

१९. १०. ११०

॥ श्रीकृष्णायनमः ॥
॥ श्रीबल्लभप्रभुपादपंकजायनमः ॥

श्रीयमुनायनमः

श्री

श्रीगोपीजनानमः

पुष्टिमहारसाब्धि.

(गद्य पद्य.) भा० १.

गोस्वामीश्री १०८ श्रीव्रजरत्नलालजी
महाराजनी आज्ञाथो.

—ॐ लेखः ॐ—

तथा,

प्रकाशः

मुद्रयाल भाग्यलाल छगनलाल व्यास.

मु. मानरेवालां छ. भि. भि.

छा. मु. नवसारी.

ई. ३. १०००

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૧૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ યુઝિટમહારસાગિધી

વિષય પ૨૨૭૩: ૫૨

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.

Huzur Deputy Collector,
Surat.

૧ શ્રીવક્ષમ પંચાક્ષર સ્તોત્રમ	...	...	...	૧
૨ શ્રીયમુના વિસ્તૃતિ ગદ્ય.	...	...	...	૨
૩ શ્રીયમુનાબ્રહ્મ પદ્યમાં.	...	...	...	૨૪
૪ દયાળુ હે શ્રીયમુનાજી ?	...	...	...	૨૫
૫ કૃષ્ણ કીરતાગને બજીએ !	...	...	...	૨૬
૬ શ્રીયમુના સ્તુતિ	...	...	...	૨૬
૭ જીવહંસને આપેલી ભાળ	...	...	...	૨૭
૮ શ્રીયમુના સ્તુતિ (૨)	...	...	...	૨૭
૯ દેજે દર્શન દેવગિરિવરધરન.	...	...	...	૨૮
૧૦ અમારાં હે શ્રીયમુનાજી ?	...	...	...	૨૮
૧૧ ચિરકાળથી વિષેઝવટેઝ દહી.	...	...	...	૨૯
૧૨ શ્રીમદ્દક્ષભપ્રભુ ચિરચિન પોડશ અન્ધાવલી	...	...	...	૩૦
૧૩ અતુઃશ્લોકી.	...	...	...	૩૧
૧૪ સિદ્ધાન્ત રહસ્ય.	...	...	...	૩૨
૧૫ નિરોધ લક્ષણ.	...	...	...	૩૩
૧૬ વિવેક ધૈર્યાશ્રય.	...	...	...	૩૪
૧૭ શ્રીમાદબોધમ.	...	...	...	૩૫
૧૮ અન્તઃકરણ પ્રબોધ.	...	...	...	૩૬
૧૯ શ્રીત્રજરત્નલાલની સ્તુતિ	...	...	...	૩૬
૨૦ અવિચ્છિન્ન સહસ્ત્રચારિ.	...	...	...	૪૦
૨૧ ગોપીપ્રિયગોવિંદશ્રીગિરિધર.	...	...	...	૪૧
૨૨ કપદેપક એવા જોધએ ?	...	...	...	૪૨
૨૩ શ્રીગોમાધજીની વિસ્તૃતિયોનેદ રસ પ્રથમથી-તવમાં પૂછ મુખી	...	...	...	૪૩
૨૪ શસ્ત્રસાસવલી	...	...	...	૪૪
૨૫ ભક્તિ માર્ગમાં પ્રેમ પ્રાધન્ય છે.	...	...	...	૪૫
૨૬ પ્રભુસેવા કેને કહેવી ?	...	...	...	૪૬
૨૭ શ્રીગુરુ એવા જોધએ.	...	...	...	૪૭
૨૮ શ્રુતિયોની શું ગતિ થઈ ?	...	...	...	૪૮

15
1927

O. T.

22 NOV 1927

૨૯	પ્રેમની પરાકાષ્ટા.	...	...	...	...	૭૯
૩૦	શ્રીયુરુ સ્તુત્યાદિક.	...	...	...	...	૮૦
૩૧	નથીતાપસંતાપનાથ.	...	...	...	...	૮૧
૩૨	અંદ્રાનનને ચિતમાં રાખી.	...	...	...	...	૮૨
૩૩	રતિરસધીર નાયક મનમોહન.	...	...	...	...	૮૩
૩૪	રતિરસ ઘેસો નાંદ લાડિસો.	...	...	...	...	૮૪
૩૫	છોડી નાધો નાથ.	...	...	...	...	૮૪
૩૬	ગોવિંદ હરે.	...	...	...	...	૮૫
૩૭	હવે ક્યારે દીખાવે છે ?	...	...	...	...	૮૬
૩૮	મોહન નંદલાલ ?	...	...	...	...	૮૬
૩૯	રઘીયાળાલાલ.	...	...	...	...	૮૭
૪૦	ત્રંબકલાલ જમનાદાસ.	...	...	...	...	૮૮
૪૧	છોગાળા છો છોલ.	...	...	...	...	૮૮
૪૨	સિતઝગુવર્ણન.	...	...	...	...	૮૯
૪૩	ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે !	...	...	...	...	૯૧
૪૪	શ્રીરાધિકાનો રસવિલાસ.	...	...	...	...	૯૨
૪૫	પ્રેમ ભકિત.	...	...	...	...	૯૫
૪૬	શ્રીગીતા નવમોધ્યાય.	...	...	...	...	૯૮
૪૭	શ્રીગીતાશાસ્ત્ર બારમો અધ્યાય.	...	...	...	...	૧૦૨
૪૮	શ્રીગીતા ૧૮મો અધ્યાય.	...	...	...	...	૧૦૪
૪૯	કનૈયાકૃષ્ણ વિણ કોઠ.	...	...	...	...	૧૧૮
૫૦	શ્રીજાનદોગ્યોપનિષત્.	...	...	...	૧૨૦થી ૧૪૧ સુધી.	
૫૧	અરે આ પીડ કાણુ નિવેરે.	...	...	...	...	૧૪૧
૫૨	સખી પ્રતિ સખીની ઉકિત.	...	...	...	...	૧૪૨
૫૩	પ્રીતમ મીઠવેકી પીડ.	...	...	...	...	૧૪૩
૫૪	મીઠો દિન વહે કાર્ય કેતે ?	...	...	...	...	૧૪૪
૫૫	કૃષ્ણવ્રતકાન્તિ.	...	...	...	...	૧૪૪
૫૬	શ્રીકૃષ્ણશ્રવ્ય	...	...	...	...	૧૪૫
૫૭	શ્રીભવન્નામાસા	...	...	...	...	૧૪૭
૫૮	શ્રાવૈશ્વાનરસ્તુતિ.	...	...	...	...	૧૪૯
૫૯	શ્રીરવામનીશત્તુ સુખદ સ્વરૂપ.	...	...	...	...	૧૫૦

॥ श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ॥

श्रीमदाचार्य चरणा विजयन्ते

श्रीमद् गोस्वामी कुलकौस्तुभ. श्री १०८ श्रीव्रजरत्नलालजी
महाराजश्रीनी आज्ञानुसार

❖ पुष्टिमहारसाधि ❖

(गद्य-पद्य) भा. १

(श्रीहरिरायल्लङ्कृत, श्रीयमुनाष्टक निरूपण तथा श्रीविद्वत्तेशप्रभु
विरचित विज्ञप्तिઓ तथा त्रयोध्यायि गीता तथा छान्दोग्यो-
पनिषत् प्रपाठक आडमो तथा श्रीव्रजपतिसंयोग वियोगरस
કાવ્યામૃતથી ભરપુર આ અન્ય, આખાલ વૃદ્ધ
ઉપયોગી છે.)

પ્રણેતા તથા પ્રકાશક

મુખ્યાલ ભાઈલાલ છગનલાલ વ્યાસ.

મુ. માતરનિવાસી હાલ મુ. નવસારી.

(આ પુસ્તકના સર્વહક કર્તાધિન છે.)

સંવત-૧૯૮૩-વલ્લભાષ્ઠ ૪૪૮ સને ૧૯૨૮.

પ્રત ૨૦૦૦]

[પ્રથમાવૃત્તિ

કી. રૂ. ૧-૦-૦.

अर्पण पत्रिका.

गो०पीजन रस्ते मारे जवा, निष्कण्टकमार्ग बधो करजो;
 श्री ब्रजरत्न प्रताप विमल यश, अंगीकृत ठारी ठरजो. १
 ब्रजपति केली कलारस गाने, मुज अंतर सुस्थिर करजो;
 जन्म सुफल जीवनेश करी, सकलविषय रस परहरजो. २
 रति रसभरी एकचाह रसीली, श्रीनाथ विषे मारी करजो;
 तदन तपावी तावी परिक्षक, निज जाणी शामि वरजो. ३
 नथी राज तोषक रंचककृति, निजबल दीन समिप करजो;
 लाडसबेला नंदलाल विण, लालच उदय थती हरजो. ४
 कलित भीर उदार अदयदा, मुजयी कृपणता ना करजो;
 जीवन घन सर्वस्व तमो, तुष चरणभक्ति उर मुज भरजो; ५
 अपर्यु पुष्टिमहारसमन्वि, हे गुरु अंगीकृत करजो;
 श्री बल्लभ वंशजे व्यास उर, आप कृपायी नित बल्लजो. ६
 भजनीयः सदा कृष्णः यशोदोत्संग लालितः ॥
 ईति कृष्णास्य सिद्धान्तो मुक्तावर्यां विराजते ॥१॥
 लालसा रक्षणी यातु श्रीमुखा लोचने दृढा ॥
 लक्षं स्थाप्यं बल्लवीशे जगत विस्मृति पूर्वकम् ॥२॥
 भाषणं नाऽति कर्तव्यं फलेषु बाधकत्वतः ॥
 ईन्द्रियाश्च विनम्राह इति वाक्यानुसारतः ॥३॥
 छन्दं श्रीवाक्य ते ज्ञात्वा तदाकांक्षिभिः सर्वदा ॥
 गथ मंत्रानु संचानं विधेयं तादृशैः सह ॥४॥
 नगधृक्ः सर्व भावेन सुधर्तव्योहि मानसे ॥
 लाभ पुजार्थं यस्माश्च यदाभक्तो भवंतिहि ॥५॥
 लभते न दृढां भक्तिं विशेषे कुपितो हरिः ॥
 अतः एवं न कर्तव्यं सर्वथा भगवज्जनैः ॥६॥
 दा०दा०ना सप्रेम कोटिशः साष्टांग दंडवत प्रणाम.

गोस्वामिश्री १०८ श्रीव्रजरत्नलालजी चरणकमलेभ्योनमः

શ્રીગાકુલેન્ જયતિ.

અન્યોપહાર.

કારણ શિવાય કાર્ય ઉપસ્થિત થતું નથી.

૧-શ્રીયમુના સ્વરૂપ નિરૂપણ નામક શ્રીરિરાયજી મહાપ્રભુજીનો અન્ય એમ લખાયો કે, લોક વેદ અને ભગવત્સેવા સહાયક લેખકની અંગનાને શ્રીયમુનાજીના સ્વરૂપ પ્રતિ શરણાંગતિવાળી આત્મી વધીપડવાથી અમે આ પુરૂષ પરસ્પર શ્રીયમુનાજીના રૂપમાધુર્યનો વાર્તાવિનોદ કરતાં કરતાં શબ્દ સ્વરૂપમાં શ્રીયમુના સ્વરૂપ આજેખાયું, તે કેવળ લેખકના પરિકરને પાનાર્થજ તથાપિ પ્રસંગોપાત્ કેટલાક ભાવુકોના પ્રેરવાથી તત્સ્વરૂપાધિકારી ભક્તોના સમીપ મુકવા તક મળી. હૃદયમાં જેટલા પ્રમાણમાં શ્રીયમુના સ્વરૂપ પ્રાપ્ત, તેટલા પ્રમાણમાં આભુષણોથી અલંકૃત શ્રીયમુના સ્વરૂપ આ અન્યમાં શબ્દસ્વરૂપે બિરાજે છે. તેને મૂળ સ્વરૂપની સાથે એકતા કરી દર્શન કરનારને કોઈ અવનવો સ્વાદ આવશે. ભુલ્યો જોનારનો જન્મ ભુલ્યો જોવામાં જોઈએ જાય છે; અને જેના ભાગ્ય ખુલ્લી ગયાં હોય છે તેઓ સત્ય વસ્તુ સારવી લઈ, પરમાનન્દ પામતો ચાલે છે.

શ્રીયમુનાજીનું મૂળસ્વરૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ શ્રીયમુનાજીના સાતમા સ્લોકમાં સ્મરશ્રમજલાપામેઃ કરી વર્ણવ્યું છે તેને અવલંબી શ્રીગોસાઈજીએ શ્રીયમુનાજી પદીમાં અને શ્રીરઘુનાથજીએ નિબદ્ધ શ્રીયમુનાજીના પદકમાં તથા શ્રીહરિરાયમહાપ્રભુજીએ શ્રીયમુનાવિજ્ઞાન કરી વિવિધ નામ સંયુક્ત તેમના શુભ સ્વરૂપ લેહ બતાવ્યા છે. તે યથામતિ

શ્રીગુરુ કૃપાપસાદવડે આ ગ્રન્થની ટીકામાં વર્ણવ્યા છે. અહો ભાગ્યવાન ઉત્તમ રસનું પાન કરી કાંઈ ઠેકાણે હું જીવનો વિચારદોષ થયો હોય, તેની ક્ષમા (શ્રીયમુનાજીના શરણાંગતિવાળા બળથી) પાઠક વૃન્દ આપશે.

૨-શ્રીવિદુલેશપ્રભુચરણકૃતવિગ્નમિયો પદ્ય તેમજ લખાઈ છે. ભક્તજનોનું પરમ જીવનફલ છે તે પદ્યમાં લખેલ છે. સંગીત રસાસ્વાદ નિમગ્ન અને કંઈક અંશે ભગવદ્ વિયોગની સ્પુર્તિવાળાને રસમાં વૃષ્ણો કરી શ્રીકૃષ્ણ વિયોગ રસની રેલંછેલ કરે તેવો વિયોગરસ છે.

૩-શ્રીકૃષ્ણના વચનામૃતરૂપ શ્રીગીતાશાસ્ત્રના અધ્યાય-ત્રય નવમો, બારમો અને અઠારમો એમ ત્રયોધ્યાયિગીતા આ ગ્રન્થમાં પરમરસિક કાવ્યરસવેષ્ટિત છે.

૪-સકલ બ્રહ્માંડના સ્વામિ પરબ્રહ્મનું મહાત્મ્ય જ્ઞાન તથા પરમ દેવતપણું દર્શાવતું શ્રીસમાવેદિયછન્દોગ્યોપ-નિષત્પ્રાઠમો પ્રપાઠક સમ્પૂર્ણ પદ્યાવૃત્ત ઉપનિષદોની વાનગી રૂપ કરી મુકયો છે. તે પરમાનન્દ આપે તેવો છે.

૫-શ્રીવલ્લભપંચાક્ષરસ્તોત્ર કાવ્યરસ પૂર્ણ છે.

૬-શ્રીયમુનાષ્ટક ગજલે ગુથેલું છે, સિતત્કતુવર્ણન, શ્રીગુરુસ્તુતિયો, શ્રીપ્રભુનાં સંયોગીકરણ પદ્યો તથા વિયોગ જનિત વેદના ઉપસ્થિતકર કાવ્યો અનેક રસાલંકાર સંયુત આ ગ્રન્થમાં સભાયલાં છે તેનો રસ લેનાર અધિકારીને જરૂર સાચી ચોટ લાગી લલિતધિર અત્યુદાર શ્રીવલ્લભ પ્રભુ-જીની કૃપાકણિકામળી, શ્રીકૃષ્ણની વિવિધ કેલીરસ ભર્યા લીલા આતુર્યમાં ચિત્ત સરી જઈ નિરોધ પામે છે તે. નિઃસંશય છે.

આ વિષયમાં પ્રેમભક્તિનો પ્રકાશ કરનાર ભકતો ઘણા થઈ ગયા છે; અને છે. તેઓ સર્વેએ પોતાનું આયુષ્ય અદ્ય છે અને શાસ્ત્ર વિદ્યા અનંત છે, એમ જાણી, જેમ હંસ નિર અને ક્ષીર જુદા પાડી, ફક્ત દુધનું જ પાન કરે છે, તેમ ભકતોએ પણ અનંત વિધ શાસ્ત્રવિદ્યાના તત્ત્વરસને નિચોવી, પાન કરી હૃદયમાં પચાવી, પચવેલા મહારસનું અદ્ય અને પદ્ય સ્વરૂપે વહેણ વહેવડાવ્યું છે.

શ્રીપ્રભુએ પોતાના વિશ્વમાં વિવિધ અધિકારી ભકતો રચ્યા છે; તેવા દેવો પણ પ્રકટ કર્યા છે; સૌ ભકતો પોતાના આત્મ સંતોષાર્થ વા કલ્યાણાર્થ અધિકારાનુસાર નિજ ઇષ્ટસ્વરૂપમાં પ્રેમાર્તિ કરી ઇષ્ટપદે પહોચી વળ્યા છે.

અન્યના મુખ્ય દૃષ્ટિબિન્દુપર આવી પધરસ જોઈએ તો, છીતસ્વામી, ગોવિન્દસ્વામી, નંદદાસ, પરમાનન્દદાસ, કુંભનદાસ, ચતુર્ભૂજદાસ, કૃષ્ણદાસ, સુરદાસ, તથા હયારામાદિ, શ્રીકૃષ્ણ કૃપારસ લીના થઈ રહેલા તેઓએ, શ્રીકૃષ્ણ કૃપારસ મહોદધ્યામૃતનું પાન કરતાં, પોતાના રસિક રસપૂર્ણ થયેલા હૃદય સિન્ધુમાંથી, ઉદાર દીલથી, સ્વદેશી ભક્ત પાનાર્થ, રસ છલકાવ્યો; તેનું અમૃતમય અમંદ ગરણુ પદ્ય સ્વરૂપે સૃષ્ટિમાં રેલાઈ રહ્યું છે. આહોગ્યવાન તેનું પાન કરી કૃતાર્થ થાય છે.

પ્રિય પાઠક વૃન્દ ! એવા શ્રીકૃષ્ણરસામૃત પાની ભકતોના કૃપા પ્રસાદવડેજ લેખક હૃદયના ઉદગાર-કિંતુ શ્રીકૃષ્ણ પ્રેમ રસાવિષ્ટ ભક્તિ જ્ઞાન, વૈરાગ્યથી પૂર્ણ છલકાતાં પદ્યો આ પુષ્ટિમહારસાગિધિગદ્યપદ્ય, નામક અન્યમાં સંભ્યાં છે. અને સાથે શ્રીકૃષ્ણલીલા સામગ્રી સહાયક સ્વરૂપોનાં યશોગાન અદ્ય પદ્યમાં છે.

આ ગ્રન્થમાં રહેલાં ગદ્ય અને પદ્ય ઉભયનું મનન કરવાથી શ્રોયમુનાળ, શ્રીઆચાર્યજી, શ્રીચિદ્દેશ પ્રભુ ચરણ, શ્રીનમ્સહ અને લીલામઘ્યપાતિ ભક્તોના સ્વરૂપનો ગુહરસ ભાવ, અધિકાર પરત્વે જ્ઞાત થાય છે. તેણે કરી હરિગુરુ અને ભક્તોમાં ભક્તિભાવ વૃદ્ધિ પામે છે.

કર્મ ભૂમિપર પ્રકટ થયેલાં ગોપીજનના દિવ્ય રંગીલા પ્રેમની પરાદશાનું જ્ઞાન કરી તેમને માર્ગે જવું હોય તેને આ ગ્રન્થ બસ છે. ગોપીજનોની શ્રીકૃષ્ણ વિષે થયેલી પરાદશા તેનું જેને ચચાર્ય જ્ઞાન થાય છે તેનો ભવરોગ ભાય છે.

ભાવુકોનાં પ્રેમરસિકહંકારોમાં અને દુનિયાને વિપરિત મોહ પ્રકટ કરનાર કાવ્યોમાં ધણોલેક છે. તેનું તાર્તમ્ય પાઠક વૃન્દ પોતેજ કરી દેશે.

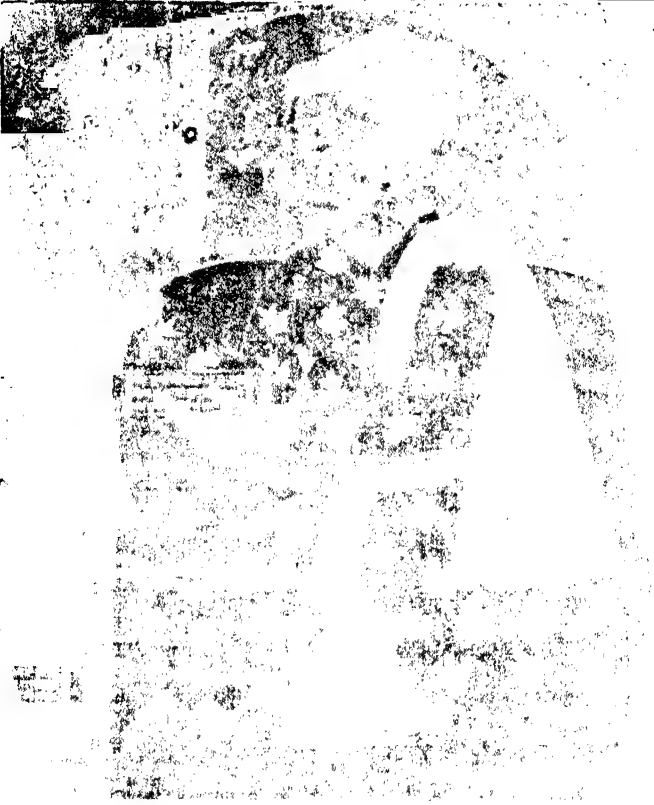
સંગીત એ રસ છે, પ્રેમની માધુર્વમૂર્તિ છે, દુઃખીનાં દુઃસહ દુઃખ હરનાર ધનવાંત્રી છે. હૃદય અને અવધાને વશ વર્તાવનાર મહનસાજ છે. સંગીત આત્મ આતુર્વ શીલને શીઘ્ર મુગમ્ય છે. આભાસવૃદ્ધસર્વને, અતિપ્રિય સંગીત છે એ જરૂર પંચમ વેદ છે. સર્વના હૃદયમાં ઘોડોઢેધણો સંગીત રસ હોય છેજ.

સંગીતસોહાગ બે પ્રકારનો છે. એકલોકાયતિક અને બીજો ભગવદ્વિષયક-લોકાયતિક સંગીતરસ લોકપ્રિયતા પૂર્વક લોકિક લોકાર્તીવાળો છે તે વિપરિત રસ્તે દોરી જઈ, નાસ્તિક બનાવી ફક્ત રાગ રંજ મોજ મજામાં મસ્ત કરી દે છે. તે ચિવાય ઈતર ફલ આપતો નથી.

ભગવદ્વિષયક સંગીત રસ, પ્રાકૃતસર્વવિષય ભોગ છોડાવી, મહનાધિક સુન્દર, રાસરસિકમણિનૃત્યપરાયણ પ્રાણનાથ શ્રીકૃષ્ણમાં તન્મય કરે છે. અને આત્મ સંપૂર્તિ પૂર્વક સર્વ વિષયોનું વિસ્મરણ કરાવે છે. લાયકાત કમ ગ્રન્થના આન્તર પટમાં રહેલા તત્વનું તાર્તમ્ય કરી શકતા નથી અને કેટલાક

કરી શકે છે, તો ભગવત્કૃપાબળ કમ હોવાથી ઉત્કર્ષ સહન
કરી શકતા નથી તેથી લેખકે નાઉમેદ થવું નહિ.

શ્રીયમુનાવિજ્ઞાપિકાર ગોસ્વામિ શ્રીહરિરાયજીમહાપ્રભુ.

હોહરો.

અહો સજ્જનો સાર શોધી બધેથી, વળી દુર્જનો છીદ્ર શોધે ખુશીથી;
રૂઠા હંસ લે દુધનો સાર કાઢી, ભુંડા કાગડા ત્યાંહુ શોધે અનાડી. ૧

શ્રીમદ્વાચાર્યચરણકમલેન્યોત્તમઃ ।

શ્રીરુદિમહારસાન્ધિ

શ્રીવલ્લભપંચાક્ષરજાદ્ય

સારંગ

હે ગોપીપતિ ! હે કૃષ્ણાનન ! હે વિરહાનલ ! કૃપાનિધિ;
હે અલૌકિક ! નિગનન્દ હે ! મમાચાર્ય તવશરણે છું. ૧
શ્રીકૃષ્ણઅધર સુધાના રસથી, પરિપૂર્ણ શ્રીઅંગભર્ય;
શ્રીભાગવતરસ ભાવ રસાન્ધિ, વૈશ્વાનર તવ શરણે છું. ૨
રસાત્મક રસરૂપ પ્રભુની ભાવાર્તિમય સેવાદર્શક;
પ્રેમભાવથી પ્રાપ્ત પદમયુગ, દૈવોદ્ધાર તવ શરણે છું. ૩
નયનાંત્રે કંઠણા દૃષ્ટિથી, નિજજન અપાર અવનાશક;
હે નિઃસાધન જનના સ્વામિ ! દીનદયાળ તવ શરણે છું. ૪
હે મધુરાનન ! દુઃખમધુરતા, કવિકુલથી નવ વરણી ગ્ધય;
મધુરોષ્ટ સર્વાંગ મધુરમય, સર્વજ્ઞ મદા તવ શરણે છું. ૫
માત્ર દૈન્યથી પ્રસન્ન થનારા, દૈન્ય માર્ગના છો ભોધક;
દીનતા પૂરણ હૃદયવાનઓ ! મહોદ્ધાર તવ શરણે છું. ૬
અંગીકૃત જનના અપરાધો, પરિહારકર, ઓ સમરથ !
બાંધ અલ્યાની લાજના રક્ષક, વેદ પારંગ તવ શરણે છું. ૭
ભક્ત સમગ્રે સેવ્યા પદમયુગ, અદ્ય કલ્પ લક્ષ્મણન્દ;
વ્યાસવર્ણ સર્વાત્મ ભાવથી, આખિલ અદ્ધર તવ શરણે છું. ૮

॥ શ્રીવલ્લભાયનમઃ ॥

॥ શ્રીચંદ્રનાભિજ્ઞાસિ ॥

॥ શ્રીકૃષ્ણાયનમઃ ॥

મુલમ્ ૦ કૃષ્ણાં કૃષ્ણસમાં કૃષ્ણરૂપાં કૃષ્ણરસાત્મિકમ્ ।

કૃષ્ણલીલાપ્રગલ્ભ્યં કૃષ્ણસંબંધકારિણીમ્ ॥ ૧ ॥

આ ગ્રન્થના આરંભમાં કૃષ્ણાયનમઃ કરી આરંભવાની ખાસ જરૂર એ કારણથી છે કે:-શ્રીપ્રભુનું નામ શ્રીકૃષ્ણ છે એવા રસો વૈ સઃ, આનંદમાત્રકર પાદ મુલોદરાદિઃ, રસરૂપ પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણને સર્વવિધ વરેલાં એવાં શ્રીયમુનાજીનું નામ કૃષ્ણાં છે. તે કૃષ્ણાં નામથી આરંભીને શ્રીયમુનાજીનાં સર્વ સામર્થ્યવાળાં નામો જપી શ્રીયમુનાજીની શરણાગતિ યાચુ છું.

કૃષ્ણામ્ ૧

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણમય હોવાથી કૃષ્ણા નામ ધારણ કરો છો. કૃષ્ણ કૃષ્ણમય હોય તેને જ કૃષ્ણાં કહેવાય. હે કૃષ્ણે ! હું આપને શરણ છું. ૧

કૃષ્ણસમામ્ ૨

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણ સમાન છો. જેવા શ્રીકૃષ્ણ શ્રી, એશ્વર્ય, યશ, વીર્ય, જ્ઞાન વૈરાગ્યાદિ ષટ્ગુણ સંયુક્ત છે, તેવાં આપ સર્વગુણોપેત છો, વળી રસમય ધર્મીસ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ જેવા કર્તુ અકર્તુ અન્યથા કરતું છે. પોતાના રસરૂપ શ્રીઅંગમાં અનેક રાસાદિલીલા સામગ્રી રહેલી છે, તેમાંથી જેવી જેવી લીલા કરવા વિચારે છે તેવાં તેવાં લીલાવિષ્ટ સ્વરૂપો એક નિમિષમાં પ્રકટ કરે છે, અને જેમ કોઈ બાળક પોતાના બોળા સામે રમે, તેમ આપશ્રી આપની સાથે રમે છે; તેમજ હે શ્રીયમુનાજી !

આપ પણ આપના શ્રીઅંગમાંથી અનેક યુથ પ્રકટ કરો છો અને અનેક યુથ સંયુત શ્રીકૃષ્ણકેલીરસ વિસ્તારો છો. એવાં પરમ અલૌકિક સામર્થ્યવાળાં લીલામધ્યપાતિ હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણ સમાન છો. “શ્રીકૃષ્ણસમાનાયૈ નમઃ” કરી હું આપને શરણુ થાઉં છું. ૨

જ્ઞાનરૂપામ્ ૩

શ્રીકૃષ્ણે શ્યામ સ્વરૂપ ધારણુ કરી પોતાનો સર્વ રસ છુપાવ્યો છે. તેમજ હે શ્રીયમુનાજી ! આપે પણ શ્યામ સ્વરૂપ ધારણુ કરી, લીલા નિકુંજદિક સર્વ રસ આપના શ્રીઅંગમાં છુપાવ્યો છે. એટલે કોઈને સાધારણ લાવથી દર્શન થાય તેમ નથી, પરંતુ આપના અનન્ય ભક્તોને પુનિત કરી ન દેવાય તેવાં સર્વવિધ સામર્થ્ય આપી. હે શ્રીયમુનાજી ! આપનું આધિ દૈવિક પરમ કમનીય સ્વરૂપ, જે શ્રીકૃષ્ણ લાવણ્યામૃત સમાન છે તેનું દર્શન આપી ભક્ત જીવનના સર્વ મનોરથ પૂર્ણ કરો છો.

હે શ્રીયમુનાજી ! તમારૂં રૂપતો સુંદરતાનો સાગર છે. તમને જોઈને નગને ધારણુ કરનાર અનેકશઃ નાગરીયોનો નાગર, રસિકપુરન્દર આપના રૂપ મહોદધિમાં કુદી પડી તક્ષીન થઈ આધીનવર્તી બનેલ છે. તમારા વિના એક પણ લીલા કરવામાં જેમને ચેન પડતું નથી. હે રૂપના ખજાનારૂપ શ્રીયમુનાજી ! તમારા રસમયરૂપની સીમા એક મુખે વર્ણવી શકાય તેમ નથી. કારણુ તમારૂં ખીજ સ્વરૂપ કોઈ વિલક્ષણુ અવનવું છે. આપશ્રી ઉપર સકલ બ્રહ્માંડની શોભા વારી નાખીએ, તો પણ હીસાબમાં નથી. આપ તો મહનાધિક સુંદર, સુગલ સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણના શ્રમ સ્વેદ રૂપ પ્રાદુર્ભવેલાં છો.

વળી વિશેષ સ્પષ્ટ કરીએ તો નિરંતર રસિકભક્તજનના તાપ હરનારા રાસરસસાગરપ્રભુ ભક્તવૃન્દ સંગે વિવિધ રંગે વિલાસ કરતાં શ્રીંગોંકૃં (રતિમર જમનલોલિત—વળી શ્રીંવંકૃં સ્મર-જમનલાણુમિઃ સકલગાત્રજૈઃ સંગમઃ) શ્રી અને કૃષ્ણના રૂપરસ શ્રી અંગમાંથી શ્રમજલબિન્દુઓનાં ઝરણાં વહેવા લાગ્યાં એજ બીજરૂપ જેમનું છે; એવા કોટિકન્દર્પલાવણ્ય સર્વરસધર શ્રીકૃષ્ણના સ્મરશ્રમજલબીજમાંથી શ્રીકૃષ્ણલાવણ્યામૃત સિન્ધુરૂપ, શ્રીયમુનાજી હોય તેમાં આશ્ચર્ય નથી. હે શ્રીયમુનાજી ! આપના શ્રીઅંગમાં સર્વત્ર શ્રીકૃષ્ણલાલિત્ય રૂપતા છે એવાં આપને વિષે મારો—અનન્ય ભક્તિથી અખંડ મોહ થાવ, કે જેના પરિણામે મને મુખ્ય શરણાગતિ મળે અને જન્મમરણાદિ આપદા ટળી જાય. હે શ્રીયમુનાજી આપના મધુરાતિમધુર રૂપસૌંદર્યને નમનકરું હું શ્રીકૃષ્ણજ્ઞાન-ચૈતન્યઃ હે શ્રીકૃષ્ણરૂપધર શ્રીયમુનાજી ! મને વિના લાલચે આપના શરણમાં નમેલો રાખજો. ૩

ગુણાત્મકતાવિષયક ૪

રસાત્મક સદ્દાનંદ સર્વગુણવિશિષ્ટ ગુણાતીત સ્વયં સર્વ રસપૂર્ણપ્રદા સર્વાકાર સ્વરૂપની સર્વ ક્રિયા આધિદૈવિક છે. સર્વ ક્રિયાના આધારરૂપ, સર્વભવનસમર્થ મદનાધિકસુંદરના જ શ્રીમુખમાંથી વેદનિશ્વાસરૂપે પ્રકટ્યા છે તે વેદ જ ભગવાનનું આનંદમાત્ર કર, પાદ, મુખ, રસિક રસાત્માનો પરિચય કરાવે છે એટલે જીવમાં રહેલો શુષ્ક કામ મૃત્યુ પામી, રસેશમાં સર્વાત્મભાવ પામી જઈ, તેમનું પ્રેમ રસામૃત પીતો, અખંડ કૃષ્ણરસત્તર બની જાય છે. તેમ હે શ્રીયમુનાજી ? આપ સ્વયં સર્વ આનંદરૂપ સર્વભવનસમર્થ સર્વ રસાવિષ્ટ રસાત્મક છો. અને આપના રસ પ્રેમને ઝીલનારા ભક્તોને રસાત્મકલીલા પ્રવિષ્ટ

પણુ આપ કરો છો. એવાં જ્ઞાનસારમકાચૈનમઃ હે શ્રીયમુનાજી !
આપના રસિક રસની યાચના કરતો શરણુ છું. ૪

જ્ઞાનલાંભામૃતજલા ૫

શ્રીકૃષ્ણ અનેકશઃ પ્રજલકતો સહિત રાસાદિક લીલા કરે
છે, તે સમયે સર્વાંગમાંથી શ્રમજલ શ્રવે છે એ શ્રમજલથી
ભરભાર હે શ્રીયમુનાજી ! આપ છો. તેવો ભાવ વિચારી આપના
પરમ સુખદ જલનું ભક્તિભાવથી પાન થાય તો જરૂર ભક્તનું
ફલરૂપ નવીન શરીર થયા શિવાય રહે નહિ. ભગવદ્દરસ ભોગ-
વવા લાયક (તનુભવત્ત્વમેતાવતા) નવીન તનુ આપનારાં
હે શ્રીયમુનાજી ! આપ કૃષ્ણલીલામૃતજલાચૈનમઃ નામ વાળાં છો
એવાં હે શ્રીયમુનાજી ! યુગલસ્વરૂપના શ્રમરસને ઝીલવા એક
વખત આપ જલરૂપે થયાં છો અને જલરૂપથી શ્રીઅંગમાં અનેક
ભક્તવૃન્દ વેષિત યુગલ સ્વરૂપનો શ્રમસ્વેદ પચાવી દીધો છે
અને પ્રાણેશની શ્રમનિવારક સેવા કરી છે. હે શ્રીયમુનાજી !
આપના ભક્તની આપ સ્વતઃ વિચારશે. તો શ્રીકૃષ્ણલીલામૃત
મહોદધિમાં મહાલવા વખત નજીક લાવી દેશે તેમાં જરા પણ
સંશય નથી. હે માતા ! શરણુ છું.

જ્ઞાનસંબંધ ગણિત ૬

હે શ્રીયમુનાજી ! આપનામાં તથા આપનાથી આવૃત
થયેલા જે જે પદાર્થ છે તે સૌ શ્રીકૃષ્ણ સંબંધવાળા છે
હે શ્રીયમુનાજી ! આપ આપના ભક્તને કૃષ્ણરસ સંયુત આપનું
જલપાન કરાવી કેવળ ભગવદ્ ભાવાવિષ્ટ કરો છો. તેથી ભક્તના
તમામ હૃદય તરંગ શ્રીકૃષ્ણ સંબંધવાલા થઈ જાય છે.
હે શ્રીયમુનાજી ! આપના સંબંધવાળું વનસ્થળ, વૃક્ષ, અને વિવિધ ગુદ્મ
લતા પતા અને વેલડીઓ પર મુક્ત કંઠે કલ્લોલ કરી રહેલા સારસ

હુંસ મોર, ચકોર, કીર, કોકીલાના ટોકા એ પણ પ્રાણેશના લીલા
ચાતુર્યના પરમાનંદ સુખમાં અભિવૃદ્ધિ કરનારા છે; અર્થાત્ હે
શ્રીકૃષ્ણપ્રિયે ! જે જે જડ ચૈતન્ય આપના સંબંધવાળું થાય છે
તે તે ઉપર શ્રીકૃષ્ણ સ્વતઃ સ્વતંત્ર હુક કરે છે અને સહુર્ષ
અંગીકૃત કરે છે તેથીજ પુષ્ટિપથાનુવર્તી શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીએ
સર્વ વસ્તુ શ્રીયમુનોદકથી ખાસ કરી શ્રીપ્રભુને સમર્પવાની
પૌઢી રાખી છે. હે લીલામધ્યયાતી શ્રીયમુનાજી ! આપ સર્વ
કુંજ નિકુંજદિક લીલામાં નિજલક્ષ્ય મનોરથ પૂરક હોવાથી
સ્થાયિભાવ બિરાજમાન છો એવાં હે મનોરથપૂર્ણમાતા ! આપ
શરણ પડેલાને શ્રીકૃષ્ણ સંબંધ કરાવશો. આપનું વિશાલ નામજ

‘શ્રીકૃષ્ણસંબંધકારિણ્યેનમઃ છે.

મૂ० કૃષ્ણપ્રિયાં કૃષ્ણમુખ્યરસસંગમદાયિનીમ્ ।

કૃષ્ણક્રીડાશ્રયાં કૃષ્ણપદવીપ્રાપ્તિકામપિ ॥૨॥

‘શ્રીકૃષ્ણપ્રિયામ્’ ૭

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણનાં ચતુર્થ પ્રિયા છો.
જેવાં શ્રીસ્વામિનીજી કૃપા કરી અદ્વેય દાન લક્ષ્મીને કરી શકે
છે. તેવું દાન આપ કરનારાં છો. એમ જાણી હું આપને શરણ
હું. શ્રીયમુનાજીનું ચતુર્થ પ્રિયાપણું દ્વારકાંલીલાથી જાણવું યોગ્ય
નથી. ત્યાં તો શ્રીપ્રભુએ કાલિંદીનો અંગીકાર કર્યો છે. તે
(કાલિંદીતિસમાચારાતાવસામિયમુનાજલે,) કલિંદીયેતો શ્રીય-
મુનાજીમાં આવીને વાસ કરેલો છે. એમ શ્રીભાગવતમાં
કાલિંદીજી પોતે કહે છે. માટે શ્રીયમુનાજીથી કાલિંદી જુદાંજ
છે. પરંતુ કાલિંદીજીને પોતાના જલમાં નિવાસ કરવાનો આશ્રય
આપ્યો છે. શ્રીયમુનાજીને નિર્ગુણ પણાથી તુર્યપ્રિયા કહેલાં

છે. તેથી તે પટરાણીઓમાં ગણવા યોગ્ય નથી. (ભગવાનને પણ આપના માહાત્મ્યમાં કહ્યું છે કે, હે શ્રીયમુનાજી તું સર્વ પાપ હારિણી છે. હું તારૂં સાનિધ્ય કદાપિ તજીશ નહિ. એ પ્રમાણે સાનિધ્ય પાણાના દાનથી પ્રિયાપણું ગણવા યોગ્ય છે તેમાં સંશય નથી.

રસાત્માક લીલામાં શ્રીસ્વામિનીજી શ્રુતિરૂપા-કુમારિકા-અને જલવિહારાદિક લીલા મિષથી શ્રીકૃષ્ણનો સર્વાંગ સંબંધ નિત્ય સિદ્ધ છે. એટલે ઉપરનો ભાવ ગૌણમાની હે શ્રીયમુનાજી ! રસાત્મક નિત્ય લીલા સંબંધાશ્રયથી ચોથાં પ્રિયા સમજી આપને શરણુ છું. આપ ઈચ્છામાં આવે તેમ મારી વિચારજો. 'કૃષ્ણપ્રિયાયૈ નમઃ' ૭

કૃષ્ણમુખ્યરસસંગમદાયિનીમ્ ૮

શ્રી કૃષ્ણનો મુખ્ય રસ શ્રીસ્વામિનીજીનું અધરામૃત સંગમ છે. શ્રીરાધાઅધરસુધાંપાતુંકિમન્યન્મધુરાયતે.) હે શ્રીયમુનાજી એ મુખ્ય રસામૃત, જ્યારે યુગલ સ્વરૂપ વિવિધ ભકતો સાથે આપના જલમાં કીડા કરે છે ત્યારે તે અધરામૃત રસ શ્રવે છે. તેને આપે આપના જલમાં ધારણુ કરી રાખેલું છે. તેનો સ્વાદ આપના કૃપા વિલાસી ભકતોને નિરંતર આપો છો. તેથીજ પરમ ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ, વિરહાનલમાં સંતપ્ત થએલા, સર્વાત્મ ભાવી ભકતોના પ્રાણુ, ટકી રહેલા છે. જો આપ એવા અમૃતરસથી છેલ્લી દશાવાળા ભકતોનું પોપણુ ના કરો તો જરૂર તેમના પ્રાણુ ટકે નહિ. હેકૃષ્ણમુખ્યરસસંગમદાયિન્યે નમઃ મને આપ શરણુંગતિજ બસ છે કારણુ આપ પોતાપણાનો દાવો હું દીન પર કરશે ત્યારે શું સુખ નહિ આપો ?

કૃષ્ણકાવ્યશ્રવણ

૧

શ્રીકૃષ્ણ ન્યારે રસાત્મક ક્રીડા કરે છે ત્યારે હે યમુનાજી ! આપનોજ આશ્રય કરે છે રાસ પંચાધ્યાયીમાં ભગવાન યોગમાયાં મુપાશ્રિતે કરી કહે છે અને જે યોગ માયાનો આશ્રય કરે છે તે હે શ્રીયમુનાજી ! આપ પળેપળ પ્રાણનાથના મુખના હેતુને બળુનારાં પરમ ચતુર હોવાથી સ્વામીના મુખાર્થ અનેક ભક્ત વૃન્દ સહ કુંજ નિકુંબદિક સામગ્રી અગાઉ અગાઉ પ્રકટ કરનારાં છો. એટલે પ્રાણેશને આજ્ઞા કરવાનો પણ પરિશ્રમ આપોતેમ નથી. મોટા આજ્ઞા કરે તે કામ તો સૌ કોઈ કરે છે. પરંતુ આપ તેથી વિલક્ષણ ગતિવાળાં છો. હે સકલસિદ્ધિદા ! સર્વકામ ! કલ્પલતા ! ચિન્તામણિ ! રાસરસિકમણિનૃત્યપરાયણકરાણી ! આપ આપના ભક્તવૃન્દ ને સંયોગરસમાં રસમત્ત પરમકાષ્ટાપન્નરૂપ કરીને રસીલા સમૂહાદિકને અનિર્વચનીય રાસાબ્ધિમાં પરમાનંદ નિમગ્ન કરનારાં છો, અને એક ક્ષણમાં વિપ્રયોગ ભાવાત્મક રસાનન્દ રૂપ પણ બનાવો છો. આપ સંયોગ 'યો ચલંક્રઃ સ તંમજેત્' એ ન્યાયે ભક્તની ભગવતપ્રાપ્ત્યર્થ પ્રવૃત્તિ કરાવી જે યોગે જેવું ઘટે ત્યાં તેવું કરનારાં છો. એટલે રસપ્રચુરતર શ્રીકૃષ્ણલીલામાં સર્વભક્તવૃન્દનું આત્મસ્વરૂપ પણ હે યોગમાયા ! આપ જ થાવ છો. આપ રસાત્મક લીલાના સર્વ યોગ પ્રયોગો સાધ્ય સિદ્ધ કરવામાં ચતુર જ્ઞાતા હોવાથી રસલીલાનાં યોગમાયા કહેવાં ઘટે છે. એવાં આપતે શ્રીકૃષ્ણક્રીડાના આશ્રયરૂપ હો તેમાં આશ્ચર્ય શું ? હે રસિકયુગમણિ ! તમારો સર્વ લીલામાં સુસ્થિર ભાવ છે-હે કૃષ્ણકાવ્યશ્રવણમઃ મને આપના આશ્રય વિના બીજો આશ્રય થતાં હેહાન્ત થજો. હું આપ શરણુ છું. ૯

છગ્નપદનો માસિકા અપિ ૧૦

શ્રીકૃષ્ણના પાદારવિંદની પ્રાપ્તિ ભક્તને કરાવી આપવામાં કુશળ હે શ્રીયમુનાજી જીવને કૃષ્ણ પ્રાપ્તિ કરાવવી એજ ! એજ કામ આપે વધાવી લીધું છે વળી તેથી આગળ વધી આપ ભક્તવૃન્દને પ્રેમ રસાવિષ્ટ બનાવી દો છો. તેથી પ્રેમભક્તિનો પરિચય જોતાંજ સ્પષ્ટ માલુમ પડે છે કે પ્રેમભક્તિ પોતે સ્વતઃ સંયોગ વિપ્રયોગાત્મક જ છે. સંયોગમાં પણ વિરૂદ્ધ ધર્મ વિપ્રયોગ રસ પ્રકટ થાય છે અને ભાવથી દુઃ શ્રવે છે. અર્થાત્ અશ્રુપાત પ્રાલાપ વિગેરે વ્યભિચારી ભાવ પ્રકટ થાય છે એટલે જ્યાં ભગવાન વરણ-કૃપા-કરે; વરેણ્ય વરે, અને તેમના સંયોગમાં પ્રીતિનું સ્વરૂપ સુસ્પષ્ટ બડુ થાય તેમાં નવાઈ નથી. જરૂર પ્રભુપ્રેમ સંયોગમાં પણ દુઃખસંગ મનઃસંગ, સંકલ્પ, જાગરણ, કૃશતા, રતિ, સર્વત્યાગ, ઉન્માદ, મૂર્છા, એવી પ્રેમ રસાવસ્થા તરીને, ભક્ત, આપની કૃપાથી, હે શ્રીયમુનાજી પ્રાણેશનું પ્રેમામૃત પીએ છે. જરૂર તે સમયે હુ કૃષ્ણ કે આ કૃષ્ણ, તેવું ભાન હોતું નથી. સર્વ બદ્ધાબ્યાન્તર ઇન્દ્રિય જગત્ વિસ્મૃતિ પૂર્વક ભગવદ્દાસકત પરમ નિરોધવાન ભક્તચિત્ત કરી મુકે છે.

જીવની યોગ્યતા મહારસપાન કરવાની હોય નહિ જ તથાપિ આપ અદેયદાની હોવાથી ન દેવાય તેવું ક્ષત્ર દેનારાં છો એટલે એક વખત ભક્તને શ્રીકૃષ્ણની પદવી પણ આપીદો છો, એ અદ્ભુત ચારિત્ર્યની હદ કોણ લઈ શકે ? કર્તુ અકર્તુ અન્યથા કર્તુ સર્વગુણવિશિષ્ટ પરમકાષ્ટાપન્ન વસ્તુ આપછો. હે ક્રમધુક ! સર્વ વિકૃતિ દોષ રહિત, હે સર્વરસદા ! જ્ઞાનમાતૈકાયૈ જમઃ હું આપના શરણની જ કામનાવાળો છું તે ખીણું શું કરું ?

સર્વ સાધનની બ્રહ્મતામાં આપને સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ
કરું છું. ૧૦

મૂલમં ૦ કૃષ્ણસ્થિતાં કૃષ્ણવાસહૃદયાં, કૃષ્ણકામુકામ્ ।

કૃષ્ણપ્રિયાપ્રિયં, કૃષ્ણસ્થાયિભાવસદ્રવામ્ ॥૩॥

કૃષ્ણસ્થિતામ્ ૧૧

હે શ્રીયમુનાજી ! આપના સર્વ શ્રીઅંગમાં શ્રીકૃષ્ણની
સ્થિતિ છે. સાતે સમુદ્રને લેદી સર્વસંગ રહિત શ્રીષ્ણુ પરાતપર
પૂર્ણપ્રહ્મના નઅશિખાભરણરૂપ આલિંગનાદિ રસ વિલાસ કર-
નારાં છે. તમારા કૃપાપ્રસાદની ઇચ્છા વધી પડી છે એજ હે
કૃષ્ણસ્થિતાયૈ નમઃ શ્રીયમુનાજી મને પરમ ફલ છે. આપ વગર
માઝ્યે મારા અન્તઃપુરની સર્વ ઇચ્છા જાણીને જ સર્વ સુગમતા
કરનારાં છે એટલે પ્રાર્થના કરવી કેમ ઘટે ? પ્રણામ કરું છું. ૧૧

કૃષ્ણવાસહૃદયામ્ ૧૨

શ્રીકૃષ્ણરૂપ પરમદૈવતને હૃદયમાં નિવાસ કરાવનાર હે કૃષ્ણપ્રિયે !
આપના હૃદયમંદિરના સર્વ વિભાગો પરમ રમણિય છે. સર્વ-
લીલા સામગ્રીના અમુલ્ય રત્નના ખજાના ચિકાર સજાયલા છે.
એવા સમગ્ર પ્રહ્માંડની સોહામણી સ્મૃત્તિરૂપ અને નિર્મલાતિ
નિર્મળ હૃદયમાં લલીત ધિરોદ્ધત નિકુંજનાયક શ્રીકૃષ્ણ બિરાજે
તેમાં આશ્ચર્ય શું ?

પરંતુ હે શ્રીયમુનાજી ! આપનામાં અધિકતા એક એવી
છે કે:-આપના હૃદય સુપ્રદેશમાં ઉત્તવળ કૃષ્ણપ્રેમ ભરેલાં છે.
અને એ કૃષ્ણ પ્રેમખીજ, જે ભક્તની સુકોમળ રસદાર હૃદય-
ભૂમિકામાં વાવે છે તે ખીજ રસાત્મક કૃષ્ણરસ પીને કોઈ
નવિન અંકુરવાળું થઈ જોતજોતામાં વિશાળ રૂપ ધારણ કરી ફલ
ફલિત થાય છે.

અર્થાત્ ફલ ફલિતનો ભાવ એવો છે કે, જે ભક્તના હૃદયમાં શ્રીકૃષ્ણ પ્રેમભક્તિનું દાન કરે છે તે ભક્તની દેહ પ્રાણેન્દ્રિયાન્તઃકરણાદિ સર્વ પ્રતિક્ષણ નવિન રમણિકતા ધારણ કરે છે અને ભજનાનંદ રસથી ભરભાર બને છે.

એટલે હે શ્રીયમુનાજી ! જે મદનાતિમનોહર શ્રીકૃષ્ણ મૂર્તી, નિગમાતીત. કે જેનો નિગમપાર લઈ શકે તેમ નથી એવી પરાત્પર વસ્તુના વિષયને વાણી પહોંચી શકતી નથી. એવા 'યતો વાચો નિવર્તન્તે અપ્રાપ્યમનસાસહ'—પરબ્રહ્મ રસેશ રસિકચૂડામણિએ આપના હૃદયમાં અખંડ નિવાસ કર્યો છે.—હે જીવનધન, ગોપીજનપ્રાણ, શ્રીયમુને ! અવિચ્છિન્ન આદ્ય વૃન્દાવનવિહારીને, આપ આપના ભક્તના હૃદયમાં અખંડ નિવાસ કરાવો છો. એવી અધિકતા આપમાં રહેલી છે.

વળી જે ભક્ત ઉપર પરમ કૃપાની વર્ષા કરે છે. તેનું દેહ, ઘર, ગામ, પતિ, પુત્ર, પરિવાર, વૈભવ, યશ, લોકમર્યાદ, વેદમર્યાદ વિગેરે પ્રપંચવાળો વિપરીત મોહ, આપના અતુલ પ્રતાપબળથી તે ભક્ત હૃદયમાં શ્રીકૃષ્ણ વિયોગાગ્નિ પ્રકટ કરી ભસ્મભૂત કરે છે. એવા ત્યાગને જ ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ કહેવાય છે.

હે ભક્તિમાર્ગીયસંન્યાસદાતા ! હે સ્વભાવવિજયિ ! ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ જે ભક્તને સિદ્ધ કરી આપે છે. તેના જ હૃદયમાં અખંડ લાડિલીવર વશવર્તી થઈ વસે છે. અને તેનાથી રમે છે. એવા ભક્તનો સુખાનન્દ એક મુખે વર્ણવાય તેમ નથી.

હે કૃષ્ણલાલ હૃદયાયૈનમઃ શ્રીકૃષ્ણમાં આપ ને આપમાં શ્રીકૃષ્ણ એમ પરસ્પર હૃદયમાં બિરાજમાન એવાં હે શ્રીમહા-રાણીજી ! આપના રસમય હૃદયનું સંસ્મરણ કરી શરણાંગત છું.

કૃષ્ણકામ ૧૩

શ્રીકૃષ્ણની સેવા એજ હે શ્રીયમુનાજી ! આપને કામ છે. એ શિવાય બીજી કામના આપના તેજસ્વિ સ્વરૂપ સાનિધ્ય આવવા પામે તેમ નથી. હેપુનિતકર ! આપના આશ્રય વડે ભક્તની સર્વ લૌકિક વૈદિક વાસના છુટી એક રસધન શ્રીકૃષ્ણ ! વધે સર્વ વિધ કામના બંધાય છે. હે અલૌકિક સામર્થ્યદાતા ! આપના કૃપા પ્રસાદથી આપના ભક્તનું ચિત્ત અનન્ય ભાવવાળું એક શ્રીકૃષ્ણશ્રયિ શ્રીકૃષ્ણ સેવામાં કામભાવાવિષ્ટ થઈ રહે છે.

વળી કોઈ યોગે ભક્તની એવી પણ દશા થાય છે કે જેમ કોઈ વિરહિણી, પોતાના પ્રિયતમના વિરહે વિગ્રાહ કષ્ટ પામે તેમ આપના ભક્તને પણ રાસમંડલમંડનનટવરવપુ શ્રીકૃષ્ણના શ્રીઅંગ સેવન વિના અતિવ સંકટ થાય છે.

શ્રીકૃષ્ણ વિયોગજનિતતાપકલેશાનન્દ શ્રીકૃષ્ણરસના આશકીને થાય છે હે કૃષ્ણકામુકા ! આપના કૃપા પાત્ર ભક્તને કદાપિ વિપશ્ચિત બ્રહ્મની વિરહજનિત પીડાનો તિરોભાવ થતોજ નથી. અવિચળ આનંદપરિપૂર્ણ શ્રીકૃષ્ણ કામાસકતપણુ આપ અનુગૃહીત ભક્ત ને રહે છે.

કૃષ્ણપ્રિયાંપ્રયામ્ ૧૪

શ્રીકૃષ્ણની પ્રિયા શ્રીસ્વામિનીજી, તેમને અત્યંત વહાલાં, હે શ્રીયમુનાજી ! આપ છો, ત્યારે હવે શ્રીસ્વામિનીજીનો પ્રિય સમુદાય શ્રુતિરૂપા, કુમારિકા, અને સમગ્ર વ્રજભક્ત તેમને અતિ પ્રિય હો, તેમાં જે મત હોઈ શકે જ નહિ.

હે પ્રાણસૂતા ! પ્રાણપતિ કૃષ્ણના પ્રાણ શ્રીસ્વામિનીજી છે. અને આપ, યુગલ સ્વરૂપનાં શ્રમજલસૂતા છો; આપ નિજ ભક્તવૃન્દને સકલ સુખધામમાં લઈ જવાની શ્રેણી છો, આપ

આપ વિના કેવળ નિઃસાધનનું કોણ બેઠી થાય ? હે કૃષ્ણકેલી લાલસાતુર ચંચળનયની ! આપ વિના પ્રાણપતિ એક ક્ષણ પણ રહી શકતા નથી. તેમના નયનમાં વાણીમાં અને સર્વાંગમાં આપનો જ રસિલો રસ છવાયલો અખંડ રહે છે તેથી આધિનવર્તી છે.

જેનો સ્વામી હે મિત્રજ્ઞ ! તમારે આધિનવર્તી છે. તો પછી તે શ્રીસ્વામિજીની સર્વસુખદાયિની હો કે સર્વમાધુર્યતાનું મહનાધિક સુંદર રૂપ હો, પરંતુ જેનો સ્વામી જેને આધીન પ્રેમવિવશ તેની પ્રિયા, તેના પ્રેમરંગવાળી થયા શિવાય રહે જ નહિ.

જે સ્વામિને પ્રિયા અનુકુળ નથી તે સ્વામિ ખીજના રસમાં ભીંજતો નથી, અને ભીંજાય તો પરમાનન્દમાં ડોલી શકતો નથી. પરંતુ આપમાં તો હે રવિસુતે ! એવો અકથનીય રસ છે કે યુગલસ્વરૂપ આપનો મહાન્ પ્રેમરસ પીને પુલ્યાં ફરે છે. આપ પણ જેમ રવિને જોઈ કમલ પુલે તેમ શ્રીકૃષ્ણ રવિ જોઈને જ પુલ્યાં ફરે છે. એવાં હે કૃષ્ણ પ્રિયાપ્રિયે હું આપને શરણુ છું. ૧૪

કૃષ્ણસ્થાયિભાવસંદ્રવામ્ ૧૫

હે શ્રીયમુનાજી ! આપમાં એવો કોઈ અદ્ભુત રસ છે કે સકલ વ્રજમંડલમંડન મુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજીથી લઈ શ્રીચંદ્રાવલી લીલિતા, વિશાખા, શ્રુતિરૂપા-કુમારિકાદિ તમામ યૂથ ને અનેક લીલા માનાદિક કરી, સંયોગ વિપ્રયોગાનન્દ નિમગ્નતા થાય છે.—અને તેથી વિશેષ નિકુંજેમાં કુંજકુટીર મધ્ય ગલખાંહીસહ-ખિરાજતા, રતિરસઘેલા, પ્રાણધાર, રસાધિપતિ, નિકુંજનાયક, મુરલીમનોહરને પણ સંયોગવિપ્રયોગાનન્દનું સુખ દુઃખ સહેવું પડે છે.

પરંતુ હે સ્થાયિભાવ ! હે આનન્દકન્દની !! આપતો નિરંતર એક રક્ષરૂપ સંયોગીના મુખમાં અભિવૃદ્ધિ કરનારાં

અને વિપ્રયોગીને વિરહાનલથી પ્રાણાન્ત થતાં બચાવી લેવામ ઉદાર કષ્ટવિભાવી છો. હે અખંડવ્રજપતિકેલીપરાયણ પ્રકટ કલ્પલતિકે ! આપના સ્થાયિભાવ સ્વરૂપને કોણ બાણુવ ભમર્યા ધરે તેમ છે ? એક શ્રીવલ્લભ પ્રભુની પૂર્ણ કૃપારસદ્દાન જેને થયું હોય, અને શ્રીવલ્લભ અંતરમાં ભરાજી હે રતિ વર્ધિની ! તમારા સ્વરૂપનો ભેદ ભિન્ન છિન્ન કરી બતાવે તોજ આપને ગુણ મહિમા અને પરમાનન્દરૂપતા બાણી શકે છે. હે અપારગુણ નિકુંજ નિધિદા !! આપ અમીદૃષ્ટિ વડે જ આપનો સ્થાયિભાવ અમારા હૃદયમાં ઉતરનારાં છો. જેથી હે અદ્ભુતવૈભવીવિશ્વ વિખ્યાતિની ! હું આપ શરણુ છું. ૧૫

મૂલમ્ ૦ કૃષ્ણૈકમિલનસ્થાનભૂતાં કૃષ્ણસુસ્વાર્થિનીમ્ ।

કૃષ્ણગોપાલદ્વર્ગે કૃષ્ણસન્માનવર્ધિનીમ્ ॥૪॥

કૃષ્ણૈકમિલનસ્થાનભૂતામ્ ૧૬

જે જીવને શ્રીકૃષ્ણ મેળવવા હોય, તેનું સાધનસ્થાન શ્રીયમુનાજી ! આપ છો.

આપ કોઈ દેશમાં છો કોઈ દેશમાં નથી એવો સંદેહ જીવને કર્તાવ્ય નથી ભાવાત્મક સ્વરૂપે સર્વત્ર વ્યાપ્ત છો. છતાં આપે ત્રણ સ્થાનતો સ્વિકારેલાંજ છે.

વિશુદ્ધમથુરાતટે ૧ સ્થાનગોપનાપી તેર કૃપાજલધિસંચિતેઃ એમ ત્રણ વિશેષણથી ત્રિવિધભાવ બિરાજે છે.

હે શ્રીયમુનાજી ! વિશ્રાન્ત ઘાટે આપનું પૂનિતકર માહાત્મ્ય વિચારી જે જન સ્નાનપાન કરે છે. તે પવિત્ર થઈ પ્રભુ ભક્તિની સ્ફૂર્તિવાળો થાય છે. એવા માહાત્મ્યજ્ઞાનીને જ્ઞાનન પરા દશાએ પહોંચાડી વિવિધ જામણા ભાગો છે. ૧

વળી શ્રી ઠાકોરજીનાં ઠકુરાણીજીનો જે ઘાટ, ત્યાં હે શ્રી ચમુનાજી ! આપજ સકલ ભક્તવૃન્દને લીલા રસભાવ વિકસાવી, પરમ પ્રેમારુપદ કરી પ્રાણેશના પૂર્ણાનન્દ સુધાખિનનો અનિર્વચનીય સંયોગરસાસ્વાદ આપો છો. એવાં આપ કૃપા વિલાસી, રાસ રસિકમણિ ભગવાનના રસપાત્ર, પ્રજાંગનાવૃન્દસહુનો વિવિધ રસરમણુશ્રમ, અત્ર એકત્રિત થઈ આપના શિતલ જલમાં પ્રવેશવાથી દૂર થયો છે.

થાકેલાંના શ્રમનું નિવારણ કરવું એ જલનો સહજ સ્વભાવ છે. તેમ જલતે પ્રેમ ભક્તિનું પ્રત્યક્ષ મૂર્તિમાન સ્વરૂપ છે. તો પછી ભક્તિભાવવાળા તો આપના સ્વરૂપરસમાં સ્નાન કરતાં જ તેમના લોકવેદના ચુસ્તખંધ છુટી જાય છે. જેમના લોકવેદ ખંધ છુટવાની તૈયારી છે તેજ આપના રૂપરસ વિષે ભાવાવધિ થઈ પરમ શાન્તિ મેળવે છે.

વળી સર્વ વિકૃતિ રહિત બ્રહ્મ કે જેમાંથી જીવ, જગત, અન્તર્યામીઓ ઉદય થઈ અસ્ત થાય છે. છતાં ન્યૂન્યાધિક રહિત રસો વૈ સઃ સર્વરસધરને રમવાની ઇચ્છા થતાં, નિજરસ ઝીલક અનેક ભક્તવૃન્દ પ્રકટ કરી, વિરૂદ્ધધર્માશ્રયિ આઘવૃન્દાવનવેણુધરે, આ સ્થળે વિવિધ વિહાર કર્યો છે. આ વખતે જેમની સુન્દરતાનો પાર નથી એવી પ્રજલલનાઓનો દેહામોદ, કુચકુંકુમામોદ, હે શ્રીચમુને ! આપ જલસ્વરૂપે બિરાજી આપના શ્રીઅંગમાં પચાવી, સર્વ સ્વરૂપોનો શ્રમ નિવાર્યો છે. એવું આપનું શ્રીગોકુલના ગાંદરે શ્રીઠકુરાણીજીના અધિકારવાળું શ્રીકૃષ્ણમીલન સ્થાન છે, તે આપ કૃપાબલથી પ્રાપ્ત થનાર છે એમ ચિન્તવન કરતાં આપ શરણુ છું. ૧૬

જીવન-સાધના ૧૭

હે શ્રીયમુનાજી ! ખીજ દેવોના પૂજન વંદનથી તો હૈ વૈદિક ફલ પ્રાપ્તિ છે. પ્રભુ પ્રાપ્તિ તો નથી જ પરંતુ હે કૃપ આપ શરણાગતિથી તો કેવળ મુખ્ય અર્થફલ શ્રીકૃષ્ણ પ્રા જ છે; પરમાનન્દરસ સુખ આપજઆપો છો. એટલે આપ શરા અધિક કોઈ પદાર્થ જ નથી. આપના પ્રેમસિન્ધુમાં સા મન્મથ મન્મથ શ્રીગોવર્ધનધરણુ અત્યાનન્દથી ઝુલી રહ્યા હે વાણીના વિષયમાં આપના ગુણો આવી શકતા નથી : શ્રીયમુને ! હું સર્વસાધનારમ્ભ તણ આપને ભજુ છું. : કૃપાથી જીવનમાં રમણીયતાભયુ' રસિકરસદારજીવનફલ મે જીવનની મઝા અને મીઠાશ માણીશ. હે પ્રેમપુજનિ ! પ્રી રીત તો તમે જ જાણો છો.

જેમ કમલ મકરન્દને વશ છે. તેમ હે જગતવિખ્યાતિ તમારા પ્રેમની સુગંધને વશવર્તી પ્રેમરસિકમણિ શ્રી છે. પ્રેમ રસમય સર્વ મધુરિમા, રસિકતા અને રમણીય મધુરાતિમધુર સુખદ ઝરણાં આપના શ્રીઅંગમાંથી અ ઝરે છે. તે રસસિન્ધુમાં સુખનિધિ નિત્યલીલાવિલાસી શ્રી વિહરે છે. તેથી 'શ્રી કૃષ્ણ સુખાર્થિનીમ્' અથવા તો 'કૃષ્ણમુખ્યાર્થિન કહેવાયો છો. એવા મુખ્યરસને પ્રાપ્ત કરી આપનાર હેમહાર હું શરણુ છું. ૧૭

જીવન-સાધના ૧૮

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ શ્રીકૃષ્ણની સખી છો. તે વ્રજસીમંતનીઓ પણ સખી છે. તમે એવાં તો સુગલ ર પની સેવામાં તત્પર છો કે, આપ શરણાગતનો તમામ વિષ કામમદ છોડાવી દો છો.

શ્રીસ્વામિનિજીવ આપ છે તથાપિ અનેક ભક્તહિતાર્થે સખી ભાવમાં નિમજ્ન થઈ સખીત્વ સ્વીકારે છે, તેથી સકલ મજલલનાપ્રિય છે. હે શ્રીયમુનાજી ! ગોપીવૃન્દસહ આપ, શ્યામસુંદરરમણપ્રેષ્ટવસંતવિહારીની શક્તિયો છે. અને શક્તિયો કદી મૂળરૂપથી ભુદ્ધી રહેતી નથી.

(જગમાં એવો ન્યાય છે કે જેને શક્તિયો હોય છે. તેને જ કામ લાગે છે.) વસ્તુતઃ આપ સ્વતંત્ર સર્વલીલાધાર મુખ્ય શક્તિ છે. એટલે કંઈ સાધારણ નથી.

હે શ્રીયમુને ! કેટિકન્દર્પની શોભાને લન્નિજત કરી નાંખે એવાં મહનાધિક સુંદર આપ તથા ગોપીજનો, નિર્ગુણ ભક્તિને વશવર્તી થઈ જેમ કલધૌતમણિયોની મધ્યમાં નિલમણિ શોભે તેમ આપ સર્વ સ્વરૂપ વૃન્દ મધ્ય અખંડ શોભાયમાન છે. એવાં શ્રીકૃષ્ણ ગોપીવૃન્દમાં સહચરનાર આપ શરણથી જ મારો આપ વૃન્દમાં સહચાર થશે એમ ભાવના કરતાં શરણ છું.

શ્રીકૃષ્ણના સન્માનને વધારનારાં હે શ્રીયમુનાજી ! જે ભક્તના મનમાં એક પ્રમુ પર જ ભાવ વિરોધ હોય તેને તત્કાલ નિવૃત્ત કરી ભાવ ભક્તિની વૃદ્ધિ કરનારાં છો અને આપનાજ અનુગ્રહ બળે ભક્તનું શ્રીકૃષ્ણ સન્માન કરે છે. જ્યાં જ્યાં આપનો અનુગ્રહ ઉતરેલો છે. તેતે ભક્તો પર શ્રીકૃષ્ણ કૃપાથી ઢળેલા છે એવાં હે શ્રીકૃષ્ણ પ્રિયે ! હું આપ શરણ છું. ૨૦

શ્રીકૃષ્ણ કાર્યપરામ્ ૨૧

નિરંતર ભક્ત સંતોષ પામી ભક્તવત્સલતા સચવાય, એજ શ્રીકૃષ્ણનું મુખ્ય કાર્ય છે. હે શ્રીકૃષ્ણ ! નિઃસાધન જીવોને આપ શરણ લઈ, મજલલોનો સમાગમ કરી આપો છો એટલે મજલલોના સંગથી (ભક્તજનપદરજપ્રતાપે, સકલ સરીયાં કાજ)

એ ન્યાયે તમારા ભક્તોને કૃપાથી જીવન મુક્ત (વિષમ સંસાર સાગરથી તારી પોતાના) કરી, વ્રજમંડળસહ આપનું સ્વરૂપજ્ઞાન કરાવે છે તેણે કરી શ્રીકૃષ્ણ ને પ્રસન્ન થવાનાં દૈન્યાદિ સર્વ સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે. અને આપ કૃપાબળે શ્રીકૃષ્ણ પરાયણતા બને છે એવાં હેનિઃસાધનના સાધનરૂપ શ્રી યમુનાજી ! અમારું સર્વસ્વ આપ છે. એવા અન્તઃકરણ પૂર્વક આપને શરણુ છું. ૨૧

કૃષ્ણલીલાસ્થલવિશોધિકામ્ । ૨૨

શ્રીકૃષ્ણનું લીલા સ્થળ શ્રીગોકુળ, શ્રી ગિરિરાજ, વૃન્દાવન ચિરધાટ, દાન, માનાદિ સર્વ સ્થળે, સર્વ વિધલીલા સામુગ્રી સિદ્ધ કરનારાં હે શ્રીયમુને ! આપ છે. જ્યાં જ્યાં શ્રીકૃષ્ણનાં લીલા સ્થળ છે. ત્યાં ત્યાં કુંડ, કુપ, વૃક્ષાદિ સર્વ છે, અને તે સર્વમાં આપ રસરૂપ બિરાજમાન છો. એવાં સર્વ સ્થળે શ્રીકૃષ્ણ કેલીરસ નિમજ્જ બિરાજીત હે માતા ! આપના. ભક્તને આપ શ્રીકૃષ્ણ કેલીરસનું દાન કરો છો. એમ ચિન્તવન કરતો. હે પરમ-કૃપાલ ! શરણાંગતને મુખ્ય સ્થલનું સર્વવિધ મુખ આપશો.

શ્રીકૃષ્ણક્રીડા કુકુમાદિયુતામ્ । ૨૩

શ્રીકૃષ્ણ જ્યારે વ્રજભક્તોની સાથે રાસાદિક ક્રીડા કરે છે; તે પછી શ્રમ નિવારણાર્થ હે શ્રીયમુને ! આપના જલ સ્વરૂપમાં ક્રીડા કરે છે. એટલે વ્રજભક્તો અને શ્રીકૃષ્ણનું અંગરાગ કેશર કુંકુમ પુષ્પમાલાનો પરાગ તે સર્વ દિવ્યરસ મુગંધ આપના સર્વાંગમાં પથે છે. અર્થાત્ આપ રસસર્વસ્વના રસિક રસથી તર છો, આપના ભક્તોને પણ તે મહારસ દેનારાં છો. એવાં હે શ્રીયમુનાજી ! હું અંગીકૃત આપ શરણાંગત છું.

શ્રી કૃષ્ણારાજા ૨૪

હે રસદાયિની શ્રીયમુને ! શ્રીકૃષ્ણનો સર્વરસ આપે આપના હૃદયમાં અન્તર્ધાન કર્યો છે, સમાવી લીધો છે. રાકી લીધો છે. (ઇત રોક્યો યમુના ઉત ગોપીન, કષ્ટુ એક દ્રેલ પર્યો ત્રીભુવનમે હરિરસ વૃન્દાવનતે આયો.) હે રસદા ! આપના ઉભય કરાડાની મધ્યમાં, સર્વ દુઃખ હરતા હરિ, આદિ અવિચ્છિન્ન વૃન્દાવનવિહારી શ્રીકૃષ્ણનોજ રસ વહે છે. તેનું પાન અધિકારી ભક્તો કરી રહ્યાં છે. કેવળ લીલા સ્થળ જે આદિ અચળ વૃન્દાવન તેમાંથી અખંડ લીલાનાં શ્રમજલ ઝરણાં કહો કે કૃષ્ણરસ કહો તે ઉમંગી વહી આવે છે એવા રસથી ભરભાર હે મહોદ્ધાર શ્રીયમને ! હું શ્રીકૃષ્ણરસ લાલચુ શરણાંગતને એ આપશે એમ વિશ્વાસ છે.

કૃષ્ણગોપી પૂજ્યદેવીમ્ ૨૫

હે શ્રીયમુનાજી ! આપનો આશ્રય લઈ શ્રીકૃષ્ણને મળવા કાત્યાયની દેવીનું પુજન ગોપી જનોએ કર્યું હતું. હે કૃષ્ણ રૂપિણી ! આપનેજ શ્રીકૃષ્ણરૂપ જાણી દેવીનું મીઠા-ખાનું વચમાં રાખી, કેટલીક ગોપીજનોએ પુજન કર્યું હતું. અને કેટલાંકે તો કેવળ આપનુંજ પુજન કર્યું છે. આપ શ્રીકૃષ્ણમાં છો અને શ્રીકૃષ્ણ આપમાં છે, એવાં યુગલ સ્વરૂપ જાણીને દેવીની પેઠે આપનું પુજન કર્યું હતું તેમનામનોરથપૂર્ણકરનારાં હે ભક્ત વત્સલ ! હું શરણધું. ૨૫.

શ્રી કૃષ્ણવ્રતફલમદામ્ । ૨૬

હે શ્રીકૃષ્ણકેલીપરાયણ શ્રીયમુને ! કુમારીકાઓના વ્રતનું ફલ શ્રીકૃષ્ણ છે. તેને આપનારાં છો. આપના આશ્રયથી, આપની કૃપા કટાક્ષ જેનાપર થાય છે તેને સમગ્ર વ્રતનું ફલ સર્વોપરિ શ્રીકૃષ્ણ તેજ આપો છો, બીજા કોઈપણ સાધનથી શ્રીકૃષ્ણ પ્રાપ્ત નથી. કુમારિકાઓ કાત્યાયિનું વ્રત વચમાં રાખી

આપની પાસે એ માથું હું કે મંદગામ ત દેવી પતિમે કુદ
તે પ્રમાણે હે કૃપાળુ ! સર્વ મનોરથપૂરક હું આપશરણ છું.

જ્ઞાનલાંભાર્થમાયાતામ્ ૨૭

હે શ્રીયમુનાજી ! આપ જલ સ્વરૂપે ભૂતલ પુનિત કરતાં
ખિરાળે છો તેથી કેઈ માયા મુઠ, આપના સ્વરૂપ વિષે આ
શંકા કરી પ્રાકૃત નદીના પ્રવાહ સમ જાણે છે.

પરંતુ આપના રસમયરૂપનું નિરૂપણ મહાનુભાવ આપ
કૃપાવિલાસીયોએ કર્યું છે. તેનું દર્શન કરી દૃઢ વિશ્વાસ બંધાયો
છે કે આપ કેવળ શ્રીકૃષ્ણ હીલાર્થ જ પ્રાકૃત જલરૂપ-માયાસ્વરૂપ
ધારણ કર્યું છે. છતાં તે જલમાં આપના પુલિનપર ભક્તજનો
ભગવાન સહજલ વિહાર કરતાં કરતાં ગહેરા જલમાં જઈ
પડે તે વખતે, ભક્ત નિઃસાધન થઈ જાય છે. કે તરત,
ભક્તવત્સલ ભગવાન સાવધાનીથી કાઢી, હાસ્યાદિક રસ પ્રકટ
કરી, નાવખેલાદિ હીલા કરે છે. ભક્તોને ગોદમાં લે છે. કવચિત્
કંઠ પર ચઢાવી પાર ઉતારે છે. એ પ્રમાણે શ્રીપ્રભુને લોકવત્
હીલા કરવાની ઈચ્છા થવાથી, વિવિધરસભોગ ચતુરની અન્તરેચ્છાને
જાણી હે શ્રીયમુનાજી ! આપ જલસ્વરૂપે થયેલાં છો. હું આપનો
સર્વ શ્રીકૃષ્ણહીલા સુખનો યાચક છું. શરણ છું. ૨૭

જ્ઞાનિરાધસંગતમ્ । ૨૮

હે મિત્રજા ! બીજી નદીયો તો સમુદ્રને પતિ કરી વરી છે.
પરંતુ આપ તો (સાત સમુદ્ર ભેદ યમભગિની હરિ નખ શિખ
લપટાની.) સાતે સમુદ્ર અને સકલ પ્રજાંડને ભેદી રસિકપુરન્દર,
લલિત ધીર ઉદાર ગોપીપતિના સર્વાંગ સુખે સુખાળાં થયેલાં છો.
શ્રીકૃષ્ણના સર્વાંગમાં આપ ખિરાળે છો, અને આપમાં શ્રીકૃષ્ણ ખીરાળે
છે. એવાં અનન્ય ભાવદાની હે વિશ્વવિખ્યાતિની ! હું આપનો છું.

કૃષ્ણપા સ્પર્શકામામ્ । ૨૯

હે હંસસુતા ! જ્યારે વસુદેવજી શ્રીકૃષ્ણને લઈને શ્રીગોકુલ પધાર્યા ત્યારે આપે આપનું જલસ્વરૂપ પુલકિતપણે વધારી, શ્રીકાકુરજીનો સ્પર્શ કરી વહેતા નિરે માર્ગે આપી, શ્રીકૃષ્ણ સુખદાયિની થયાં, અને લકતોપર શિક્ષા સુધમ ફાડાવ્યો. ભક્ત-જનોએ અવશ્ય શ્રીપ્રભુના ચર્ણસ્પર્શ કર્તવ્ય છે. એજ સર્વોપરિ કાર્ય-ફલ છે. એવી શિક્ષાનાં આપનારાં હે મંગલ વિધાયિની ! હું કૃષ્ણ ભક્તારસનો યાચક શરણુ છું.

કૃષ્ણમાનસસંશ્રિતામ્ ૩૦

હે કલિન્દબ ! આપે મનથી શ્રીકૃષ્ણનો જ આશ્રય કરેલો છે, અને શ્રીકૃષ્ણે કેવળ આપનો આશ્રય કર્યો છે. એવાં શ્રીકૃષ્ણાશ્રયિ હે માતા ! જે જન આપનો આશ્રય કરે છે. તેને જરૂર આપના સ્વરૂપનું દાન કરી શ્રીકૃષ્ણાયિ કરે છે. એવાં હે શ્રીયમુનાજી ! આપનો અખંડ આશ્રય મને બની રહો એજ લાલસાપૂર્વક શરણુ છું.

કૃષ્ણસક્તામ્ । ૩૧

હે વિરજા ! આપ કેવળ શ્રીકૃષ્ણમાંજ આશક્ત છો, અને શ્રીકૃષ્ણ આપના અગાધ ગુણાસક્ત છે. વશવર્તી બનેલા છે. એવાં અગાધ ગુણીયલ આપમાં મારો પ્રેમ વધી પડો અને આપ પ્રેમથી સ્વિકારો જેથી સ્વતઃ શ્રીકૃષ્ણ પોતાનો કરી જાણશે.

કૃષ્ણમક્ત કૃષ્ણાદિતિ પ્રસાધિનીમ્ । ૩૨

હે બહાલાં ! શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિમાં કેવળ તત્પર છો તેથીજ શ્રીકૃષ્ણ આપની ભક્તિ વિવશ છે. મને આપમાં ભક્તિ વિવશતા થાવ; એટલેથીજ હું કૃતાર્થ થઈશ.

શ્રીકૃષ્ણની પ્રીતિને નિરંતર સાધનારાં હે મહારાણીજી ! હું અંગીકૃતના હૃદયમાં અખંડ શ્રીકૃષ્ણ પ્રીતિ કરશેજ તેમ વિશ્વાસ છે

કૃષ્ણાંત્રિરેણુવ લામ્ ૩૩

હે પતિત પાવની ! બ્રહ્માદિકને દુર્લભ એવી શ્રીકૃષ્ણના પાદાભિદની સમગ્રરેણુ આપમાં બિરાજે છે. તે રેણુ પરમ કૃપાળ-પણે મને ઘર ગુલામ બાણી દેશે. હું આપની કૃપાનો ભીખારી છું. આપ સર્વોપરિ દિવ્યાનન્દ આપશેજ તેવું ધર્ય અબાધિત છે.

શ્રી કૃષ્ણસવકસન્સ્વામ્ ૩૪

હે શ્રીયમુને ! આપની ભક્તિ કરનારને અલૌકિક દેહ સામર્થ્ય અર્પી કેવળ શ્રીકૃષ્ણના સન્મુખ વર્તાઈ અનન્ય ભક્ત બનાવે છે. હે અનન્ય ભાવ રસદાયિની ! આપ અમો દાસલડાંની અન્તરગતિનાં બાણુ છે જેથી આપનાં બાણી સ્વિકારી રાખશે. એટલેથીજ શ્રીકૃષ્ણ સન્મુખતા થશે.

કૃષ્ણભાવવિરોધસ્વદાસપ્રત્યુત્તિનારેણીમ્ ૩૫

હે સ્વભાવવિજયિ ! શ્રીકૃષ્ણનો ભાવ ફક્ત જીવને મુક્તિદાન દેવાનો છે. તેમાં આપ વિરોધ કરીને આપના આશ્રયમાં વશેલાને કૃષ્ણ ભક્તિ રસનુંદાન કરાવે છે.

ભક્તજનની પ્રકૃતિમાં લૌકિક આસક્તિનો અંકુર હોય છે. તેવી પ્રકૃતિનો તદ્દન વિજય કરી ભક્તને ભગવદાસક્તિ સુદાવે છે. તેમજ મારો સ્વભાવ વિજય કરી, દેવા સરખુ સુખ દેશે.

કૃષ્ણતૂયપ્રિયાતમામ્ ૩૬

આ સંબંધનો ભાવ પૂર્વે વર્ણવઈ ગયો છે છતાં જરા ધ્યાન ખેંચવાનું કે રાસલીલામાં પ્રથમ રૂક્ષમણીજી દ્વિતીય બાંધુવન્તિજી ૨ તૃતીય સત્યભામાજી ૩ અને ચતુર્થ શ્રીકાલિન્દીજી એમ આપ ચોથાં પ્રિયા છે. અને ત્રજલીલામાં શ્રીસ્વામિનીજી ૧ શ્રુતિરૂપા ૨ કુમારિકા ૩ અને આપ શ્રીયમુનાજી

છો એટલુંજ નહિ પણ શ્રીકૃષ્ણ, સ્વામિનીજી, શ્રુતિરૂપા કુમારિકા
એ ચારેને પ્રિય હે શ્રીયમુનાજી ! આપ છો.

નિજાચાર્ય પદામ્ભાજદ્માર્વ પ્રયજ્ઞતુ ॥ ૩૭

એ પ્રકાર શ્રી હરિચાલ અષ્ટક કરી, શ્રીઆચાર્યના ચરણકમલનું સદા દાસત્વ માગે છે. હે શ્રીચમુનાજી ! તે સર્વ સિદ્ધિયો આપજ દેવાવાળાં છો. ગંગાજીને પણ આપેજ દાન દીધું તેમ પદ્મ પુરાણમાં વર્ણવ્યું છે ત્રયિરસમયિ સૌરિ વ્રજા વિષ્ણુ સુધા વદા. એવાં શ્રીચમુનાને આપ શરણુ છું.

શ્રીચમુનાષ્ટકમ્

(ગઝલ.)

સકલસિદ્ધિ તણી દાતા, તમેને હું નમું માણ;
મુરારી ચરણ સ્પર્શ થકી, ઝઘે રેણું અતિ માણ;
નુતન વન તુવ તટે રાજે, પુષ્પચુત મોદ કરનારે;
સ્વતઃ સુર આસુરો પુજે, સ્વરૂપ સ્મરપિતુ સમતારે. ૧

કલિંદ ગિરિ મૈસ્તકે પડતો; વિમલ પ્રવાહ ગંભિર તે;
અહા ! રમતાં પધારેના ! ગિરિપરથી ભૂમિ પર રે !
મધુર ગાતાં પધારે છો, સમધિરૂં દોડમાં બુલતાં;
કમલ ખંધું તણી તનયા, મુકુદ પ્રીતિ થકી પુલતાં. ૨

કરો પાવન ભુવન તલ મા, કર્યા પાવન અનેકોને;
મથુર શુક હંસ પણ તમને, ભજે ભક્તિ વિવેકોએ;
તરંગ રૂપી ભુજે કંકણ, લસે રેણુંનું મુક્તાસ્રમ;
નિનમ્બ સરખા તટો જોતાં નમું શ્રાદ્ધેણુ તુર્ય પ્રિયાં. ૩

સ્તુતિ શિવ બ્રહ્માદિ કરતા, ઘણા ગુણથી ભુષિત માતા;
પરાશર ધ્રુવ આદિને; અભય પદ આપીયું દાતા;
સકલ ગોવાલ ગોપીને, વિશુદ્ધ મથુરાં તુ તટ રાજે;
કૃપાસિન્ધુ તુ આશ્રયમાં, મને રેવું સદા છાજે. ૪

હરિને જેમ પ્રિય કમલા, મુસરીને તમે ત્યમ છે;
 સકલ સિદ્ધિ તણી દાતા, હૃદય મારે વસો એ ઘો. ૫
 ચરિત્ર અદ્ભુત કથાયેના, નમુંહું માણ હું નિત્યે;
 યમ ભય ના રહે કદીયે, કરે તમ પાન બે પ્રીતે;
 દુષ્ટતા હોયબે તદ્દપિ, તમારા જ્ઞાત યમ રાબ;
 ન મારે બેનનાં બાલક, તમારી રાખીને માખા. ૬
 તમારી સેવના કરવા, વધુ માફ નવીન થાઓ;
 પછી પ્રજનાથથી મારે; વિનાશ્રમથી થશે દાઓ.
 તમારા સંગમે કીર્તિ, જગત ગંગા તણી રાબે;
 અહો માતા તમારાથી, પ્રથક યશ ના જગત ગાબે. ૭
 કમલબથી અધિક પ્રિય છે, પ્રભુને હે શ્રીયમુનાળ;
 શકે વંદી તમોને કો, તમારા ભક્ત વિષુ માળ;
 પ્રભુ સહ લક્ષ્મીનું સેવન; બનેતો મોક્ષને આપે;
 પ્રભુધિપના ચરણ શરણે, તમે વિષુ કોણ જૈ સ્થાપે.
 રવિ તનયા હરખ સાથે, તમારાં અષ્ટકો ગાશે;
 બળી જૈ પાપ સૌ તેનાં, મુકુંદ ચરણે રતિ થાશે;
 વળી સૌ સિદ્ધિયો પામી, વિજય સ્વભાવનો પણ છે;
 વહે વદ્ધલપ્રભુ પોતે, હૃદયમાં ધારી લેબે તે ?
 તમારા પાનથી મારી, મતિ નિર્મલ થઈ માળ;
 શરણુ ભઈલાલ થાવાને, ગજલમાં ગાય છે ગાળ. ૮

દયાળુ હેશ્રીયમુનાળ !

ગજલ.

જીતાડી દુઃસ્વભાવેથી, કુમતિને કાપબે માળ;
 નિરંતર એજ કહું ગાળ, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૧
 કલીમલ તારિણી ભક્તિ, અને ગુરૂ ચર્ચ આશકિત;
 દિયો શરણુંગતિ શક્તિ, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૨

બધી ચિન્તા શમાવીને, જઠર ભય ટાળજો માણ ;
 નરક નિવારિણી કૃષ્ણા, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૩
 યુગલ શ્રીકૃષ્ણમમ દહયે, વસાવો મિત્રજા માણ ;
 પતિત પણ છું સદા ત્હારો, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૪
 રસિક રમણિક વનવૃંદા, વિષે આનંદ જે વરસે;
 વસાવો ત્યાં મને હર્ષે, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૫
 ભવો ભવના પ્રખર પાપો, સકલ નિજ વ્યાસના કાપો;
 પછી વ્રજ નાથને સાંપો, દયાળુ હે શ્રીયમુનાળ ! ૬

કૃષ્ણકિરતારને લખ્યે !

ગઝલ.

તરી ભવ સિંધુની પારે, જવા ભાતું હવે સળ્યે;
 નિરંતર ઓ મુસાફર ! ઓ ! કપટની વાસના તળ્યે;
 બધી વાતે પડો ધીમા, કુડા કંકાસ ને કળ્યે;
 હવે તો એક દહે લઇને, કૃષ્ણ કિરતારને લળ્યે; ૧
 ધરી દ્યો લેખ લક્ષિતનો, પછીથી ના જરા લળ્યે;
 અધમનો સંગ ત્યાગીને, ગુરૂ ગોવિંદને ગળ્યે;
 સુખે પી પ્રેમરસ ખ્યાલો, પરમ આનંદમાં જળ્યે;
 રસિક નિજ વ્યાસનો સ્વામિ, કૃષ્ણ કિરતાર તે લળ્યે ! ૨

શ્રીયમુના સ્તુતિ !

ગઝલ.

નમું યમને મહારાણી, તમારૂં દર્શી ભાવે છે !
 સદા મથુરાં તટે ત્હારી, મનોહર લહેર આવે છે. ૧
 તમારા નિર નરનારી, પ્રભાતે નિત્ય ન્હાવે છે;
 અપરિમિત દુઃખથી છુટી, સુખદ સ્મૃદ્ધિ મિલાવે છે. ૨

રસીક શ્રીકૃષ્ણ ખ્યારાની, પ્રિયા પટરાણી કહાવે છે;
 મુખે તુવ નામ જપનારા, કલહ ચિન્તા વહાવે છે. ૩
 કનૈયો તુવ તટે ઉભો, મધુર બંસી બજાવે છે;
 ભરી પુંકે મહા મંત્રો, નિગમ વાણી સુણાવે છે. ૪
 અધરઆલીંધીને પીતાં, કૃષ્ણરસ જે મહલાવે છે;
 સનક શિવ શેષને રસિકો, વિમલ ગુણ નિત્ય ગાવે છે. ૫
 પુનિત શુભ નામ જે ત્હારું, દુર્મતિને નસાવે છે;
 રસિકગિરિરાજધરધરનું, ધ્યાન રૂઝુ ધરાવે છે. ૬
 વિષમ સંસારને તરવા, વ્યાસ ઉરમાં વસાવે છે;
 રાવ તનયા રસિક વિરજા, કલિદંડા તું કહાવે છે. ૭

જીવ હંસને આપેલી ભાજ !

અરે જીવ હંસ ! તું પોતે, પરાધિન પાંજરે પેઠો;
 રસિક સરદાર ત્હારો તે, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૧
 તને કેમ ધીર રે' છે રે ! લટક જોયા વિના એની;
 મહેરમ મોજ ત્યાં મારે, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૨
 ઘણી નિરાંત છે એને, નથી તુજ યાદ એ કરતો;
 ચિકનિયો છેલ એ સ્યાણો, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૩
 હવે આ પાંજરું તોડી, ઉડી જલ્દિ પહોંચી જા;
 વિલાસી વ્યાસ મનમોહન, રસિકના મંડળે બેઠો ! ૪

(શ્રી યમુના સ્તુતિ.)

રાગ-સારંગ-તાલ ચયરી-યાને જુલણા છંદ.

તરણિ તનયા તુંછે, પુનિત જગ પાવની,

સંત મન ભાવની, કૃષ્ણ શ્યામા;

લહર વર અનુપતુજ, રૂપ જલધિ દીસે,

રાધિકા રમણ રતિકરણ રામાં તરણિ ૧

સનક શિવ શેષ, વ્યાસાદિ નારદમુનિ,
 ધરત તુવ ધ્યાન, જેમ જ ચકોરી;
 ભજનમાં ભંગ, કરનાર ને ત્રાડતી,
 રસિક વ્રજરાજની, પ્રિય કીશોરી. તરણિ. ૨
 અધમ ઉદ્ધારિણી, નામ ચિન્તામણિ,
 યમુને યમુને, વિરલ ભક્ત ભણુશે;
 વિકટ ભવ દુઃખતરી, કૃષ્ણવરને વરી,
 કવત કવિવ્યાસ, શુભ લાભ લણુશે. તરણિ. ૩

શાફૂલ વિક્ષિપ્તિ છંદ.

દે જો દર્શન દેવ ગિરિવર ધરણુ,
 મસ્તકના ખીજે નમે;
 કીકાં સાધન સર્વ શ્રમિત કરતાં,
 તે હરિ મુજને ના ગમે. ૧
 સાચો સાધુ ગોકુલચંદ્ર ત્હારો નથી છતાં,
 ખાનાની પત રાખજે;
 મનહર મુખ નિરખતાં પલક પજવે,
 તેને શિક્ષા આપજે ? ૨

વિરહે વ્યાકુળ થઈ ચળાચળ નમુ, હે કૃષ્ણ ચિન્તામણિ!
 રસિકાનંદ રસ મસ્ત રતિ કરવા, જોજે તવવ્યાસજ ભણી. ૩

॥શ્રીવલ્લભઃ॥

અમારાં હે શ્રી યમુનાજી !

ચિત્ત મન બુદ્ધિથી ગાવું, સકલ સુખદાયિની દાતા;
 મદન કોટિ રૂપે વાડ, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 નમાવું શિશ તુવ ચરણે, અખુટ ઉર ભાવ ભરનારાં;

હાડધેલો લડાવવાને, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 કલિત મજરાજનાં બહાલાં, કુપથ સધળા તબવો છો;
 હરો દુઃખ દ્વંદ્વ નિજ જનનાં, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 રિઝી શ્રીકૃષ્ણ વર સોપો, તમારૂં રૂપ કેા માણે;
 જાંભુ અજ સુરના બાણે, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 કરો રસનાથથી કેલી, સકલ મર્યાદને મેલી;
 રવિજા તુર્યપ્રિય કૃષ્ણાં, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 જામ શ્રીયુગલીલાવિષ્ટા, શર્ણુ શ્રીકૃષ્ણશ્રમબાધુ;
 જીયો વા શુદ્ર સૌ તારો, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !
 જીવ પોતા તણો બાણી, રસિકરસ વ્યાસ ને દેવા;
 છેક અન્તઃપુરે વશીયાં, અમારાં હે શ્રીયમુનાજી !

સારંગ

રકાળથી વિયોગવટો દર્દ, પ્રાણનાથ ના યાદ કરો;
 મોહન રસભાવ રસાન્ધિ, ઘણી થઈ હે કરૂણ ! વરો. ૧
 । નમ્ર બુદ્ધિ ચતુરાઈ, નથી ધર્મબળ પતિત સદા;
 હૈશ તવ પદરજ પામું, એ બળથી હું તરીશ કદા.
 । ત ધીર સર્વાન્તરયામી, સ્વભાવ નિયંતા છો નિર્ધાર;
 વિઠ્ઠલ શ્રીવલ્લભ શ્રીગુરૂ, વિયોગ વારક પ્રાણાધાર. ૩
 । અનેક અનુગ્રહિ તાર્યાં હે અનન્ત ! હે ચરિત્ર અપાર !
 અજતવ લેદ ન બાણે, સર્વ શાસ્ત્રનો તું છે સાર. ૪
 ૩ નયન ગોપીજન વલ્લભ, સમર્થ સુખ દેશો ક્યારે
 આપ પ્રિયા દાસી પદમાં, વ્યાસતણી કરશે ક્યારે ? ૫
 । સુબન મદનાધિક સુન્દર, મુરલી મનોહર મારા નાથ;
 પુરૂષ પશુ પક્ષો ઉદ્ધારક, અંગીકૃત ને રાખો સાથ. ૬

શ્રીમદ્ભગવત્પ્રભુપ્રકટિત પોઠશ ગ્રંથાવલી.

ગજલમાં

ગજલમાં ગુંથીને ગ્રન્થો, મને ગુલતાન થાવા દે;
 મછી વહાલ તણી વાણી, અહા દીલબન ગાવા દે.
 અશ્વમ દિનકસુતા સમીપે, દીન થઈ દર્પ દલવા દે;
 પછી રજાલજોધથી આરે, પુરુષાર્થો નિરૂપવા દે.

ધરી સિદ્ધાન્તની માલા, કૃષ્ણ કન્ધર્પ લગવા હે;
 ૪૫૫ પ્રવાહ મર્યાદા, વડે ફલસિદ્ધિ ફલવા હે.
 ગુપ્ત ૪૬ સિદ્ધાન્તને ગાતાં, પ્રહ્લા સંબંધ કરવા હે;
 પુરો ૪૭ નવરત્નમાં ન્હાતાં, હૃદયચિન્તા વહાવા હે.
 બોધી અન્તઃકરણ ૪૮ માં, વિવેકે ધૈર્ય દઢવા હે;
 હવે કલિયુગમાં પૂરો, કૃષ્ણ આશ્રય કરવા હે.
 ૪૯ ચતુઃશ્લોકી વિષે રમતાં, ચાર પુરુષાર્થ સરવા હે.
 પછીથી ૫૦ લક્ષિતવૃદ્ધિના, ઔષધે પેટ ભરવા હે.
 જરૂર વક્તાપણું જોવા, મને ૫૧ જલભેદ જોવા હે;
 ખરા ૫૨ સંન્યાસને લેતાં, પ્રભુમાં ચિત્ત પ્રોવા હે.
 નિરોધનાં ૫૩ લક્ષણો લાવી, હરિ શરણે સુહાવા હે;
 જરૂર સેવા ૫૪ ફલજ ખાતાં, પ્રતિબંધો નસાવા હે.
 મનસા ૫૫ મધુરાષ્ટકે દેતાં, સકલ અંગો હસાવા હે;
 શિક્ષાશ્લોકની ચામુક, હૃદય મારે લગાવા હે.
 રસીલા અન્યના રસમાં, મને મનસા રસાવા હે;
 ખરે સુરભોગ છંટાયે, ભરી પ્યાલો ચડાવા હે.
 પીને અમૃત તણા નીશે, વપુ માંડે ઝુલાવા હે;
 કવે ભાઈલાલ કિંકર રે ! ગજલમાં અન્ય ગાવા હે.
 ગુરૂ ગોવિન્દ સુત ચરણે, સદાચે શરણુ થાવા હે;
 ગજલમાં ગુંથીને અન્યો, મને ગુલતાન થાવા હે.

ચતુઃ શ્લોક.

ગજલ

સર્વદા સર્વ ભાવોથી, ભજો પ્રજરાજ બહાલાને;
 નિજેનો ધર્મ નહિ ખીજો, જપોળ એજ માલાને ૧
 કહું મેં તેજ કર્તવ્ય, સદા નિજ જો સ્વતઃ કરશે;

સકલ સામર્થ્ય ધરનારો, પ્રભુ નિશ્ચય પછે વરશે. ૨
 વસે સર્વાત્મ ભાવે જો, હૃદય ગોકુલપતિ ન્યારે;
 કહે લૌકિક વૈદિકની, હવે પરવા શું રહિ ત્યારે! ૩
 ચરણ ગોકુલપતિ કેરા, સરવ ભાવે ધરી હૃદયે;
 ભજન ને સ્મરણ નિત કરજો, તજોના ખાસ મમ મતિએ. ૪
 તદન આ ચાર સૂત્રોથી, વહે વદ્ધલ પ્રભુજી જે;
 પળી દ્યો વ્યાસજી તેવું, કૃપાળુ શર્ણુમાં જૈને. ૫

શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્ય વિરચિત સિદ્ધાન્તરહસ્યમ્

ગઝલ હરિગીત

આવણુ શુકલ એકાદશી, મધરાતમાં કહિ જે કથા;
 સાક્ષાત શ્રીપ્રભુ પ્રકટ થૈ, તે અક્ષરો કહું છું યથા. ૧
 પ્રહ્લનો સંબંધ કરતાં, દોષ સૌ દૂર થાય છે;
 જરૂર જણો પંચવિધના, દોષ જે સંલગાય છે. ૨
 ૧સહજ, ૨દેશ, ૩કાલથી, ૪સંયોગ, ૫સ્પર્શ, થકી થતા;
 યદિ હોય કોય પ્રકારના, તતકાલ તેઓ સૌ જતા. ૩
 નિવેદન વિણુ સર્વ દોષો, ના થતા નિવૃત્ત કદા;
 તે કારણે વિણુ સમર્પિત, વસ્તુ બધી ત્યાગો સદા. ૪
 નિવેદનીયો એ પ્રભુને, અર્પિ કાર્ય કર્યાં જવું;
 ના અર્ધ ભુક્ત સમર્પિને, નિજ દેવ અપરાધી થવું. ૫
 તે કારણે સૌ કાર્યમાં, સૌ વસ્તુનુ સ્વાર્પણ કરો;
 સમાપત લેવું સદાએ, શ્રુતિ વાક્ય સદા વરો. ૬
 પ્રભુને સમર્પિ લેવું ના, એ ભિન્ન માર્ગ તણા મતો;
 કરવો સતત વ્યવહાર, જેવો સેવકોમાંહિ થતો. ૭
 પ્રભુને નિવેદી કાર્ય કરતાં, દોષ નિર્દોષિત બને;
 ગંગા મળેલાં ગદરજળ, ગંગાસમાં સરવે ગણે. ૮

ગંગા તણા દૃષ્ટાંત સમ, પ્રભુનો નિવેદી ભક્ત તે;
જરૂર નિર્દોષિત બની, દૃઢ પ્રજ્ઞતા પામે જ તે. ૯
સિદ્ધાન્ત રહસ્ય વિષે સકલ, શ્રુતિ વેદશાસ્ત્ર સમાય છે;
ગોવિંદસુત ગુરુ કૃપાથી, દીન વ્યાસ ગઝલો ગાય છે. ૧૦

“શ્રીચલ્લભઃ”

॥ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્ય વિરચિત નિરોધ લક્ષણમ્ ॥

ગઝલ

વિરહનું દાન કરવાને, કૃપા વલ્લભ પ્રભુ કીધી;
નિરોધનાં લક્ષણો માટે, તદ્વિચને આગના દીધી.
થયું દુઃખ જે યશોદાને, વળી નંદાદિ જનને જે;
અને દુઃખ ગોપિકાઓને, કવચિત થાઓ મને પણ તે. ૧
થયું સુખ ગોપીગોકુલને, સુખી ખગ ગાય પણ ભારે;
દયાળુ નાથ એ સુખ તે, હવે દેશે મને ક્યારે? ૨
ઉધવ વૃન્દાવને ગોકુળ, પઠાવી આપિયો આનંદ;
મને એ આપશે ક્યારે? રસિક સરદાર પરમાનંદ. ૩
મુહુરિયોની કૃપા થાતાં, પ્રભુ જ્યારે દયા કરશે;
અલૌકિક સુખડાં લેતાં, બધી લૌકિકતા ટળશે. ૪
વિના ઘટનું કદી ભોજન, નથી સુખકાર નિવડતું;
ખરે તેમજ અલકતોના, કીર્તને સુખ ના પડતું. ૫
પ્રભુ ગુણગાન કરવાથી, નિરોધી ભક્તને સુખ તે;
નથી શુક આત્માનંદિને, કહો અલકતને ક્યાં તે? ૬
જીવે નિજ ભક્તને દુઃખમાં, તદા શ્રીજી કૃપા કરતા;
હૃદયમાંથી પ્રકટ થૈ ને, નિજોનાં દુઃખને હરતા. ૭
સરવ આનંદમય પ્રભુનો, કૃપાનંદ પામવો દુર્લભ,
તથાપિ શ્રીપ્રભુજનને, સદાનંદ છે સદા સુર્લભ. ૮

કહે વદ્ધલ પ્રભુ પોતે, ગતિ નિરોધની જ ને;
 પુરણ વિશ્વાસ રાખીને, અનુભવ માણજો તે તે. ૯
 અહંતા સર્વ ત્યાગીને, સદાનંદ કૃષ્ણના થાઓ !
 ગુણો લકતો સહિત ગાતાં, રસિક આનંદમાં જાઓ. ૧૦
 પ્રભુએ જમને છોડ્યા, મગન સંસારમાં તે છે;
 ગયા શ્રીકૃષ્ણને શરણે, પરમ આનંદમાં છે એ. ૧૧
 જરૂર આ દુષ્ટ ઈન્દ્રિયાદિ, અહંતાને મમંતા ને;
 પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણમાં જોડે, નિરંતર શુદ્ધિ પામે તે. ૧૨
 મુરારીના ગુણોમાંહી, થયું આવિષ્ટ મન જેનું;
 કલહ સંસારનો છુટી, ખને આનંદ મન તેનું. ૧૩
 દયાળુનું દયાપણ એ, રહે ગુણગાન મય મન જો;
 કહો ! સંસારથી તર્યો, ગુણી ગોવિંદ ગિરિધરઓ ! ૧૪
 ભગવદ્ ધર્મ સામથ્યે, વિષય વૈરાગ્યતા આવે;
 ગુણો ગોવિન્દના ગાતાં, ન દુઃખનું ભાન પણ થાયે. ૧૫
 અવર સૌ જ્ઞાન માર્ગ કરતાં, ગુણાનુવાદ છે મોટો;
 ગુણાનુવાદથી મત્સર, અને નહિ લોભ રહે ખોટો. ૧૬
 હરિ મૂર્તિ તાણું ધ્યાનજ, વિવિધ મનોર્થથી કરતા;
 દરશને સ્પર્શનાદિથી, પ્રભુના સંગમે ઠરતા. ૧૭
 શ્રવણ કીર્તન કરો એવું, તનુજ સમ કૃષ્ણ રતિ થાયે;
 મજેન્દ્રિય પણ તણ મળને, વિરહ વેડી સમીપ જાયે. ૧૮
 ન દીસે ઈન્દ્રિયો ને ને, પ્રભુ સેવા વિષે તેને;
 જખર ઝકડી કરી કખજે, પ્રભુમાં જોડવી એને. ૧૯
 નથી શ્રીકૃષ્ણ વિષુ મંત્રો, અને સ્તવનો પ્રખર ક્યાંઈ;
 શરણ શ્રીકૃષ્ણ વણ વિદ્યા, વળીના તીર્થ વર કોઈ. ૨૦
 આધિદૈવિક પ્રતિબંધો, સકલ ટળવા મહાપ્રભુએ;
 વિચારી વ્યાસ જીવ માટે ! શરણ વત્સલ દયાળુએ. ૨૧

શ્રીમદાચાર્ય વિરચિત વિવેકધૈર્યાશ્રયમ્

ગઝલ

તત વિવેક ધિરજને, તદ્દાશ્રય ના જરા તજશે;
 વેકાદિ કરી લેતા, વિપશ્ચિત બ્રહ્મ ને ભજશે. ૧
 તે ઈચ્છા વિષે શંકા, કરી વિનવે થવાનું શું !
 સ્વ સ્થાને પ્રભુ સત્તા, વિચારો તો જવાનું શું ! ૨
 તે ઈચ્છાતણે આધિન, થઈ અભિમાનને તજશે;
 ધિક અંતરાત્મની આજ્ઞા, થતાં એ ભાવના ભજશે. ૩
 રીર સંબંધ મુકાવા, વિચારો નાથ જ્યાં કરતા;
 દા આપત્તિ કાર્યોમાં, કહો હઠ કેમ જૈ ધરતા. ૪
 થી હઠ જો પ્રભુ કાર્યે કારણતો કાં ખીજો કરવી;
 સિદ્ધ વિવેક છે આવો, હવે ધૈર્યે મતિ ધરવી. ૫
 રણ પર્યંત હૃમ્મેશાં, ત્રિદુઃખસહવાં જ એ ધિર જ;
 ભતા ના છાશમાં જેમજ, શરીર મમત તજો તેમજ. ૬
 ણી આવે દરદસામા, ઉપાયો ત્યાં ન હઠ કરવી;
 મસત જનના અતિક્રમને, સહીમતિ નાથમાં ધરવી. ૭
 ર સ્થુલ દેહના કાજે, ઇન્દ્રિનાં કાર્યને તજવાં,
 શૂર પણ છોડવાબલના, તહાં લગ નાથશ્રી ભજવા. ૮
 મશક્તિ જ્યાં સુધી મનની, વિવેક ધિરજ વિષે જેને;
 હિ દુઃખ હારતાપણની, ભાવના રાખવી તેને. ૯
 ર આલોકકે પરમાં, હરિ આશ્રય વિના માફ;
 રહ કે હાનિ અથ લયથી, મુકાવા કોણ થાનાફ. ૧૦
 મક્તાનો ફોહ ભક્ત્યભાવે, ભક્ત અતિક્રમ થતો તેમાં;
 મને શક્તિ અશક્તિમાં, પ્રભુ આશ્રય કરો કેમાં. ૧૧
 મહંકારી કૃતિ મધ્યે, કદા સૌ પોષ્ય વર્ગો જો !
 રે અપમાન પણ તોયે, પ્રભુશરણાં ગતિ કરજો. ૧૨

અલૌકિક મનતાણી સિદ્ધિ, અને પૂર્વોક્ત બાબતમાં;
 શરણુ મળનાથનું ભજતાં, ગિરા બાંધો જ એ લતમાં. ૧૩
 હરિ વિણનું ભજન બીજું^૧, અવર સ્થાને ગમન કરવું^૨;
 અને કો-કાર્ય એ ત્રૈમાં, અવર ભજતા પ્રથમ મરવું. ૧૪
 નથી વિસ્વાસ તુંમાં તે, પ્રતિબંધક સરવમાં છે;
 પ્રદક્ષા ને ચાતકા ભાવે, જતાં મદ શ્યામ સેવજ છે. ૧૫
 નિયાં ને ઉચ્ચ જે કામો, વિના મમતા થકી કરવાં;
 વધુ કહેવા વડે ફલશું ! હરિ ભાવો બધે ધરવા. ૧૬
 નિરંતર સર્વને હિતકર, વચન આશ્રય વિષે કીધાં;
 કલો ભક્ત્યાદિ જે માર્ગો, થવા સુખ સાધ્ય તે દીધાં. ૧૭
 વિવેક ધૈર્યાશ્રયે રહિને, શરણુ વહ્નિભતાણું કરશે;
 વદે છે વ્યાસ વિશ્વાસુ રૂડા મજરાજને વરશે. ૧૮

શ્રીમદાચાર્ય વિરચિત બાલબોધમ

ગઝલ

સદા આનંદના દાતા, દુરિતહર કૃષ્ણ પ્રણુમીને;
 કહું સિદ્ધાન્તનો સંગ્રહ, તનુબેને પ્રબોધિને. ૧
 પ્રથમ ધિમંતને માટે, ચતુઃ પુરૂષાર્થ જે જે છે;
 તથાપિ જીવને ઇશ્વર, વિચારિત ભેદ ત્યાં બે છે. ૨
 અલૌકિક વેદ વર્ણુ તે, વિભુકૃત ચાર પુરૂષાર્થો;
 ઋષિ કૃત જે પ્રભુ પ્રેર્યાં, સ્મૃતિમાં તે લસે અર્થો. ૩
 વિચારેલાં વિભુએ જે, નિગમથી તે જણાયે છે;
 ધર્મને કામશાસ્ત્રાદિ, સકલ સાનુક્રમાયે છે. ૪
 ધર્માદિ સિદ્ધિદા શાસ્ત્રો, તણા નિર્ણય નથી કહેતા;
 જીવકૃત મોક્ષ સ્વતઃ પરતઃ, સિદ્ધિકર શાસ્ત્ર તુર્ય બહેતા. ૫

॥ શ્રી યોગેશ્વરે નમઃ, સિદ્ધિ થતા મોક્ષા જે રહ્યા;
 યાગીને અભ્યાસ એ યો, લેઈ સાંખ્ય વિષે કહ્યા. ૬
 ૧. સારી પણ સર્વાંશ જાતાં, અહુકૃતિ ઉપજે નહિં;
 જે રૂપમાં સ્થિરતા થતાં, કૃતાર્થ જીવ થતા સહિ. ૭
 ૧. સાંખ્યમાં માનેલ મોક્ષ, પુરાણ કોઈ જતાવતું;
 પણ બાહ્ય સાંખ્ય તજી દઈ, ફલ એક સૌનું આવતું. ૮
 યાગના કરવા વિષે, અતિ યોગ્ય યોગનો માર્ગ છે;
 પણ ત્યાગ કરવો મનવડે, સિદ્ધયોગ થયે કૃતાર્થ છે. ૯
 મન્ય દેવાશ્રય થકી તો, ઉભય મોક્ષ નિરૂપતા;
 બ્રાહ્મણપણાને પ્રાપ્ત બ્રહ્મા, તદ્દરૂપે સૌ સેવતા. ૧૦
 ૥ મોક્ષદે બ્રહ્મા કહી, નિજ શાસ્ત્રમાં પોતે કહે;
 મેં કારણે જગ હિત કરા, શિવ વિષ્ણુને સર્વે લહે. ૧૧
 કાલન અને સંહાર કર્તા, સકલ શાસ્ત્ર પ્રવર્તકા;
 બ્રહ્મ સર્વ સ્વરૂપથી, ઉદે થતા નિર્દોષકા. ૧૨
 ૥ મોક્ષદે શિવાજી કહા, સ્વશાસ્ત્રની મધ્યે કહે;
 મેં કારણે જગ હિત કરા, શિવવિષ્ણુને જગમાં લહે. ૧૩
 ૧. મર્થો જે ભોગવે તે, દીયે નહિં કેા જનને;
 જ્ઞાતાં અતિ પ્રિય હોય તેને, કવચિત્ત દે એ ધનને. ૧૪
 નેયમિત કરેલ અર્થદાને, તદ્દીયપણ થઈ જાય છે;
 તે ભક્ત હૃદ ટપી માગતા, તે દેવને શ્રમ થાય છે. ૧૫
 વભાવ જીવનો દુષ્ટપણ, તે દોષ દૂર કરવા અરે;
 વણાદિ કર ખૂબ પ્રીતથી, તુજ કાર્ય સૌ સરશે ખરે. ૧૬
 મોક્ષ છે વિષ્ણુ સુલભને, શિવથી ભોગ અપાય છે;
 જે દેવને સ્વાર્પણ કર્યે, તદ્દીયત્વ સુદૃઢ થાય છે. ૧૭

તેનાપણા વિષુ લલે આશ્રય, કર્યો તેથી શું થયું !
 તદ્વીયપણના મોક્ષ જેવો, ના મોક્ષ દે સાચુ કહું. ૧૮
 નિજ ધર્મનું પાલન કર્યે, છે ભાર બમણો પ્રભુ પરે;
 વર્તન નથી ત્યાં ફલ નથી, આ જ્ઞાનમાં ભ્રમના ખરે; ૧૯
 આ બાલબોધ લણે શીખે, ને સાંભળે ઉર ધ્યાન દૈ;
 નીત કરે અમૃતપાન સુખથી, વદે કૃતકૃત વ્યાસ થૈ.

અન્તકરણપ્રબોધ.

ગઝલ.

હૃદય તું વાક્ય મારાંને, થઈ સાવધાન સાંભળજે !
 નથી પર કૃષ્ણથી કોઈ પુણ્ય નિર્દોષ પુણ્ય ગુણુ તે. ૧
 થતાં ઇચ્છા નૃપત કેરી, કરી ચાંડાલની પત્ની;
 કદા અપમાનમાં આવી, છતાં એ રાજ માનિતી ૨
 ખરે સર્વાપણ પહેલાં, હતો નહિ શ્રેષ્ઠ અધિકારી;
 અધમતા શું કહું મારી, વિમાસણ થાય છે ભારી. ૩
 કદાપિ હું કૃતિ સામું, ન જોશો પાર નહિ આવે;
 સત્ય સંકલ્પ છે સ્વામિ, અન્ય કરશેજ નહિ હાવે; ૪
 ધર્મ છે એજ સેવકનો, સ્વામિની સંમતિ રે'વું;
 પ્રભુને લોક સમ લેખી, નહિ અપરાધ પણ રહેવું. ૫
 ભર્યું જોબન જતાં પુત્રી, વળાવે ના પતિ પાસે;
 રિઝેના એહનો સ્વામિ, નિરંતર રે'જ ઉદાસે. ૬
 શરણમાં રાખજો મુજને, ગતિ લૌકિક નવ થાયે;
 સમર્પ્યું હે પ્રભુ મનહું, તથાપિ મોહમાં જાયે. ૭
 થવા નિશ્ચિન્ત આ માર્ગ, વચન વલ્લભતણું બાણે;
 કરણમાં જે જને ધાર્યા, થયાં કૃતાર્થ તે માનો. ૮

કદાના ભિન્નતા લેખો, વલ્લભ કૃષ્ણ એક સ્વરૂપ;
જીવોને કાજ દેખાડયા, ધર્મ આ દાસના તદ્દરૂપ. ૯
ગજલમાં ગુંથીને ગતાં, મહેનો હર્ષ આવે છે;
હવે આ અન્થની પાખે, અવરના એક ભાવે છે. ૧૦

શ્રીગુરૂમજરત્નલાલશ્રીની સ્તુતિ !

સૌંદર્ય

ર્મ નીતી લય થાય છવાય કુકર્મનુ, વાદળ વિશ્વમાં જ્યારે;
ન નાથ દયાલ દયા ધરીને, સુચી સંતને ભક્ત તણી ચઢે વહારે,
ય યુગ વિષે ધરી દેહ ધરાપર, સાચવીયાં નિજ ભક્ત કૃપાળે
માજ કલી કૃત કાલની આગથી શ્રીમજરત્ન બચાવે અત્યારે. ૧
શ્રીગુણવંત ઘણા રૂપથી ભયહારી બની નિજ ભક્તને તારે;
ર્મ તણો મચીયો ઝઘડો, તવ વલ્લભરૂપ શ્રીકૃષ્ણ પધારે;
ષ્ણદેવ નૃપતિ દરબાર, કરી વરવાદ ધરી વિજય વરમાળે;
પ્રાન્ત કીધા સૌ પંથ સમસ્ત, શુદ્ધ અદ્વૈત પ્રમાણ સૂધારે. ૨
મન્ય ગુરૂ અમથા પજવે, નિજ પંથનું મૂળ મળે ન લગારે;
અન્થ વિષે ગુંચવાઈ મરે, અભિમાનથી ડીંગળ હાંકે વધારે;
સેદ્ધાન્ત પ્રસન વદને ધરીને, વર પુણી સુધર્મના પંથને તારે;
માજ કલીકૃત કાલની આગથી, શ્રીમજરત્ન બચાવે અત્યારે. ૩
પારતના માર્તંડ રસિકરસ ચુર લલિત વર પૂર્ણ કૃપાલે;
દે વિજય ગુરૂ જક્ત તણા ગુણી ભક્ત સહુ જયકાર ઉચારે;
પાન નભે સૂરવૃન્દ કરે, સ્તુતિ આરતી નારદ શારદ સારે;
દેવ્યપદે દીન વ્યાસ નમે, જયકાર વિજય ધ્વનિ સર્વ ઉચારે. ૪

ગોા૦ શ્રી ૧૦૮ શ્રીવ્રજરત્નલાલજી મહારાજની સ્તુતિ.

હરિગીત

અવીચ્છિન્ન સહસ્ર કલારવી, રાજે સુઅભ સુવર્ણનો;
 શુભ જયેષ્ઠ કૃષ્ણ ત્રયોદશી, બુધવાર ધારણ ધરણનો;
 દશ દિશ વિજય ધ્વનિ થાય, મંગલગાય કલારવ સુંદરી;
 સજી સોલે શુભ શણગાર, યશ વ્રજનારી શોભા માધુરી. ૧

મળી સજન પુષ્ટી લકત જનના વૃંદ નરનારી બહુ,
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ ને નિરખે સહ;
 છપી લલીત શોભા ધામ પૂરણકામ શ્રીવ્રજરત્નજી;
 વારી લીયે સૌ વારણાં વ્રજરત્નનાં બહુ ચત્નથી. ૨

સૂચી માતૃ પ્રત્તન નગરીમાં, એ ગિરિધરણુ પધરાવીયા;
 ધ્વજ વિજય મંગલદ્વાર, મૌક્ટિક તોરણો સુધરાવીયાં;
 મંગલ લવન મંગલ સજન મંગલ સુભટ દર્શીત ખરે;
 મંગલ મનોહર મંચપર, વ્રજભૂપને ચમ્મર ઢળે. ૩

જય જય શ્રીવલ્લભદેવ, શ્રીવિઠ્ઠલેશ દિવ્ય સૂધામયં;
 વર પ્રકટ બ્રહ્મ સ્વરૂપ વ્રજપતિ કોટી અર્ક પ્રભાસ્વયં;
 જગદાત્મ સ્વામિ સકલ વ્યાપક, આદિઅંત અવિચલા.
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૪

અખીલેશ પ્રભુવ્રજનાથ વ્યાપકબ્રહ્મ પ્રકટયા વ્રજપુરી;
 ગોલોક યમુને તીર સ્વચ્છ સુનિર શોભા માધુરી;
 ચદ્રવંશ વિમલ પ્રતાપ ભાતુ વિશદ યશ ગુણ નાગરા;
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૫

વર વેદ શંકર શેષ નારદ, શારદે સ્તુતિ આદરી;
 પરીપૂર્ણ પુરૂષોત્તમ પ્રકટ શ્રીકૃષ્ણચંદ કૃપા કરી;
 ગીરિવર ધરી લીલા કરી, સૌ ગોપીજન સુખીયાં કર્યા;
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા; ૬

વર વ્રજ ભૂમી સુરત તણી દૈવી કૃતિ કીર્તી રવે;
 તીકેટ છઠ્ઠી ગાદીના, સૌ દેશ યશ ધ્વજ ફરફરે;
 ગીરિવરધરણુ શ્રીનાથજી પ્રકટી હસાવી સૌ ધરા;
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૭
 શ્રુતી વેદ શાસ્ત્ર પ્રમાણુ સૂચી સિદ્ધાન્તના ગ્રન્થો ભરી;
 વર પુષ્ટિ ધર્મ દઢાવીયો, અદ્વૈત વાણી ઉચરી;
 અખીલ ભૂમંડળ તણા, આચાર્ય શ્રીવલ્લભ વરા;
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ અનંદ સાગરા. ૮
 ભદ્ર શ્રીલક્ષ્મણ ગૃહે, આ કૃત યુગે કર્ણા કરી;
 સૂચી વિપ્ર વલ્લભ દેવ પ્રકટ્યા દૈવી જીવ તારણુ હરી;
 શ્રી પ્રકટ પુરૂષોત્તમ સ્વરૂપ વિકુલેશજી સોલે કલા;
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૯
 કૂળ દીપક વલ્લભ દેવના વિકુલેશ કુંવર સુ સમજ;
 ભૂવિ દૈવી અંશથી પ્રકટીયા વરવંશ કુંવર અનંતજી.
 સેવા વિવિધ નિપજાવી ગાદી સપ્ત ધરી કૃતકૃત કર્યા;
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૧૦
 આજેશ તીલક શ્રીમાન શ્રીપતિ વ્રજપતિ વ્રજરત્નજી;
 ગાદી પતિ કૂલવંશવાદક વેદ યશ ગુણી રત્નજી;
 દ્વયલાલ મદનાતિસુન્દર સકલ ગુણુ ગણુ નાગરા;
 જયજય જયતિ જયજય જયતિ જયજય કરા. ૧૧
 વ્રજચંદ શ્રીવ્રજરત્નજી શ્રીપુજ્ય પદવર કમલશ્રી;
 અભિષેક આદ્ય સિંહાસને, સ્વાતાંત્ર શ્રીપદ અમલશ્રી;
 ‘બલ કૃષ્ણરૂપ દ્વેલાલ નેનવિશલ,’ રસિક સૂધા ભર્યા.
 જયજયજય શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૨

રળીયામણાવર સૂરપુરે, કીર્તીધ્વજ ધન ફરફરે;
 આનંદે ખાળશ્રીકૃષ્ણનાં, દૈવી જીવે દર્શન કરે;
 મંગળભૂવન મણિ ખચિત કંચન, મહુલ ઉત્તમ કૃતિધર્યા;
 જયજયજય શ્રીમજ્જરત્નજી, મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૩
 વર પુષ્ટિપથ માર્તંડના, પ્રતિપાલ શ્રીગુરુ ઈશ્વરા;
 દીગ્વિજય ધરી દેશાન્તરે, લઘુ અધમપથ સૌ દૂર કર્યા;
 અદ્વૈત શુદ્ધ પ્રમાણીને, સર્વોપરી ગુરુપદ વર્યા;
 જયજય જય શ્રીમજ્જરત્નજી, મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૪
 શ્રીઆદ્યપુરુષસ્વરૂપ અધિકઅનુપ શ્રીગુરુવર તમે;
 ધન વિષ્ણુ ધર્મ ધુરંધરા, તવપદે વ્યાસ સદા નમે;
 આચાર્ય પદ સૌ શ્રેષ્ઠનું કરીને ખતાવ્યું :ગુરુવરા;
 જયજયજય શ્રીમજ્જરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૧૫
 વર પુષ્ટિ પથ વિશાલ માનનું છત્ર ધરી ભૂવ વિચર્યા;
 સિદ્ધાન્ત સત્ય પ્રસન્ન વદનથી, સર્વના સંશય હર્યા;
 સૌ અન્યપથ આચાર્યના ક્ષેપક મતોને દૂર કર્યા;
 જય જય જય શ્રીમજ્જરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૧૬
 વર પરમ પુન્ય પ્રતાપ શ્રીમજ્જરત્ન રૂપ શુભાકૃતિ;
 વર વિજય વેદ વિશાલ માન શ્રીમાન ધર દૃઢ શ્રીમતિ;
 વર પ્રદક્ષ તનયા સરસ્વતી, તમ શરણુ માનુ સુખકરા;
 જય જય જય શ્રીમજ્જરત્નજી, મહારાજ આનંદ સાગરા; ૧૭
 ચંદ્રના દરશન થકી જ્યમ ચકોર આનંદિત બને;
 ખીલતી વસંતે ઉપવનો, જ્યમ :વૃક્ષ નવ પલ્લવ બને;
 સૂર્યના દરશન થકી જ્યમ કમલ સરોવરમાં ખીલે;
 મજ્જરત્ન ગુરુવર દર્શને દીન વ્યાસનું દીલડું ઠરે. ૧૮

વર પુષ્ટિ પંથનો વિજય તે, તમ દરશને દરશાય છે;
 આચાર્ય પદનું કાર્ય તે તમ કર કમલથી થાય છે;
 અદ્વૈત શુદ્ધ પ્રમાણના કીર્તી ધ્વજો અભૈ ધર્યા;
 જય જય જય શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૧૯
 દૈવી જીવ ઉદ્ધારનું સુચી કાર્ય પૂર્ણ પ્રીતે કરો;
 તે દેખી હરખે અમાપથી ગુણગાન કર વિદ્યાધરો;
 ગાંધર્વ પ્રબલ પ્રમાણમય આલાપે રાગો રસ ભર્યા;
 જય જય જય શ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદ સાગરા. ૨૦
 સતયુગ આ કૃતયુગમાં તવ દર્શને દર્શાવીયો;
 ઉપકારી દૈવીજીવના શીક્ષા સુધર્મ દઢાવીયો;
 પૂર્ણ પુરૂષ તવ દર્શને દેવો સકલ અભે ભર્યા;
 વ્રજરત્નજી મહારાજ મમ શિરતાજ આનંદસાગર. ૨૧
 વ્રજચંદ્ર શ્રીવ્રજરત્નને શિરછત્ર ચંદ્ર ધરી રહ્યો;
 સૂર્ય કોટી કલા કરી નભ કીર્તી રૂપ કીલકી રહ્યો;
 દેવ દુંદુભી ગરગટે કરે ગાન સૂર સખ ચાચરા;
 જય જય જયશ્રી વ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૨૨
 વર પુષ્ટી પથ માર્તંડનો સૂચી કીર્તી ધ્વજ ધન ફરફરો;
 સ્વસ્થાન સૂર્યપુરીધિશા, દીન વ્યાસપર કરૂણા કરો;
 વ્રજભૂષણ વર ધનશ્યામ સ્વરૂપ સુધા ભર્યા;
 જય જય જયશ્રીવ્રજરત્નજી મહારાજ આનંદસાગરા. ૨૩
 આનંદથી સૂચી છંદ આ-જન ગાય પ્રીત પ્રમાણીને;
 નિજ ગુરૂ કૃપાદર્શાય ભક્તિ સધાય સર્વે પ્રાણીને;
 દૈવી કૃતારથ થાય નિતનિત ગાય ઉલટ આણીને;
 ગોવિંદ સુત ગુરૂ સહાય વ્યાસ વદાય ધન્ય એ વાણીને. ૨૪

સારંગ

(ગાય શ્રુતિ ગુણરૂપ અહનિશ ધરી ધ્યાન વિચાર) એ રાગ.
 ગોપીપ્રિય ગોવિન્દ ગિરિધર, ગુરૂ રૂપે ભૂવ ઉતર્યા;
 સ્વાર્તજન સંતોષી સઘળા, અધમ પથ અળગા કર્યા. ૧
 મિથ્યાવાદી જીત દશ દિશ, વિજય ધ્વજ ફરકાવીયો;
 શ્રીબાલકૃષ્ણ કૃપાલ દર્શો, મોદ જગ વરતાવીયો. ૨
 મજરાજ હે મજરત્ન ! ભાગવત ભાવરસ અખિતમો,
 જનાર્તિહર જગદાત્મ અઘહર, શરણુ યાચું જીવ અમો. ૩
 રસિકેષ હે વરદેશ ! અતિ ગંભીર અનુપમ સુખ નિધિ;
 તવ ચરણ કંજ પરાગ લંપટ લાલતા અઢકળ સિદ્ધિ. ૪
 નયનાગ્રેકરૂણાદૃષ્ટિથી, રસ વશ કરો વિકૂલ હરિ;
 લાડિલી પ્રાણેશ પદ રજ, દાન દો જીવ નિજ કરી. ૫
 લલિત ધિર ઉદાર કૃષ્ણાધર રસત્તર અદ્ય;
 જીવિતેશ હે હૃદયેશ ! દર્ધ ઉપદેશ કરતા શુચિ હૃદય. ૬
 મદસુદન મદનાધિક સુન્દર મુરલી મનહર છો સદા;
 હા નાથ ! કૃષ્ણ વિરહાનલા, ફલદાન એ કરજો કદા. ૭
 રાજ અવર ન યાચુ તમથી, તવ પાદપદ્મની રજ વિના;
 જાણી વ્યાસ પોતા તણો, કરજો જીવન કૃષ્ણાધિના. ૮

સંવત ૧૯૮૨-૮૩ના જ્યેષ્ઠ ચતુર્થી

રાગ નરસઈ નો-છપદેષૈકાદશી

ઉપદેશક એવા જોઈએ !

કોહિનુરના સરખા સાચા, નિજ આર્થકના કરનારા;
 રહી સંસારે મનવશ રાખે, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૧
 નરસાં કર્મ ન નજરે આણે, સૌપર સમતા રે સરખી;
 ઇશ આધિન થઈ મારે મમતા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૨

પારસમાણુ પથ્થર સમ ગણતા, લોભ મોહ નવ 'હું' મા
 ભગનિ માત સમ ભવનીભામા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૩
 સમાન ભાવે સૌને નિરખે, જ્ઞાનજ્ઞ આસુરી દૈવી;
 પ્રાણુનાથ પર પ્રાણુના દાતા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૪
 ખટરસ ઇચ્છા અળગી કરીને, હરિરસ ખ્યાલી 'પીનારા;
 દ્રઢમન ઇન્દ્રિયશ કરનારા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૫
 નિઃસ્વારથ અમૃત વાણીનાં, અવિચળ અરણ્યાં જે મુખમાં;
 વિભુના વિરહે અખંડ ઝુરતા, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૬
 ઉન્મત પરમાનન્દે ક્ષણમાં, પૂર્ણબ્રહ્મથી કેલી કરે;
 અનન્ય ભક્તિ સ્વામિ સેવકપણ, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૭
 સ્વર્ગમુક્તિનો સ્વાદ ન ઇચ્છે, શ્રીકૃષ્ણ વ્યસન સુદૃઢ જેને;
 પ્રેમલક્ષણા પરમાસક્તિ, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૮
 સૂત્રવેદશ્રીભાગવતગીતા, તુર્યતત્વ, ખંતે જાણે;
 જાણી તત્વને માણે પોતે, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૯
 કૃષ્ણ વિરહ તન ધિકે ધગધગ, રોમાંચ થઈ અશ્રુ ઝરતાં.
 શુભ ધર્મી ને સાચા કરમી, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૧૦
 ત્રયગુણ તણ ભક્ત થઈને, ભક્તિ કરાવે કૃષ્ણ તણી;
 વ્યાસવદે ભાઈલાલજ પોતે, ઉપદેશક એવા જોઈએ ! ૧૧

॥ શ્રીચલ્લભઃ ॥

શ્રીવિદ્વલેશપ્રભુનો વિપ્રયોગરસ કહેલોકે વિજ્ઞપ્તિયો

વ્યાસચિરચિત

કાવ્યરસિકાવલિ ટિકાસહિતાઃ

પ્રથમરસ—૧ વિજ્ઞપ્તિ.

નાથ તવ પદાખ્જ બદલે, જીવ સાધન જો ઇચ્છો આપ;
જ તોષ લાયક વર કૃતિવળુ, આજી જીવ પીડાશે અમાપ;
મેચારી નિજ મહાત્મ્ય અનુપમ, સ્વમુખાખ્જ રસ દર્શાવો;
મહો પ્રાણ મમ નયન ઉભય, તવ દર્શનથી સુખીયાં થાવો. ૧
જાણું મુજ કોટિ દોષ તે કોટિ સાધનથી નવ જાય;
તિ અભાગ્યે દીલથી ન છોડું સમરથ નાથ બળે છોડાય;

હિન પણ ગોપી પદ રજે, મમ શિર અંકિત છે તેથી;
 ૧ વ્રજપતિ ! નિર્વેદ તદ્દન થૈ, ઉર આનંદ વધે એથી. ૨
 ૨ પ્રભુ અર્થે દેહ ધર્યો છે, તેની ઇચ્છા સમ છો થાય;
 ૩ કૃપાલ કરો રૂચે તે, કદા કિચિત વિનવું ના ત્યાંય; ૩
 ૪ પ્રભુ વિણ ક્ષણના રહેતી, તે પ્રભુવિણ દિવસો બહી બાય;
 એથી અધિક કપટ શું બીજું ! મહા કપટ મુજમાં કહેવાય. ૪
 ૫ મતી વૃષ્ટિ પીતાતા વ્રજની, ગિરિ કર ધરી રક્ષા કીધી;
 મક્તાતી લય નાથ સહો નહી, તેથી દાવાગિ પીધી
 ગોપીજન વિરહાનલ શમયન, દિનાન્તે ગોળે આવે;
 એવા દયાલ ગોકુલેશ તજીતે, અતિ કરુણા કરવા કહાવે. ૫
 ૬ મંદ ભાગી બાણું હું તેથી, દયાલ પણ ગોકુલેશ તજ્યુ;
 નેજ જનનું દુઃખ સહતા નહિ તે, સ્વભાવપણ ઉલટ સજ્યું. ૬
 ૭ કે નાથ ! આપ વિયોગાઞ્ઘિમાં, આશા તૃણ અવલંબી રહી;
 એક આપ અનુગૃહ બલથી, તરતી છું ને તરીશ સહી. ૭
 ૮ મેઘ તણો સ્વભાવ સહજ છે, નિજ સમયે જલ વર્ષાવે;
 જતાં તૃણાની ચાતક પીડા, નિઃસંશય મુખ દર્શાવે. ૮
 ૯ હું અપરાધી નાથ ખરો પણ, આપ ચરણનો દાસ સદા;
 પ્રણ સેવકનો ત્યાગ કરો તે, ઉચિત ન ગણાશે આપ કદા. ૯
 ૧૦ આપ તણો અંગીકૃત તેને, કાલ કર્મ વશ કેમ કરો !
 કે સુંદર ! ના ઘટે તમોને, અંગીકૃતને ખાસ વરો. ૧૦
 ૧૧ આપ સ્વતંત્ર અનુગ્રહ કરતા, તેથી દીન વિનવું તમને;
 કે ગોકુલેશ ! મર્યાદા મંડન, ઘટે તેમ કરજો અમને. ૧૧
 ૧૨ આપ પ્રસન્નતાનાં સૌ સાધન, હે ગોકુલેશ ! ના મુજ પાસે;
 ના તજશે હે સકલ શક્તિધર ! શરણ સતત છું તવ આશે. ૧૨
 ૧૩ આપ ઇચ્છાર્થી નાથ કરો ત્યાં, હું શું વારંવાર કહું;
 કે ગોપી પ્રિય ! પ્રાણનાથ મમ, જે કરશે તે સર્વ સહુ. ૧૩

હે વ્રજભૂષણ ! આપ પદ પદની, એકરેણું સૌ પુનિત કરે;
 સર્વ રેણુંથી હું મારાના, નાથ આપ ત્યાં ભય શું કરે. ૧૪
 હે વ્રજપતિ ! કાષ્ટ કીટ તે, કાષ્ટ સત્વ ખૈ કાળે રહે;
 પ્રાણી પ્રાણાંતર પ્રેમતેમરહિ, પ્રેમીને ખાય પણ સુખ ન કહે. ૧૫
 લૌકિક જીભે નામ આપનું, જીવ જપવા નહિ યોગ્ય પ્રભુ;
 ક્યાં અલૌકિક નામ તમારું, લૌકિક વાણીનું શું ગણુ. ૧૬
 એમ સત્ય હું જાણું પોતે, આપ નામનો સર્વ પ્રભાવ;
 જે ક્ષણ નામ જપુ છું ત્યારે, દિવ્ય યોગ્યતા દિસે હાવ. ૧૭
 અંગીકાર કર્યાની યોગ્યતા, ફક્ત જીવમાં આવી વશી,
 જીવાધિકારનો તર્ક કરો તે, કૃપાનિધિ કંઈ યોગ્ય નથી. ૧૮
 વેદાધિકાર મળયો છે તદ્દપિ, ભલે નહ થૈ બાધક થાવ;
 શ્રીરાધાપદપદની દાસી, એજ પ્રસન્નતા મારી હાવ ૧૯
 મારો જીવ છે એમ જાણીને, કોના પર ના દયા કરો;
 ગમે તેવો પણ આપ તણો હું, તે ઉપર ક્યમ ઢીલ કરો. ૨૦
 આપ પ્રસન્નતાનું એક સાધન, શ્રીઆચાર્યજી દૈન્ય કહે;
 પ્રસન્ન થજો હુંમાં સ્વદ્વાધિક, દૈન્યભાવ જે બની રહે. ૨૧
 આપ કરો તે છે સૌ ઉત્તમ, આપ નાથ મારે છો એક;
 મન ધીરજ ના રાખી શકતું, હવે અધિકું બનતું છેક. ૨૨
 અપ્રસન્ન કે પ્રસન્ન હો પણ, હું છું આપ તણો હે નાથ !
 પ્રથમ કરેલા અનુગૃહીતું, સ્મરણ કરી દ્યો આપો આપ. ૨૩
 મુજ કૃતિક્ષ્ણ ભોગ ક્યાં સુધી, કરવો પડશે હે મમ નાથ !
 આપ પ્રભુ છો અંતર્યામી, ઘટતું કરજો વિનવે દાસ. ૨૪
 અપરાધી અજ્ઞાન છું તદ્દપિ, રક્ષણ કરવા યોગ્ય છઉં;
 હે નાથ શું ત્યાગ કરો છો ! ઘટે ન તમને એજ સહુ. ૨૫
 શ્રીવિકૃલનો વિપ્રયોગરસ, તેનાથી જે પાત્ર ભરાય;
 વ્યાસ વદે ભઘલાલ છગન, વણુ સાધન જન્મ મૃત્યુ જીતાય. ૨૬

દ્વિતીય રસ—૨ વિગ્રમિ.

રૂઢ થાવ કે તુષ્ઠ થાવ, અપિ નાથ તમારે શરણે છું;
 આપ મારો કે વારો તોપણ, રસિકરાજ તવ ચરણે છું. ૧
 આપ વિયોગ થયો તે સમયે, પ્રાણ ગયોના આ મારો;
 પ્રાણનાથ લાચાર બન્યો જીવ, હવે કહે શું! બિચારો. ૨
 અતિ લાચાર નિર્લજ્જ હું તેની, વળી નિર્લજ્જતા કેમ કથું;
 આપ સંગમની આશા ઉત્કૃષ્ટ, લાગી રહિ તે સહજ કથું. ૩
 એમ છતાં હું આપ તણો છું, આપજ શરણ સદા મારું;
 ત્યાગ ન કરશો ગોકુલેશ, ના અવર ન જોઈએ કે સાડું. ૪
 હે પ્રજેશ્વર! એમજ ઇચ્છું, આપ વિયોગે પ્રાણ જાળે;
 જે ક્ષણ આપ વિનાની થાયે, તે ક્ષણ જીવજગમાં નહાળે. ૫
 નાથ સંતોષક સાધન દીનતા, તદન નથી પણ કલેશ નથી;
 ઐશ્વર્ય સ્વભાવિક જોઈ આપનું, શોકરહિત છું નાથ નકી. ૬
 નથી કૃપાને યોગ્ય તથાપિ, મુજ પિતા પર દષ્ટિ કરી;
 પુત્ર તેમનો જાણી મુજ પર, યોગ્ય કૃપા કરજો સઘળી. ૭
 મહત આણુ અર્થોને માટે, અન્યાશ્રય અપરાધ્યો હોય;
 નથી આપવિણ સમરથ ખીજો, દોષ તબાવા જગમાં કોય. ૮
 આપ સર્વજ્ઞ સામે અજ્ઞાની, હું શું જોણું! કરજો ખ્યાલ;
 છતાં કુટુંબ પરિગૃહ વૈભવયૂત, આપતણો છું હે પ્રજાપાલ. ૯
 આપ તણો જાણી જે કરતા, હે રાધાપ્રિય મુજને જેહ;
 માનું છું તે સર્વે સુખકર, નિશ્ચયપૂર્વક બહાલા તેહ. ૧૦
 વ્રજધિશ વિયોગાખિમાં, મુજ વિણ કુખી ના દેખાય;
 મમ દુઃખની દુઃખણીવિણ કો'ને, હે સખી! વાતો જૈ કહેવાય. ૧૧
 તદન સાધન સંપત્તિવિણ, પ્રસન્ન થાવ છો દૈન્ય થકી;
 એ ઉપદેશ કર્યો મુજ તાતે, મન સ્થીર છે તે સાધનથી. ૧૨
 આપ દર્શવિણ આપતણાના, જાય વ્યર્થ દિન દહયપતિ;
 હવે સમિપ લઈ દર્શન આપો, સાથે નિજ સેવાની ગતિ. ૧૩

નથી સાધન સંતોષક હુંમાં, છત અંગીકૃત બાણીને;
 ઘટે કૃપા કરવીજ આપને, રાંક હૃદય પરમાણીને. ૧૪
 આપ વિરહાનલ પ્રાણ બળે મમ, છતાં ટકયા છે તેજ વિચિત્ર;
 મુદિત મુખ અર્વિંદ દર્શવિણ, દિવસ બાય વિચિત્ર ખચિત. ૧૫
 મનહર કંજ મુખ દર્શલાલસા, અતિ ઉત્કટ પીડે છે નાથ;
 આપ ચરણ સ્નાનિધ્યે લઇને, ટાળી દો સરવે સંતાપ. ૧૬
 એવો શું? અપરાધ પડ્યો તે, નથી સમજાતું હૃદય પતિ;
 શ્રીમુખ દર્શાવાને માટે, અંતરાયની બની ગતિ. ૧૭
 અતિ દુર્લભે આપ મળો છો, એવું સમજું હે ઈશ્વર!
 સંયોગ આશાનો ભ્રમ પ્રકટયો, કેમ કરું? નવ પડે ખબર. ૧૮
 શ્રુતિ વદે છે જીવ સાધનથી, કદી મળે ના ગોપી ઈશિ;
 વણ સાધન પણ ખેદ ન પામું, આપ વશ્યા ઉરમાં હરનિશ. ૧૯
 આપ તણો હું આપ તણો હું, એજ રટણ મારે ફલ રૂપ;
 શાસ્ત્ર સાર પણ શરણાંગતિનો, અનુમાને દર્શાય અનુપ. ૨૦
 સુદૃઢ શરણ ફલ મુજને તદ્દપિ, સર્વાંગ નેત્રો હે યજ્ઞરાજ;
 પ્રત્યક્ષ ભોગ કરવાને માટે, વ્યાકુળ છે બહાલા શિરતાજ. ૨૧
 નિજજન પદરજ દાસ્યપાણું, આપ તણુને એ ફલ નાથ;
 એથી ઉત્તમ ફલના ખીણું, જે ભોગવતાં થાય સનાથ. ૨૨
 તાત ચરણ મુજ ઉપદેશી કહે, શરણ એક શ્રીકૃષ્ણ તાણું;
 તેથી નિશ્ચિંત પામ્યું છે મુજ, આ પરલોકે ચિત્ત ઘાણું. ૨૩
 મન મનોરથ રાખે મોટો, નાથ મુદિત નયનાં નિરખું;
 એ વિણ અવર કામના કેરું, મારે અંતર ના લેખું. ૨૪
 અવર કામના ખાસ નથી ઉર, છતાં વિનતિ એક રહિ;
 હું નિજની વિતરીત દેહ ગતિ જોવી ઘટે ના આપ સહિ. ૨૫
 નાથ વિરહની વેદના ઘાડી, શ્રીવિદ્વલ થી જીવ બાણી;
 પૂર્વે ગોપીજન પરમાણી, વ્યાસ વદી છે નિજ વાણી. ૨૬

તૃતીયસ્કન્ધ—૩ વિઙ્ગિત

આપ કૃપા સંપાદન કરવા, દૈન્ય નથી રચક મુજમાં;
 તે દીનતા દેવાનું કૃપાબળ, શ્રીરાધેશ રહ્યું તુજમાં. ૧
 આ લોકે સર્વેનું જીવન, વિવિધ અર્થવાળું દેખું;
 હે સ્વામિ ! ત્યાં માફ જીવન, વિપરિત ફલ દે ત્યમ દેખું; ૨
 હે સમથ ! કર્તુ અકતુ, કર્યું ફેરવવા આપ સ્વતંત્ર;
 એવું બળ નિરખ્યું તે ઘડીનો, સંશયનો તુટ્યો છે તંત. ૩
 મનની વાતો કહેવા સરખું, આપ સમું કો ના નિરખું;
 વાતોત્તર પામી હું કોથી, ક્ષણભર દીલથી ના હરખું. ૪
 નિચ પ્રાણ મુજ, મુઠને નિર્લજ, તેથી ટક્યા છે દેહ વિષે;
 નાથ વિયોગી વિપરિત કાળે, યોગ્ય પ્રાણ ના ક્ષણિક વસે. ૫
 અનુગ્રહ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી, વિહિત કર્મ નિયમિત રહે;
 નાથ કૃપા જ્યાં પૂર્ણ થઈ કે, વેદ ધર્મ મર્યાદા ટળે. ૬
 નિજ પિયનું સૌભાગી વર સુખ, અનુભવે સૌભાગ્યવતી;
 પતિ સુખાનુભવથી જેને, કથે માત્ર સૌભાગ્ય ગતિ. ૭
 સ્વામિ શ્રીગોવર્ધનધારી, વણ સંગમ ઇચ્છા સૌ વ્યર્થ;
 હે સખી ! હવે જીવું તે, જાણી લે ! નિર્લજતા અર્થ. ૮
 મલ્યો નથી એવો કો મુજને, જેને મનની સર્વ કહી;
 મમાત્માને શાન્તિ આપી, ક્ષણ વિરામ પમાડું સહી. ૯
 આજ કાલકે કોઈ દિન પણ, કરશે સ્વામિ કૃપા હું પર;
 એ આશથી જન્મારો સખી ! ગયો સવ શું કરું અવર. ૧૦
 જન્મ ગયો છતાં નિર્લજ મન, શું હેતુ નિશ્ચય કરીને;
 ના જાણું નાથ અનુગૃહ ઇચ્છા, કેમ કરે બહાલી ! વળીને. ૧૧
 સ્વભાવ થકી જળ મેઘ દે સૌને, એવો સહજ સ્વભાવે શીલ
 કરે ત્યાગ કો જનનો ત્યાં, દુર્લાભ્ય જાણવા કરો ન દીલ. ૧૨
 જાણું આપ તણા હું હે પ્રભુ ! છતાં કાળ નિજબળ દાખે;
 નથી કૃપા તવ તે પરિણામે, કાલ હાથ હું પર રાખે. ૧૩

અનધિકારી રાજ્ય ઇચ્છતાં, હંડ મળે છે તેને જેમ;
 અચોચ્છ છતાં સેવા આકાંક્ષુ, કેમ હંડ ના પામું તેમ. ૧૪
 આપનો થૈ અપરાધ કરે કો, ફર કરો જો તેને આપ;
 એથી મહત્ હંડ નથી ખીજો, જાણો છો સૌ મારા નાથ. ૧૫
 વસો દૃઢ્ય મુજ નાથ ત્યાંસુધી, આપ વિરહપીડા પજવે;
 અન્તઃ બહાર પધારો તે ઘડી, કોઈ અદભૂત સુખડાં જગવે. ૧૬
 નિકળે ભોજપત્રથી પત્રો, તેમ હું અંગ વિષે દોષો;
 અભય અનન્ય હું આપક્ષમાથી, મારા સામું ના જોશો. ૧૭
 અતિ બલિષ્ઠ દોષો સૌ મારા, તુવસન્મુખ દુર્ખલ છે નાથ;
 ઇશ્વર ધર્મ સમિપે જીવમાં, કેમજ દોષો કરે નિવાસ. ૧૮
 હેનાથ ! નિર્લજ જીવ મારો, પરજનથી ન જરા લાજે;
 દુઃખી છે આપરલોકે તદપિ, પ્રાણુ રહે તે ના છાજે. ૧૯
 નાથ નિજશ્રયને દર્શનહિન, વિધવા સમ તેનું જીવન;
 નવયોવન વિધવાનું વ્યર્થજ, તદવત જાણું માફ તન. ૨૦
 અતિદુર્લભ જે કૃપા હુતી તે, મારો વખત વિત્યો હે નાથ !
 હવે વખત દર્શન વિણુ વિતે, તે સૌ જાણો મમ સંતાપ. ૨૧
 નથી લોકવત્ દુઃખ નિજ જનને, પ્રભુ સેવા સુખ પૂર્ણ ગણે;
 સ્વામિ સેવા વિણુ સર્વાંગે, દુઃખડાં દારૂણુ આવી બને. ૨૨
 નિજનો જાણી નાથ મારોકે, અતિલડાવો મુજને લાડ;
 જાણું ઉભય વિષે વરસે છે, પરમાનંદ મમ ઉપર ઘાડ. ૨૩
 આપ વિયોગી જીવનું જીવન, જરા ન ટકશે આ જગમાંય;
 એજ વિનંતિ દાસીકેરી, દયા ધરી ધરજો દીલમાંય. ૨૪
 તૃતીય વિરહના તિવ્રતાપથી, જેનું ધિક્કી ઉઠે તન;
 વ્યાસ વદે ભઈલાલ છગન, પામે અવિચળ પરમાનંદ ૨૫

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીવિલસવિયોગ ॥

રસ ચતુર્થ—૪ વિજ્ઞપ્તિ.

[૧] ભાગ્યને દુર્લભ અનુગ્રહ, — તણી મહત્તા બાણું નાથ !
 હૃત ભાગ્ય મમ હોત જો પુરણ, સન્મુખ રહતિ હું દિન રાત. ૧
 માપ તણેા જીવ હોય નાથ તે, આપ સેવાથી દૂર ન પળાય;
 ર થતાં જીવ જન્મે એમ વિનવું, છતાં નાથ માને ત્યમ થાય. ૨
 ॥ દેહે વસવું ઘટે નહિ, માને જીવ એવું હે નાથ !
 તાં વસે છે તેથી બાણું, નિર્લજ્જતાએ કીધો સાથ. ૩
 માપ કૃપાથી કાલાદિનો, આદર ના કીધો તે આજ;
 ॥ ય કૃપાવિણ તે ઉલટો થૈ, પીટે છે હે મુજ શિરતાજ. ૪
 મલાગ્યની અવધિ મહા મોટી, માનું છું મારા સ્વામિ;
 માપ તણેા હું તેને આજે, સેવા અધિકારે થૈ ખામી. ૫
 ॥ ય પદ પદ્મના ક્ષણ વિયોગે, જીવન શિઘ્ર છુટો મારું;
 મેજ ભાવના આપ સ્વિકારો, છું શરણાંગત છો તારું. ૬
 ॥ લિત ત્રિભંગાકૃત સંગમવિન, જાય દિવસ કંઈ ગયા જશે;
 ॥ જ્યોદય ક્ષણ ત્યારે બહાલી, મુજ દગ નાથ વશી ન ખસે. ૭
 ॥ કુલેશ નિજ જનના અર્થે, કદા વિલંબ ના કર્યો સખી;
 માજ તજે છે કેમ હે બહાલી ! તે પીડા મુજ ઉર વશી લ
 વક્રિય તજેના તેમ હું બાણી, વિધ વિધ દોષો કીધા નાથ;
 દપિ ચિન્તા થાય ન જરીએ, જોતાં કદા દિવસ કે રાત. ૮
 દયવિરહેચ્છુ નયનદર્શેચ્છુ, ઉભય પરસ્પર પડ્યો વિરોધ;
 વાર્થ તજી નમતું ના દે કો, કેમ કરું ? શું કરું પ્રયોગ. ૧૦
 ॥ જીવતાધિશ ! કંજદલ લોચન, હેનાથ ! રૂચે તે કરો;
 દન તમારો તેની વિનતી, હૃદય ધરીને રાજ વરો. ૧૧
 નશ પ્રકટી તમ વ્યાપ્ત સદ્રિચી ! ચતુર્દિશ નિર્જન ચતુરવતી;
 પ્રેર સંગમની હોંશ કળીના, તે સુ વિચાર્યું, વિધિ અકળ ગતિ. ૧૨

વિયોગ વ્યથા વારક શ્રીરાધા, આપ વિના દેખુંના અન્ય;
 કરે શિદ્ધ મમ પ્રેષ મિલન, હે અદ્યદા ! તું છો ધન્ય. ૧૩
 મધુર વેણુ હે બહાલી ! તારાં, વળી વ્રજેશસંગમની આશ,
 મદન શરે મમ પ્રાણુ પીડાતો, અતિ દુઃખે ઉભો છે ખાસ. ૧૪
 હજી થશે જો પ્રિય અંગ સંગમ, તદા વિયોગ દશાણુ જેઠ;
 શરમિંદુ જીવન આ ટકશે, જાણુ વયસ્યા વણુસદેહ. ૧૫
 કરે કૃપા રાધેશ હે આલી ! તેવો નિશ્ચય કરતું એક;
 કે મનમનોરથ કરી જન્મારો, મારે વહેવાનો છે છેક. ૧૬
 વિયોગવન્દિ હહે અતિ, વ્રજધંશ મને અપ્રિય લાગે;
 આપ વિયોગે આગ બળે તે, સંયોગે ન જરા જાગે. ૧૭
 હે સહચરી ! પ્રાણેશ વિરહમાં, જીવવા આશ પ્રબળ રહે;
 આર્ત દુઃખી હું તુવ શરણે છું, સાંપ્રતે દીલ એજ ચહે. ૧૮
 હે નાથ ! તવ પ્રતિના લાવો, સૌને મુક્તિ ફલ દે છે;
 એજ લાવ મુજને વિરહાધિ, ફલ આપીને પીડે છે. ૧૯
 અહો નાથ ! તવ પ્રિયાપાદરજ, મુજ હૃદયે સંચિત ના હોત;
 આપ વિયોગ દાવામિ મુજને જોતજોતામાં બાળી દેત. ૨૦
 પ્રાણુ ટક્યા છે નાથ વિયોગે, ઉચિત નથી પણ જો નાહોત;
 દુઃખ વિયોગી થાત કોણુ ! પર, વળી અનુભવ કયાંથી હોત. ૨૧
 લેખ તમારાં દર્શન કરતાં, સંતોષી સૌ થાયે નાથ;
 ફક્ત કષ્ટ એક મુજને પડતું, શું કારણુ ! દીલ જોલો સાફ. ૨૨
 આપ રૂપનું જ્ઞાન રત્ન, મમ હૃદય વસ્યુ હે કમલનયન !
 તે ચિન્તામ્યુ નાંખી હસ્તે, કયાં, પધાર્યા હૃદય ચમન. ૨૩
 આપ વિયોગમિ આલાતે, પ્રાણુ રહ્યા અતિ બળી છતાં;
 નથી નાથ નવાઈ જોતાં, નિર્લાજ બની છું નફટ થતાં. ૨૪
 વિરહકલેશથી પ્રાણુ હે પ્રાણેશ ! અતિદુઃખે ટકી જતા નહી;
 વિયોગ વિદગ્ધિ જીવ મારાને, યમ પણ સ્પર્શ ન કરે સહી. ૨૫

યતુર્થ વિરહની આર અભિ, જેના ઉરમાં ઉદય થતી,
આસ વદે લઈલાલ છગન, વિપરિત વ્યાધિ સૌ બળી જતી. ૨૬

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીવિદુલેશવિયોગ ॥

॥ રક્ષ પંચમ ॥—૫ વિજ્ઞાપિ

કામ જવરે જર્જરી દેહ, ઉપર વિરહાનલ જ્વાળ પીડે;
વ્રજેશ પ્રેમ ભુજંગ ડસયલી, કોણ ! શરણ લે હૃદય લીડે. ૧
રમાતિ દુર્લભ આપ મુખામૃત, ક્ષણિક મલ્યું છે તેથી મકં;
વ્રજલલના નિત પાન કર્યું તું, શું ન થયું હશે ! તે સમ. ૨
હે સુભાશય ! તવામૃતપાને, પ્રકટી પ્રચુર મદનશર વેદ;
મંજુ કુસુમ કદંબ નવ કુંજમધ્ય, આલિંગામૃતે કરો નિર્વેદ. ૩
હે ઉદાર ! પૂર્વે મુજ સંગે, કીડયાતા ત્યમ કીડોફરી;
અમલકંજ ગંધ ફેલાવા, મારબંધુ માફત વહે હરિ. ૪
પરિરંભણ ચુંબનાદિભાવો, તમે વિમોહિત પણે કર્યા;
સ્મરાતિ સુન્દર હે પ્રિય મુજમાં, ફક્ત મોહ રહિ, ભાવ ગયા. ૫
રવિજા પુલિન પુનિત પ્રદેશે, મદગજ લીલા કરી વ્રજેશ;
તેં અધુના મુજ મારણ કારણ, પ્રકટાવીતી શું મમ ઈશ ! ૬
હે સ્વામિ ! તવ અધરસુધાસવ, કિમર્થ પાયું તું મુજને;
વેણુનાદ શ્રુત્યાનન્દકારી, કેમ સુણાવ્યો તો મુજને ! ૭
હે ગોપીપતિ ! તવ મુખદર્શો, અન્યરૂચિ સૌ દૂર થૈ મુજ;
હવે મોહકારી મુખદર્શન, કઠિણ થયું શી પેર કહુંજ. ૮
નાથવિયોગી રોગ વિષમ, રોગજ સંગમે વધિયું વિષ;
મુજ રોગના આપ વૈદ્ય છો, આપ વિના મૃત્યુ છે ઈશ. ૯
શું કહું ! કયાં જાઉં ! હે વ્રજપતિ ! કયાં મનસ્થિર મુજ થશે કહો !
નવ ધન શ્યામ તમાલ તવાનન-દર્શવિના સૌ શુન્ય લહો. ૧૦

સ્વભાવ શિલ સ્નિગ્ધ અલકાવૃત, ખ્યારા તવ મુજ હૃદય વસે;
 વિરહાનલ દહ સ્મર કળે કૃશ-થયલો મારો પ્રાણ જશે. ૧૧
 મિષ્ટાલાપ ગતિ નયન કટાક્ષો, વિવિધ પરિરંભને મધુરં હાસ્ય;
 નાથ મધુરતા સર્વ સ્મરી, ના મરી, આપની જીવું દાસ. ૧૨
 તુવ સંબંધી સ્મરણ થતામાં, ભિતર અંગો ચુર્ણ કરે;
 વિવેક લજ્જા ધીરને મારે, દુઃખ દેખું તો શું ન કરે ! ૧૩
 વિયોગ દુઃખાશ્રુ રોકી શકુના, દુઃખજ સમિયે પ્રકટ તે થાય;
 એ લજ્જાની વાત કરું શું ! નાથ, મુખે તે વદી ન જાય. ૧૪
 મંદસ્મિત મુખ પદ્મ વિહારે, પ્રાણ અને મુજ હૃદય હર્ષ;
 આપ વિના વિરહાખિધ ડુખી, કેમ જીવીશ, હે ! કેમ કરું ? ૧૫
 પ્રેમી સુદર્શ રમતી ભૂ સ્મિતને, નયન વિલક્ષણ મોહિલસે;
 એવું શ્રીમુખ જોતાં હે પ્રિય ! ગતિ હરઈ શું હવે થશે ! ૧૭
 હે વ્રજઈશ ! આપ સંગમવિણુ, વિરહ પીડાવાળી હું એક;
 જન્મ નિર્વાહ કરીશ કેવી રીત, કોણ પ્રકારે નલશે ટેક. ૧૮
 આપ તણી છું આપ છતાં હું, આપ વિના અહો ક્ષણ પીડાઉં;
 ઘટે ન તમને નાથ હે મારા ! મુજલીલાની જાણો છો સૌ. ૧૯
 નિજ રમણે મોહિત ગોપીગણુ, શ્રીમુખામૃત નિધિ એવો;
 એકવાર દર્શાવો દીનને, નાથ રાંક પર હઠ કેવો ! ૨૦
 વૃન્દાવનમાં શિઘ્ર મિલનની, અંતર આશ રહી અરિંદમ !
 યદ્યપિ વ્રજઈશ ન મળીયા, શું નથી મળવા તમને મન. ૨૧
 આપ મિલાપ વિલંબ પ્રહારે, મુજ ઇચ્છા મૃત્યુ પામી;
 પ્રતિક્ષણ પ્રખર મોહમગ્નિતને, કોણ જીવાડે હે સ્વામિ ! ૨૨
 અવધ ગઈ મળવાની ખ્યારા, તદ્દપિ હૃદય સો ટુક ન થાય;
 જાણું ના હું પ્રાણનાથ કંઈ, તુજલીલાના લેદ કશાય. ૨૩
 હર પ્રજ્ઞા તવ હાર્દન જાણે, હું આભિરશી મૂઢ શું જ્ઞાત;
 સવ લીલાને સ્મિતે વિમોહિ, શું કરું ! મન બંધાયું નાથ. ૨૪

હે આત્મા ! મુજ પ્રેમ આપથી, જેવો છે તેવી મતિ ખાસ;
 અંગ સંગ વણુ વૃથા પ્રેમ મતિ, જીવું વ્યર્થ ના થાય વિનાશ. ૨૫
 ક્યાં એ દેશ ! વિલાસ હાસ-મહાભાગ્યશિલ ગણુથી થાતો;
 ક્યાં એ સમય ! વેણુનાદથી બોલાવી જોડયો નાતો. ૨૬
 શ્રીવિદ્ફલ પંચમ રસ પચવી, તે પાવકમાં જે પાકે;
 વ્યાસ વદે ભઈલાલ છગન, પરમાનંદ પીતાં ના થાકે. ૨૭
 ॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

શ્રીવિદ્ફલેશ વિપ્રયોગી

॥ ષષ્ઠમ રસ ॥—૬ વિજ્ઞાપિ.

હે સહચરી ! મુજ ઉરનો નિશ્ચય, નાથ વિયોગે ક્ષણુ ના ફરે;
 વિધાતાએ તે સૌ ઉલટાવ્યું, થૈ હું દુઃખણી કેમ કરે. ૧
 મેં બહુ રીતે પ્રાણુ જીવણુને, વિનતી ચરણુ પડી કરી;
 ના માની મળવાની વાતો, અરે ! હાય ! હે જાણી અરી. ૨
 હે વયસ્યા ! ત્હેં મુજ માટે, અતિ પ્રયાસ કર્યા તદપિ;
 નાથ મલ્યાના, દોષ નથી તુજ, ભાગ્ય મંદ મુજ હશે નકી ૩
 કયે દિવસ, કઈ રૂતુ, ઘડી ક્ષણુ, વ્રજપતિ પરિરંભણુ પામું;
 મહાભાગ્યવતિ કહે સત્વર, વિયોગ તણું દુઃખડાં વામું. ૪
 હું નવ જાણું પ્રાણુનાથ મમ, અંગ સંગના કેમ કરે ?
 શું અપરાધ ગણ્યો નિજ ઉરમાં, મને વિસારી કેમ અરે ! ૫
 ચિરકાળથી ગાણું વિરહ દિન, પ્રેમ ભુજંગ ડશી દશા ફરી;
 વયસ્ય વિનવ જઈતું બહાલાને, અધરામૃત વિણુ જશેમરી. ૬
 નાથ નયન કટાક્ષો પર જય, કરવા ઇચ્છા ચિરકાલી;
 પ્રિય ખ્યારાને કહેવા શક્તિ, અવર નથી મુજમાં આલી ! ૭
 પ્રેમાર્તીભરી તેને ગોપીશ, જો ગોપીપરિષદે સ્મરે;
 વિરહ તપ્ત દગ પ્રિયમુખપદ્મનાં, શિશ્વ દર્શ સખી કરે ખરે. ૮

હંસ અલી આવૃત્ત નિર્મલ અસ, લયાં સરોવર મિષ્ટ જળે;
 તે તણ હે ચાતક તુજ મન, અંબુદ પીવા કેમ વળે? ૯
 ક્યાંય ન દેખું હે સખી! એવું, શ્યામ સુંદર ને દેખાડે;
 હૈયાનો હરનાર કૃષ્ણ, તેને મુજ વાતો પહોંચાડે. ૧
 તુજ વચનામૃત ધારે શિતલ-અંતર આતુર થયું સખી;
 દર્શાતુર દીલ ક્ષણના ઠરતું, વધી અધિરતા વચસ્ય નકી. ૧
 પ્રાણેશ સંગ વિષ્ણુ વ્યાકુળ હૃદયિ, હારિ, કોટી સ્મર મદહર મુખે;
 ધન્યા! ખાસ કરાવ તું મુજને, પ્રાણનાથનું દર્શ સુખે. ૧
 નવિન મેઘ આશા નથી જેમાં, એવી રૂતુ અતિ શ્રીખમ તપે;
 તદપિ જીવતો ચાતક જળને, નિજ પ્રિય જાણી ક્ષણે જપે. ૧
 જલાસ્વાદની વાત તણ દે! જો જીવે ચાતક જલ આશ;
 મેઘાન્ન દર્શના થાય તથાપિ, કઠણ પ્રેમ ઉર કરે પ્રકાશ. ૧
 નથી ચાતક વિહંગ સખી હું, છતાં એટલું મન લ
 મુજ કંથનું નામ કંઠમાં, વારંવાર સરી આવે. ૧
 પતિ અનાદર સહી સુપ્રમદા, સૌભગ્ય મદે પતિથી દૂર ભય;
 તદપિ અનન્ય પ્રિયા તજવાની, અંતર મતિ ન પતિને થાય ૧
 અંગીકૃત કેા વિધે કરે છે, પતિ પ્રિયાનો હે શાણી!
 અનન્ય પ્રિયા તજવાની વાતો, જગમાં ક્યાંય નથી જાણી. ૧
 મહાનિલ વેગે નગથી ચાતકી, મરૂશા નિર્જલ દેશ પળાય;
 મેઘ તણો શું દેષ છે તેમાં? ત્યાં પણ જલ આશે જીવાય; ૧
 હે જ્ઞાની! હે વિરક્ત! નિરોધી! પ્રબળોધી! હે મુક્ત! હરિભક્ત
 કહો સર્વ ગિરિધરણુ શરણુ વિષ્ણુ, શું ખીજું છે ઉત્તમ જક્ત? ૧
 મુજ રાધાના હૃદય કુંકુમે રંગીત રંગે નાથ નગેશ;
 મમ શિરને ઉર કમળે રાજે, હે સખી ભય ત્યાં લગી ન લેશ. ૨
 કૃતધ્નતાને કૃપાળુતા, મુજ નાથ વિષે જો ગુણ વસે;
 તે પ્રિયની પ્રાપ્તિને અર્થે, તેની કૃપા વિષ્ણુ કંઈના દિસે. ૨

મન વચ કૃતિ મમ નાથ અવજ્ઞા, છતાં અભાગ્યે દૂર ગઈ;
 હવે કષ્ટમાં આશ્ચર્ય કેવું ? નાથ દરશ દો ઘણી થઈ. ૨૨
 લોક પરલોક આશા સખી જાઓ, હું સદા ગોકુલેશ તણી;
 અનન્ય જાણી તે નહિ તજશે, મુજ સ્વામિ છે ભક્ત મણિ. ૨૩
 જેવી તેવી આપ પદ પદ્મની, દાસી છું તેને હે નાથ !
 કેમ કરી શ્રીમુખ સરોજનું, શિશુ દર્શ દઈ રાખો સાથ. ૨૪
 મંદ ભાગી હમણાં છું તેને, ન જાણું શું કરશે નાથ !
 મંગળ કાલ હતો તવ દર્શન, યાદ થાય તે સરવે વાત. ૨૫
 શ્રીવિઠ્ઠલના છઠ્ઠા રસથી, છકી ગયું તે જીવન ધન્ય;
 વદે વ્યાસ શ્રીવલ્લભ વિઠ્ઠલ, ગિરિધારીનો બન્યો અનન્ય. ૨૬
 અનન્ય ભાવી નાથ શરણુ સુખ, તેનું વર્ણવ કરે ન કોઈ;
 વ્યાસ વદે ભઈલાલ છગન, એક રૂપ માધુરી રહે છે જોઈ. ૨૭
 પ્રિય સંગમના સુખની વાતો, કોણુ પ્રિયા કોને કહે છે,
 નિજ મનમાં આનંદ વધારી, વ્યાસ વદે સમજી રહે છે. ૨૮
 ॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

શ્રીવિઠ્ઠલેશ વિપ્રયોગી

સપ્તમ રસ—૭ વિજ્ઞાપિત

રાગ સૈંદર્ય-સવૈયા

પ્રતિક્ષણુ નવનવું પ્રિયમુખ અમૃત, તું સખી ! અહોક્ષણુ પાન કરે;
 હે ધન્યા ! કૃપાનિધિ સુંદર સ્મિત, મને ભુક્ષા કે યાદ કરે. ૧
 પ્રિય મુખ પદ્મ દર્શ ઇચ્છાળી, છતાં વ્યાકુળ છું હે વ્હાલી !
 જાણે પ્રાણદાતા શું કરશે ? હું નવ જાણું તે વ્હાલી. ૨
 નાથ વિયોગે ઘટે વિરહ દુઃખ, છે રાધાના હૃદયમણિ;
 તવ મુખચંદ્રનું શિશુ દર્શ દો, નિજ વિયોગિણી દાસી ગણી. ૩
 આ દુઃખમાં વધુ કહું શું વ્હાલી ! પંથ જતો પણ પીડે છે;
 હે નાથ શરણુ છું, આપ વિયોગણુ, દુઃખ દરિયામાં કીડે છે. ૪

નાથ નિકટ કેા કૃપા કરીને, મને સંભાળે હે વયસ્થા !
 તત્ક્ષણુ સર્વ મનોરથ પૂરણુ, સત્ય થયા માનિશ તદ્વા.
 અસ્થિ હાસ્ય વા દ્વેષે દુઃખી દીલ, તે પ્રિય વિષય ન તજે સખી !
 તેથી તે દીલ યોગ્ય છે કે:-અયોગ્ય તેની જાણુ નથી.
 હે સહચરી ! તુંથી જે થાયે, તે સઘળું તહે સર્વ કર્યું;
 મુજ ભાગ્યોદય કાલ આવતાં, આપ સુખ દેશે કૃપા ભર્યું.
 નથી સૌહર્દ ચતુર્ધર્દ હુંમાં, કામકળા કૌશલ્ય નથી;
 વાફ મધુર કે વપુ મધુર નથી, પ્રિય સંગમ ક્યમ કરે સખી !
 હે વહાલી ! જગ જે અવલંબન, તે છુટયું ને શુધ ખુધ ગઈ;
 હવે શિઘ્ર સંગ પ્રિય ન કરે તો, મરણુવિના ગત અવર ન રઈ.
 સ્મરના મંગલ કલશ સમ કુચઘટ, મદનરસે ભરભાર છતાં;
 પદ્મા પતિના કર સ્પર્શ વણુ, રસપૂર્ણતા થાય વૃથા.
 અવર દર્શ નવ રૂચે જરા, નયન બદ્ધ થાયે તો ઠીક;
 અરૂચિ અન્ય મિલાપ વિષેતો, અઘોર વને વસવું તે ઠીક.
 પ્રભુપદ પદ્મની રજ પ્રિય જેને, તે અન્યાશ્રય પ્રથમ મરે;
 ગજસ્વારી કરનાર કદી, ગર્ધવ પીઠે નવ પાય ધરે.
 અનન્યભાવ ગોકુળને કર્તા, કેવળ હે ગોકુળ સ્વામિ !
 તવ પદકમલ રજમાં રાખી દયો, દયા સિન્ધુ કહું શિર નામી.
 મુજ કિશોર વય કૃપા કરી પ્રભુ, એજ વધી આશા વેલી;
 સમર્થ ! ફલરૂપ ક્યારે કરશે ! રૂચતુ કરો ખરદ બેલી.
 જેવી તેવી હું દાસી તમારી, તજશે ના તેને દયાનિધિ;
 અહોરાત અંતરમાં રમતી, એજ વિનતી સ્પષ્ટ કીધી.
 નિજ જનના નાના કે મોટા, હે વ્રજેશ ! અપરાધ થકી;
 કરી ઉપેક્ષા ત્યાગ કરો ત્યાં, શું કહિએ અમ આપ કથી.
 અમો ત્હારા તું ભર્તા મારો, સ્વભાવ નિયંતા તું નિર્ધાર;
 કદા અપરાધ પડયે દુઃખ દો પણુ, ઘટે ન તમને પ્રાણુધાર.

નાથ ઉપેક્ષા કરે છે તેથી, કાલ ભક્ષ મુજને કરતો;
 જો વિમુખ જાણી દુઃખ હો તો, જીવ સ્વભાવ તે ના કરતો. ૧૮
 આપ કૃપાવિષ્ણુ અવર રીતથી, સ્વભાવ વિજયતા છેજ નહિં;
 તો મમ દોષ ક્ષય તણી અપેક્ષા, ઘટે ન કરવી આપ સહિ. ૧૯
 તમો કરો સૌ પ્રભુતા ધર્મે, ત્યાં નથી જોતા અધિકારી;
 સર્વેશ્વર સર્વાંતર્યામી, નિજ વિરહીના દુઃખહારી. ૨૦
 હે નાથ ! વિરહ પરિકષ્ણના યોગે, લોક વેદ શંખલ તુટી;
 તદપિ તુજ ઇશ્વરતા સામે, સૌ અપરાધ પડે છુટી. ૨૧
 હવે દોષની ક્ષમા આપવા, વિલાંબ કરો તે યોગ્ય નથી;
 સહજ ઐશ્વર્ય સ્વભાવ આપનો, તે નિંદાશે કહું કથો. ૨૨
 સ્વકીય જાણી સ્વેચ્છાપૂર્વક, દંડ ઘટે તે સૌ કરજો;
 તવ ઇચ્છા સમ વર્તાવા, મુજ હૃદય મહિપળ ક્ષણ કરજો. ૨૩
 સાંપ્રત આપ કરી તે વ્રજેશ્વર, અમને જન્મ જન્મ થાવો;
 વિનતી એજ સ્વિકારી, અંગીકાર કરી કરજો દાવો. ૨૪
 દુઃખ સહિ નવ શકું તમારો, તેથી વિનવું હે સ્વામિ !
 હું અપરાધ કરું ના તેમજ, કરજો મમ અંતર્યામી. ૨૫
 શ્રીનિર્દુલ પ્રભુનો સત્તમ રસ, પીવા જે ઇચ્છા કરશે;
 વ્યાસ વદે બર્હલાલ છગન, વ્રજનાથ રસિકને તે વરશે. ૨૬

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીવિદુલેશ વિપ્રયોગ ॥

અષ્ટમરસ—૮ વિજ્ઞપ્તિ

હે વ્રજરાજ અપરાધ અમારા, તમને ગણુવા ઘટે નહિં;
 ઐશ્વર્ય ધર્મી સ્વભાવ આપનો, જીવ ક્ષુદ્રતા મટે ન સહિ. ૧
 અતુલ ભાગ્ય હું આપ તણો હું, છતાં દર્શન વિષુ દુઃખ પડતું;
 સર્વેશ્વર હે ગોવિન્દ ! શું કહિએ, જાણો પણ કરતા ગમતું. ૨

અમો સર્વના ગોકુલપતિએ, અંગીકાર કર્યો તેથી;
 અન્યાયિ જીવ તદ્દપિ ન તજશે, દયા સિન્ધુ કહે જગ એથી. ૩
 મમકૃત્યોનો ભય લાગે પણ, કરવું શું ! ઉપાય નથી;
 ગતિ એક શ્રીગિરિવરધર છે, ભય ટળીયો મારો એથી. ૪
 જેમ હું તેનો છું તેમજ, નાથ છે મારો સ્વભાવ થકી;
 નથી લોક પર લોકની ચિન્તા, હૃદ નિશ્ચય મુજ જાણુ નકી. ૫
 જેટલું કાર્ય કરાવા માગે, તેટલું કરાવી સમિપ થશે;
 તેથી ચિન્તા કરી ઘટે ના, સર્વભાવ પ્રભુ હૃદય વસે. ૬
 હે મનહર ! અજ્ઞાની અમોને, સૌ વાતે તું જાણે છે;
 સ્વતઃક્રતા સર્વસ્વ અમારું, મુજ અંતર પરમાણે છે. ૭
 અપરાધ થયા જે અંગીકૃતથી, ક્ષમવાનાથ તને છે રમત;
 હુમેશ અંગીકૃતક્રતાની, સમાન અન્ય કરે કો ગત. ૮
 નથી વેદ તપ યજ્ઞ જનિત બલ, વિહિત ભક્તિ બલજ્ઞાન નથી;
 કૃપાદૃષ્ટિ કરશેજ એ હૃદતા, જીવન જીતીશ એ બલથી. ૯
 તુવ કૃપા બલ હતુ તે વખતે, કાલકર્મને તુછકાર્યા;
 કૃપા અભાવે સાંપ્રત તે સૌ, ડસથી નવ જંપે વાર્યા. ૧૦
 સખીપણાની વાત શું કહિયે, અધરામૃતનું દાન કરે;
 સર્વસ્વ દાનદા છતાં સાંપ્રતે, પાત્ર વિચારો કેમ કરે ! ૧૧
 યસ્ય કહે જઈયાદવ વિરને, કામ વન્હિતપી, કહ્યું તે સુણો;
 એમ કહિને પછીથી કહેજે, મુજ અવસ્થા તણા ગુણો. ૧૨
 આપ અમિ દૃષ્ટિ હતી ત્યારે, ચંદ્ર કિરણ શીતલ જોતી;
 કેમ પ્રદાદ તપે તે હાવે, ગતિ નવ કાઢું હું ગોતી. ૧૩
 મુખ ચંદ્રામૃત પીધુ પ્રથમ તવ, મુખથી ઉડુ મહે તુચ્છ ગણ્યો;
 તે તુચ્છતાનું જોર વાળવા, તપ્ત કિરણથી તે ઉદ્યો. ૧૪
 પુષ્ટિમર્યાદ તણી ન અપેક્ષા, પ્રિય જો લાડિલી કૃપા કરે;
 કંતુલી વિકાશી જોલાવે મનેતો, મુક્તિ અવશ્ય રહ કંઈ ખરે. ૧૫

દ્વિતીય સ્વરૂપની હાસ્ય પ્રભા, તવ અંગે પડતાં હે વ્રજનાથ !
 સતયુગ રૂપ દર્શાવો તેમજ, અનુક્રમ યુગરૂપ દીસો આપ. ૧૬
 શું ગુણવાદ કરું હું તહારો, તું ઈશ્વર હું જીવ ખરે;
 જેવો નાથ તું છે તેવાને, નમન કરું તવ કૃપા બળે. ૧૭
 નંદ ઉત્સંગ લાડિલો હે સખી ! શોભાનો સાગર તે કોણ !
 મદન બાણશ્રી સર્વ દિશાઓ, વિધી નાંખે છે તે જાણ. ૧૮
 અધર રાગને અંજન રંગે, અતિ શોભાળુ છે તવ મુખ;
 નાશા મોતી વક્ષે ગુંજફલ, મુક્તિ સમ દે છે અતિ સુખ. ૧૯
 ચપળ મદહર રૂપ અતિ સુંદર, હે વ્રજ ભૂષિણી ! તું છો ખરે;
 વ્રજપતિ તુવ સરખા મણિ કરવા, પટ પીઠુ નિજ કટી ધરે. ૨૦
 વર્ષારૂતુમાં વિરહ વિદાગ્ધ, પ્રથમ નવ પગલું ભરતી હું;
 હવે મેઘને કૃપાશક્તિ છે, માટે નિજ ગૃહ લઈ જાતું ! ૨૧
 નાથ કૃપા તો સર્વ અનુકુળ, એ પ્રતિકુળ તો સર્વ વિરૂદ્ધ;
 કૃષ્ણ કૃપા વિણ નિજ લીલામાં, જીવની જરા નવ ચાલે બુધ. ૨૨
 જો પ્રિય આલી અમી કરે તો, શત વિરોધિની શું પરવા !
 કામ લતાશ્રય, વ્રજાંગનાવૃત, તવદાસી તુવ શરણુ સદા. ૨૩
 સાંખ્યત શ્યામા એવી છે કો, જેના પ્રાણુ વ્રજનાથ સખી !
 નંદસુનુ મુરલીથી જહેકી, તેને તે સ્થિર કરે નકી. ૨૪
 અનુભવાનું રાગીઆ કે ! નગનો નવીન અંકુર છે !
 નિશ્ચય બની શકે ના તેનો, ઉત્કૃષ્ટપદ ભક્તિ ભર છે; ૨૫
 શ્રીવિઠ્ઠલ અષ્ટમ રસ અમૃત, પીને જે મદમાં મહાલે;
 વ્યાસ વદે માતરનો વાશી, તેને છોડ્યો કલી કાળે. ૨૬

વિપ્રયોગરસ—૯ વજ્રાપ્ત.

હે સખી ! મુજ દુઃખની વાતો, કોની પાસે જઈ કહું;
 વ્રજધીશ વિયોગખિધમાં, હુએલો કોઈ જગના લહું. ૧

સ્વપ્ને સ્વામિ મલ્યા વળી ગયા, તે સાથે મુજ નિદ્રા ગઈ;
 વ્રજપતિ વિરહે કેમ જીવ જડ, જીવે છે ! તે જોઈ રહી. ૨
 સ્વપ્ન સંયોગી સુખની વાતો, વિયોગ દુઃખાળી કેમ વડું;
 મારા પ્રિય વિષ્ણુ રસિક નથી કો, એ વિષ્ણુ ફિક્કું અંડ બધું. ૩
 ગોપીનાથનું ને સુખ તે, રસિકજનો એક જાણે છે;
 મુજ વિરહની વાત સાંભળી, અવર અધિર પણ આણે છે. ૪
 ઓ અલી ! હું દુઃખી અભાગી, એથી અધિક શું અન્ય કહું;
 કૃપા કટાક્ષ ગોપીશનું જોતાં, મમ દુઃખ સ્મરજે સ્પષ્ટ સઉ. ૫
 અતિતુચ્છ પતિત હું તેનો, દુઃખ સમુદ્ધ નહિ કો કાપે;
 દયાળુ શ્રીગિરિરાજ ધરણુ વિષ્ણુ, મમ દીનપર કો દીલ આપે. ૬
 દયાચાર્યથી પ્રકટ દૈન્ય તે, સાધન સ્વામિ તોષ તાણું;
 તે કારણબલ સ્થિર મુજ મન છે, અવર ન ઈચ્છું એજ ઘણું. ૭
 ચિરકાલથી વિરહાનલમાં, અહોનિશ અંગોઅંગ બળે;
 હે ગોપેશ્વર ! લીલા મેહજલ, વચન સુધાથી સિંચો કળે. ૮
 વ્રજેશ્વરાંગ વિરહમાં જીવું, તે લજ્જાથી હે બહાલી !;
 કહી ન શકું દુઃખ વિરહે થાતું, સૌ તું જાણે છે આલી. ૯
 વ્રજધીપના ક્ષણુ વિયોગે, રહિ નથી શકતી જો હું હવે;
 હે સખી ! માંડે આશ્રય સ્થલતું, કંડે હવે શું ! કોડે મને. ૧૦
 ગોકુલેશપદપદ્મ વિયોગી, અશાન્ત દુર્લાગી હું નિત્ય;
 હે સુભગા ! જીવિતેશ કૃપા કરી, કેમ મળે કંડે કેવી રીત. ૧૧
 નાથ વિરહથી પ્રાણુ ગયા નહિ, હું નિર્લજ તે દુઃખ સહું;
 બ્યાસ પીયે વિકુલેશ કૃપારસ, વળી બહાલાંને પીવા કહું. ૧૨

(શાસ્ત્ર સાશવલી)

॥ શ્રીચલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીગોકુલેન્દ્રો વિજયતતરમ્ ॥

॥ શ્રીગીર્ણીજનવલ્લભાય નમઃ ॥

અથ શાસ્ત્ર સારાવલી

શાસ્ત્ર એટલે લગવદ્ આજ્ઞા, લગવદ્ આજ્ઞાનુસાર વર્તવું તે લગવદ્ અંશ-જીવનો ધર્મ છે.

પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ લગવાને, માનવધર્મથી લગવદ્ ધર્મ સુધી વર્ણવી નિજ સૃષ્ટિને સુગમતા કરી આપી છે.

સમગ્ર વેદ વેદાંત ઉપનિષદનો સમાવેશ ગીતાશાસ્ત્રમાં છે. એ ગીતાશાસ્ત્રનો નિષ્કર્ષ નિચોવી વર્ણવતાં પ્રથમ ભારત શ્રેષ્ઠ અર્જુનનો આજ્ઞાપાલક ધર્મ વિચારીશું.

પરંતુ અર્જુને શ્રીકૃષ્ણલગવાનને વિનંતી કરી કે હું યુદ્ધ કરું? મારો યુદ્ધમાં જય છે?

પ્રત્યુત્તરમાં પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને ફક્ત એ વાત કહી. એક સાંખ્ય યોગની અને ખીજી કર્મયોગની; તેમાં પ્રથમ સાંખ્યયોગની વાત કરતાં એમ જણાવ્યું છે કે આત્મજ્ઞાન યથા પછી અનાત્મ કર્મો કરવાની ઈચ્છા કરવી નહિ. એમ સાંખ્યમતવાળા અનાત્મવસ્તુ માત્રનું સંગ્રહકર્મ કરવા ના પાડે છે. એવા ત્યાગને તેમના સિદ્ધાન્તમાં સંન્યાસ કહેલો છે. આ સાંખ્યમતને ગીતાશાસ્ત્રે ખંડી કાઢ્યો નથી. પરંતુ તેને એકદમ કિલ્લે અને હિન માન્યો છે. તેનું કારણ આગળ સમજાશે.

સાંખ્ય કરતાં કર્મમાગ ઉત્તમ જણાય છે. પરંતુ તેમાં એક મહાન ખોડ એ છે કે સાફ કર્મ કરે તો સોનાની બેડીથી જીવ બંધાય છે. અને નહાફ કર્મ લોહની બેડીથી બંધાય છે.

૧. સોનાની બેડી એ છે કે સારાં કર્મનું ફલ સ્વર્ગ સુખ તે મળે છે પૂણ્ય ક્ષય થયે જન્મ મરાણાદિ દુઃખ કાયમ આપન રહે. તે ક્ષણિક સુખ છે.

૨. લોહની બેડી એટલે નહાફ કર્મ કરવાથી નર્કાદિ સંકટ ભોગ છે તે.

કર્મ સાથી બંધન કરે છે તે જાણવું જોઈએ.

- ૧-કર્મ, એવાકર્મકારને બાંધેછેકે જેને કર્મફલની ઇચ્છા છે.
- ૨-કર્મ એવાકર્મકારને બાંધેછેકેજેઓકર્મમાંજ આસક્ત છે.
- ૩-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધે છેકે-હું પોતે કંઈકું તે થાય છે.

એમ ત્રણ પ્રકારે કર્મકારને કર્મબંધન થાય છે.

દેહધારી જીવને કર્મ જન્મસિદ્ધ છે. કોઈપણ દેહેન્દ્રિયવાળા પ્રાણીને કર્મ છોડતું નથી કારણ સૌ પ્રાણીને દેહના પોષણ માટે અને આત્માના આનંદ માટે કંઈને કંઈ કર્મ કરવુંજ પડે છે.

તો પાછળ સાંખ્યમતવાળાએ કર્મતજીદેવાનીવાત કહી, કે આત્મજ્ઞાન થયા પછી અનાત્મકર્મ જરાપણ કરવુંનહિં તો શું એવાત ઠીકછે? ભયદાયક નથી? જરૂર પરિણામે પાખંડકરાવે તેવી વાત છે.

કર્મ કેને બંધન કરતું નથી !

- ૧-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધતું નથી કે જેને, કર્મફલાશાનથી.
- ૨-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધતું નથી કે જે કર્મમાં આસક્ત પામતો નથી. અને વિહિત કર્મ સ્વધર્મ જાણી કરે છે.
- ૩-કર્મ એવા કર્મકારને બાંધતું નથી કે:-જેની ભાવના માત્ર પ્રાણહાતાધિન છે.

એમ ત્રણ પ્રકાર ભાવ વર્તિને કર્મ બાંધી શકતું નથી.

એમ ત્રણ પ્રકારે બંધનનાં કારણો જેનામાંથી નાશ થાય છે. તે ભગવદ્ધર્મવાળો કહેવાય છે. તેને કર્મબંધ થતો નથી.

ભગવદ્ધર્મ કેને કહેવો ?

૧-ફલેચ્છા ત્યાગીપણું-તે ક્યારે થયું મનાય કે શ્રીપ્રભુ સર્વકરણ સમર્થ છે. તેમણે જે ફલ આપવું વિચાર્યું હશે તેજ આપશે. માટે મારે કોઈવાતની હઠ કરવી ઠીક નથી એમ ભગવદ્ધર્મજ્ઞાધિન થવું તેનું નામ ભગવદ્ધર્મ છે.

૨-કર્માસક્તિ રહિત-થયો ક્યારે કહેવાય કે દરેકે કર્મ કરતાં જે જે વસ્તુની જરૂર પડે તો તે વસ્તુ ઉપર પ્રભુની સત્તા છે, તેવું જ્ઞાન થાય, તે ભગવદ્ધર્મ કહેવાય છે.

૩-હું જીવ કંઈજ કરી શકું તેમ નથી અન્તરાત્મા સ્વેચ્છાથી મારા અધિકારનું સાર ઘટે તેવુંજ કરાવે છે. એ પ્રમાણે પ્રાણુ-નાથના શરણમાં મનચિત્તબુદ્ધિ મુકી દેનાર, તે ભગવદ્ધર્મ છે.

ભગવદ્ધર્મ કેમ કરી થવાય તે ભાવના

હું જીવ ભગવાનનો અંશ છું. અંશનો ધર્મ અંશીની સેવા કરવાનો છે, દરેક વસ્તુ પ્રભુની છે માટે જે જે વસ્તુનો ઉપયોગ કરવો હોય તે તે વસ્તુ પ્રથમ પ્રભુને નિવેદન કરી ઉપયોગ કરવો. માનવ દેહને પ્રચલિત અનાત્મ અને આત્મિક ઘણી વસ્તુઓની નિત્ય જરૂર પડે છે. તેમ વસ્તુમાત્ર પર વિશ્વંભરની સત્તા છે તેવું માની તે અનંત, સર્વત્ર બિરાજમાનને નિવેદન કરી વસ્તુ લોગ કરતાં કરતાં, ભગવાનમાં દિનપરદિન સ્નેહ વધતો ચાલે છે. અને ભગવાનમાં સ્નેહવાળો થયે, ભગવાનનું સ્વરૂપ જાણનાર એમ માને છે કે આ સર્વ કંઈ દેખાય છે તે ભગવાનથી થયું છે, અને થવાનું છે તે સૌનો કર્તા એક શ્રીપ્રભુ છે.

હું જીવ મારી; કૃતિથી જગત્માંનો કયો પદાર્થ એકદમ નાંવન નિપજાવી શકું તેમ છું. શું આપ, તેજ, આકાશ, પૃથ્વી, વાયુ જલ આમાંનું કાંઈ મારાથી બને તેમ છે ? ના હું જીવ શું કરી શકું એ પાંચે તત્વો તો સર્વભવનસમર્થ શ્રીપ્રભુથીજ નિપજે છે. હું તો પામર છું, કોઈ કાળમાં વ્યાપક બનું તેમ નથી. મારે માથે સર્વ સત્તાધિશ બિરાજે છે તે પાલક છે. કર્તા છે. અને રક્ષક છે. હું તો તે સર્વેશ્વર દયાસિન્ધુનું દયાનું પાત્ર છું. સાધનની જાણતામાં હંડવત કરવા યોગ્ય હું જીવ છું. એમ ઉપર પ્રમાણેની ભાવના જ્ઞાન સંયુક્ત દરેક કર્મ પ્રેમ ભક્તિનું બેઝાણું કરી કરે તો જરૂર અભિમાન ભરેલું હું કર્તાપણું નાશ પામે છે.

મિથ્યા અભિમાન નાશ થયા પછી, ભગવદ્ધર્મવાન થયેલો માનવ કોઈ પણ કાર્યનો આરંભ કરે છે તે પ્રથમજ તેને વિચાર થાય છે કે હું કોણ છું ? મારો ધર્મ શું ? ને મેં અત્યાર સુધી શું કર્યું ? મારો ધર્મ તો પ્રભુએ જન્મ આપ્યો ત્યારથીજ સકલ બ્રહ્માંડના કર્તા ને મારો સર્વ કામભોગ અપણુ કરી, તેમનો દાસ થઈ નિર્વાહ કરવાનો હતો. પણ હું ભુલ્યો, મેં બહુ ખોટું કર્યું છે. છતાં હજી પરમ દયાળુ પ્રભુએ મારા અન્તઃકરણમાં તેમના સ્વરૂપજ્ઞાનની ઉચ્ચભાવના ઉદય કરી છે કે જે પ્રતાપથી હું ચાલુ અલૌકિક ભાવ વિચારું છું. ખેર ! ભુલ્યો તે ભુલ્યો. પરંતુ કરૂણા સાગરે કૃપા વિચારી મારા અન્તઃકરણમાં ઉતરી માફ ખરું કર્તવ્ય કરાવા તૈયાર થયા છે તેમ હવે નિરધાર થયું. શું કૃપાળુ શ્રીકૃષ્ણની કૃપા છે ?

હું જીવ મિથ્યા જ્ઞાન આસક્તિ અને ક્રિયા કરી રહ્યો હતો. તેને પોતાનો દાસ બનાવ્યો. તેથીજ હૃદયમાં ભગવદ્દયત્વ આવ્યું છે.

હવે કુટુંબાદિક પોષણ ભક્તિમાર્ગનો વિવેક જાળવી, મન ચિત બુદ્ધિ પ્રભુમાં પ્રવણ થઈ રહે. અને ભગવત્કાર્યમાં ખલેલ ન પહોંચે તેમ શ્રીકૃષ્ણને સમર્પણ કરી ને સૌ કાર્ય કરીશ. આ સૃષ્ટિના પ્રાણી પદાર્થ સૌ પ્રભુના છે એટલે સૌ કોઈ સાથે મારે ભગવદ્સંબંધ છે તેમ માનીશ.

યોનિ સંબંધવાળા દોષનિધાન જીવ કે જે વિકાળ કલિકાળરૂપી ભુજંગે ડસાય અને તેથી બીજા પાપ કર્મો વડે ભક્તિના શિખરથી ગરી પડી દુઃખદ સંસારના ચરખે ચડેલા જીવો પર પ્રભુએ દયા વિચારી, તેમનું હૃદય પવીત્ર બનાવવા અને ભક્તિરસથી તરખોળ કરવા મહારસધર ગીતા શાસ્ત્ર ભૂવિભક્ત ભૂષણ ભૂતલ પર બિરાજમાન કર્યું છે તે ગીતામાં દૈવી જીવોને ઉદ્ધારી લેવા વેદ વેદાંગનાં તત્ત્વોનો વિચાર રસ, વિવિધ દૃષ્ટાન્તથી દેડી સુક્યો છે.

ભજનનાંદ રસવાળો નિરૂપાધિક પ્રેમ, એજ પરમતત્વ છે ગીતાજ્ઞાનની પરિપાક દશા

પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ, સર્વ ધર્માન્ પરિત્યજ્ય કહી શરણાંગતિવાળો
આનંદ રસ ખતાવે છે.

સર્વ પ્રપંચ જાળ છોડી એક શ્રીપ્રભુના શરણુ શિવાય અન્ય
મં જીવને યોગ્ય નથી. જીવ સર્વ સાધનોની બ્રહ્મતામાં દંડવત
વા યોગ્ય છે તો પ્રથમથીજ પ્રભુનો દાસ થઈ દંડવત પ્રણામ
તેની તો બલિહારી કોઈ ઓરજ છે. જેમના દૃષ્ટાન્ત ને
યમાં ધારણુ કરી ઘણા પવીત્ર થઈ પ્રભુલોકને પામ્યા છે.

જેને પરમતત્વ લાગુ પડે છે, એવો સેવવા યોગ્ય હૈવ
પ્રદ્યુક્ષ શ્રીકૃષ્ણ એકજ છે. તે સગુણતા ધારણુ કરે છે. નિર્ગુણતા
રણુ કરે છે. અને તેજ :સર્વ ગુણાનિત અલૌકિક સર્વગુણ
શિષ્ટ છે. આનંદમયોમ્યાસાત્ વિગેરે સૂત્રોર્થા આનંદમય
કારવાલા છે આનંદમાત્રકરણાદમુક્ષોદરાદિ છે એ પ્રમાણે
ગુણનંદમય અક્ષરાતિત, આધિદૈવક, રાસરસૈકલ્યુધ રસમય
રૂપોત્તમ પરબ્રહ્મ એજ પ્રમેય, પુષ્ટિમાર્ગ-અનુબ્રહ્માર્ગ વિલાસી
પીજનવલ્લભ છે. એજ યશોદોત્સંગલાલિત કહોકે વૃન્દાવન
હારી કહો એજ પ્રભુ, વિવિધરસ ભોગ ચતુરના યશોગાન
માં ડુબડુબાં થયેલી સૃષ્ટિ તે નિજ વિયોગાગ્નિથી પરિપકવ
લી વિવિધ મનોરથરૂપ સામગ્રી સિદ્ધ કરી પ્રભુને આરોગાવે છે.
વા પ્રેમાતુર લક્ષ્મી તેનું પત્ર પુષ્પ, ફલ, ધન, ધાન્યાદિક સર્વસ્વ
મવશવતવાત પ્રભુ અન્તઃકરણ ગામી હોવાથી સામા આવી
ગીકાર કરે છે.

એજ આપણો દીલાશક, દીલચમન, છેલચિકનીયો, લાડરસ-
દો, લલિત ધિરોદ્ધત રાસરસિકમણિ નૃત્ય પરાયણ, અલખેલો
રિગોવર્ધનાથ, તે સ્વેચ્છાથી અર્જુનના સામા યોગેશ્વર સ્વરૂપે

ખિસલ તેનું લીલામધ્યપાતિત્વપાણું કોઈ યોગથી મર્ત્ય માનવ રૂપમાં થવાથી અને તેવાં અનેક ભક્તની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા પૂર્ણકામ શ્રીગોકુળ મથુરાં અને દ્વારકાં લીલા કરી છે.

આવાં અનેકાનેક કાર્યકર્તા સર્વ અવસ્થાધર અવિકૃતબ્રહ્મ, વેદાતિત, વેદપ્રતિપાદિત, રસૌવૈસઃ પરમકષ્ટાપન્ન વસ્તુ શ્રીકૃષ્ણ છે. એજ પૂર્ણ શુદ્ધાદૈત સિદ્ધાન્ત છે.

તાત્પર્ય

ભક્તિજ્ઞાન રહિત કેવળ કર્મમાર્ગ પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ કરાવતો નથી. કર્મમાર્ગ વિભૂતિસ્વરૂપોની પ્રાપ્તિ કરે છે. તેથી ત્રૈગુણ્ય દેવોથી લઈ, યજ્ઞમાં યજ્ઞપ્રબંધાનુકુલ પધારે છે. તમને પરબ્રહ્મની વિભૂતિરૂપ બાણી પુજવા જેથી કરી નિજ ભક્તિ અવ્યભિચારિણી આખાદ રહેશે.

જેઓ જે દેવને ભજે છે તેઓ તેમને પામે છે. જેઓ નિરંતર આપ વિષે ચિત્ત રાખી આપને ઉપાસે છે તે અને જે આપના અવ્યક્ત અક્ષરબ્રહ્મને ઉપાસે છે, તેમાં ઉત્તમ કોણ ? એ પ્રશ્ન થયો ત્યાં ભગવાન. ગી. ૧૨-૨માં મયાલેશ્ય કરી આજ્ઞા કરે છેકે જે મારામાં મન રાખી નિત્યયુક્ત મને ભજે છે, તને હું ઉત્તમ યોગ બાણુનાર માનું છું.

જ્ઞાનમાર્ગની હિનતા

જેઓ સર્વમાં સમખુદ્ધિ કરી, ઇન્દ્રિયોના નિગ્રહપૂર્વક, પ્રાણી માત્રના હિતકારી થઈ, અનિદેશ્ય અવ્યક્ત, અચિન્ત્ય, કુટસ્થ, અચળ, ધ્રુવ, સર્વત્ર ખિસલત અક્ષર બ્રહ્મને ઉપાસે છે તે જીવો ભગવાનને જ મળે છે. પરંતુ ક્લેશોઽધિક તરસ્તેષાં ગી. ૧૨-૫ અવ્યક્તાસક્તને કલેશ અધિકાધિક થાય છે. દેહેન્દ્રિયવાળાને અવ્યક્તગતિ પરમ કલેશથી પમાય છે.

અને તેવા અસહ્ય કષ્ટના પરિણામે ગતિ પામે એવું અવ્યક્ત અક્ષરબ્રહ્મ તે પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણનું ધામ છે. અને ધામી

શ્રીકૃષ્ણ તેથી પર છે. એવા અક્ષરબ્રહ્મ ધામને પહોંચે તેથી કંઈ ધામીને મલ્યા કહેવાય નહિ—અક્ષરથી ઉત્તમ પુરુષ બ્રહ્મા છે
 ઉત્તમઃ પુરુષસ્તનમ્ય તેને અક્ષર ઉપાસી પહોંચી શકતો નથી
 તેથી તે હિન કહેવાય છે.

લકિતમાર્ગમાં પ્રેમ પ્રાધાન્યપદે છે

મદ્ભક્તિ લભતેપરામ પરાલકિત

ભગવાનના મહાત્મ્ય જ્ઞાનપૂર્વક સુદૃઢ પ્રેમ એજ પરાલકિત છે. પ્રેમલકિતની ઉત્પત્તિ પ્રાણુનિયંતાના અનુગ્રહથી છે. જગતમાં સહજ એવો ન્યાય છે કે સર્વને મોટામાં મોટો હોય તેનાથી પ્રીતિ કરવાનું મન થાય છે તો આ સૃષ્ટિમાં એવી કંઈ વસ્તુ છે કે સાક્ષાત્ મદનાધિક સુંદર પ્રાણુદાતા પરમાત્માથી શ્રેષ્ઠ હોય ? તાત્પર્ય એ છે કે સૌને પ્રભુથી પ્રીતિ કરવાનું મન થાય છે પરંતુ પ્રભુ પોતેજ જીવપર કૃપાદૃષ્ટિ કરી, પરાલકિતના ફલ રૂપ આપનો રસમય પ્રેમ, આપે છે ત્યારેજ તે દૈવી સંપત્તિવાળો કહેવાય છે. એવા દૈવી સંપત્તિવાળાને પોતાના રમણપ્રેષ્ટને રીઝાવાનાં અને તે પૂણ્ય પ્રેમીના પરમાનંદ સાગરમાં ઝુલવાનાં શરણાંગતિવાળા સવ સાધનો આપજ અંતરિક્ષ પ્રેરણાથી કોઈ દ્વારા મેળવી આપે છે. એટલે દૈવીજીવને પોતાના પ્રેમી પુરન્દર પ્રાણેશ વિના અન્ય કોઈના પ્રત્યુપકારની અપેક્ષા હોતી નથી. લકિતને પ્રેમ એજ પ્રભુને પ્રસન્ન કરવાનું સખળ સાધન^૧ છે. અને પ્રેમાળ પ્રભુ પોતાના પ્રેમરસમાં રંગદોળી રાખે એજ ફલ^૨ છે.

પ્રેમ રસિકમણિ પ્રાણુનાથના પ્રેમદાનના બદલામાં પ્રેમી લકિત શું આપે ? શું એવી પ્રેમ ચિજ છે.

ફક્ત પ્રેમીના પ્રેમ રસમાં તરખોળ થઈ રહેલો પ્રેમભાવ જ પ્રત્યુપકારમાં બસ છે.—તેશિવાય જગતમાં તમામ પદાર્થ લાયકાત વગરના છે.

પ્રેમ

ઉપરના પ્રેમ વર્ણનથી એમ ન માની બેસવું નહિ કે પ્રતિ પ્રેમનો ઉમળકો કાઢી શું એટલેજ તર્યા. પ્રેમ એ હૃદય ધર્મ છે. તે શિવાય ઇન્દ્રિયોનો જે ધર્મ છે તે બળવવા દેયોને પ્રેરવી. દેહેન્દ્રિયોનો ધર્મ પ્રભુ સેવા કરવાનો છે.

પ્રભુ: સેવા કેને કહેવી ?

જેનું ચિત્ત પ્રભુમાં પરોવાઈ જાય તેનું નામ પ્રભુ સેવા તેવી સેવા સાધ્ય કરવા માટે પ્રથમ તનથી અને ધનથી સેવા કરવી જોઈએ. એ પ્રમાણે તન ધન વડે હુમેશાં પ્રભુ કરતાં કરતાં પ્રભુમાં ચિત્ત પરોવાઈ જાય છે. પ્રભુની મેજાણાય છે. પ્રભુનું ભક્તવત્સલપણુ સમજાય છે. તે વડે દેહેયોનો મિથ્યા અધ્યાસ છુટી સંસારદુઃખ નિવૃત્ત થાય છે. શ્રી એજ પરબ્રહ્મ પૂર્ણાનંદ છે. તે શિવાય સર્વ મનુષ્ય ગાંધર્વ કિન્નર સ્વર્ગીય અને ત્રિગુણાત્મ દેવોથી લઈ અક્ષત સુધીનો આનંદ તેની હૃદય લઈ શકાય તેમ છે. પૂર્ણાનંદની કૃતિ આનંદની હૃદય લઈ શકાય તેમ નથી.

આ ત્રિગુણાત્મક વિષ્ણુ, અક્ષરબ્રહ્મમાંથી આવું વિશાલ પ્રકટયું છે છતાં તે અક્ષરસ્વરૂપમાં વિકૃતિ થઈ જેમકે ચિન્તામણિ કંપવૃક્ષ ઇન્દ્રિય કલ આપે છતાં તવંગરાઈ ઘટતી નથી તેમ આ વિષ્ણુ સંપત્તિવાળું અક્ષરસ્વરૂપ આ વિષ્ણુ સંપત્તિ પ્રલયકાળે અક્ષરબ્રહ્મમાં સમાઈ જાય જેમ સમુદ્રરસ લઈ પ્રકટ થતી નદીઓ સમુદ્રમાં પરિણમી તેમ આ વિષ્ણુ અક્ષરમાં પરિણામ પામે છે.

કોઈ કાલમાં અક્ષરબ્રહ્મનો નાશ નથી. અક્ષરબ્રહ્મ ભગવાનને રહેવાનું આધિદૈવિકધામ છે. અને તે ધામના પરબ્રહ્મ, અક્ષરથી જુદા છે. તે સર્વવાત સર્વાત્મભાવથી પ્રભુ કરવા વડે સંપૂર્ણ સમજાય છે.

પરબ્રહ્મશ્રીકૃષ્ણનીસેવા

શ્રીકૃષ્ણની સેવા ખરા સ્વરૂપમાં કરી શ્રીકૃષ્ણાધરામૃતાન્દ સુધી પહોંચવું હોય તેણે ગુરૂજ્ઞાન મેળવવાની જરૂર છે.

શ્રીગુરૂ એવા જોધએ કે:—

શ્રીકૃષ્ણમાં અનુરક્ત શ્રીગુરૂની કૃપા વના શ્રીકૃષ્ણ સેવા થઈ શકતી નથી. શ્રીકૃષ્ણને પ્રસન્ન કરવાનો પ્રયત્ન જેમણે બાંધ્યો છે; અને તે પ્રમાણે વર્તી જેમણે શ્રીકૃષ્ણ કૃપાનન્દ લીધો છે; અને શ્રીકૃષ્ણાનન્દમાં તદલીન છે;^૩ શ્રીકૃષ્ણ ઉપર જેમણે વિપરિત મોહવારી નાંખ્યો છે;^૪ શ્રીકૃષ્ણાસકત થઈ જેમણે મમતાને મારી સૌપર સમાનભાવ કર્યો છે.^૫ શ્રીકૃષ્ણ ચિન્તામણિ કલ્પ વૃક્ષનો આશ્રય કરી જેમણે કોહિનુરને કાંકરા સમાન ગણ્યો.^૬ શ્રીકૃષ્ણરસને લેતાં જેમણે ખટરસને વિષમ બુદ્ધિ તણ છે;^૭ શ્રીકૃષ્ણ લીલામૃતનાં અખંડ ઝરણાં જેમના મુખમાંથી નિર્પેક્ષ ઝરી રહ્યાં છે.^૮ શ્રીકૃષ્ણના ઉપર પોતાનું સર્વસ્વ નોછાવર કરી જેમણે સ્વર્ગ મુક્તિનો સ્વાદ તણ લીધો છે;^૯ શ્રીકૃષ્ણ વિયોગે જેઓ વિરહાકુળ થઈ અહોરાત્ર કુરતા છે;^{૧૦} શ્રીકૃષ્ણમાં અનન્ય ભક્તિ સ્વામિ સેવક પણ અને શ્રીકૃષ્ણવ્યસન સુદૃઢ થઈ જેમાં પણ ભક્તિ છે.^{૧૧} શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપ જ્ઞાનવાળું પ્રમાણ ચતુષ્ટય કે જે વ્યાસસૂત્ર, વેદ, શ્રીભાવત, ગીતાશાસ્ત્ર એ ચારેને જેઓ ખારિકીથી સમજે છે;^{૧૨} શ્રીકૃષ્ણના વરહે જેનું સર્વાંગ ધગ્ ધગ્ ધિકી, રોમાંચ થઈ અશ્રુ ખરી પડે છે.^{૧૩} એવી એવી નિર્મમ નિર્લેપ કૃતિવાળા શ્રીગુરૂના પ્રત્યક્ષ વા. તેમના અન્થદ્વાર પરોક્ષ જ્ઞાન મેળવવા વડે શ્રીકૃષ્ણનો સેવારસકમ, રસભાવ, સેવારસનો રસ્તો ખરાખર સમજાય તો શ્રીકૃષ્ણ સેવા બહુ સુગમ-તાથી થઈ શકે અને જલ્દિ ફલરૂપ માનસી સેવા સિદ્ધ થાય. માનસી સેવા એજ અનુગૃહ વા. કૃપામાર્ગમાં પરમ ફલ છે. તે સેવાનુ સુખ ગોપીજનોના પ્રેમ રંગીલા ભાવનું સંસ્મરણ છે.

કૃષ્ણાર્પણમસ્તુ

શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપ અને દૈવી આસુરીની દૃઢતા આ વિષ-
યમાં જેમ જેમ પાખંડ પ્રવૃત્તિનું પ્રમાણ વધતું ગયું તેમ તેમ
શાસ્ત્રીયજ્ઞાન કમી થતું ચાલ્યું એટલે વિહિત ક્રિયાઓ પણ,
મહાત્મ્યજ્ઞાન વિના, આડંબરવાળી થતી ચાલી, આડંબરપ્રિયને
આડંબરમાં પ્રેમ વધતો ગયો. આન્તરધર્મતિરોધાનથયો. પરિ-
ણામ એ આવ્યું કે આધિદૈવિક શ્રીકૃષ્ણલીલા તેને કેવળ
પ્રાકૃત માનવચારિત્ર્યવત્ લેખવા લાગ્યા. શ્રીકૃષ્ણની આધિદૈવિક
લીલાનું મૂળ તત્ત્વ ભુલી ગયા, ને વિપરીત ભાવના ઉદય થઈ;
તે પરિણામે કોઈ તો શ્રીકૃષ્ણલીલાને કેમ કહેવા લાગ્યા અને
કોઈ લીલા કથાને બનાવટ છે તેમ પણ કહી શ્રીકૃષ્ણલીલામૃતના
અગાધ અંબુને એક સુકટા અરણ્ય જેવું કરવા પ્રયત્નશીલ
થયા તે નિરશ્વરવાદીના યુક્તિપ્રયુક્તિવાળા પ્રયોગ સાંપ્રત પણ
ધમધોકાર ચાલી રહ્યા છે પણ તેઓ રાંકડા જીવ મહાન્ ઈશ્વરની
અગાધ શક્તિ આગળ હુડકયા શ્વાનની પેઠે આંદ્રી ગયેલા જ ફરે
છે. પરંતુ મીયાં પડયા પણ તંગડી ઉંચા જેવાં ન્યાય અધુના છે.

સર્વના હૃદયમાં બિરાજમાન પ્રભુ અને પ્રભુકૃપાથી દૈવી
જીવોને પ્રકટ થતો પ્રભુભાવ તેને તોડવાને દુષ્ટ બુદ્ધિ જરા પણ
ફાવ્યા નથી પરંતુ એક એવી સરસ ચોખવટ થતી ચાલે છે
કે ભગવાનના દૈવી અને આસુરી બે પ્રકારના જીવો છે.
તેમાંના કપૂયચરણ છે તે સાંપ્રતે પોત પોતાના ટોળામાં પડતા
ચાલે છે તેથી ચોક્કસ સમજાય છે કે આ જીવ દૈવી છે, ને
આજીવ આસુરી છે એમ સમજાવાથી એક બીજા સાથે બેસવા
ઉઠવાની સુગમતા સારી થવા માંડી છે.

જે જીવો આસુરી ભાવવાળા છે તે જન્મેજન્મ ભગવાનની
મોહમાયામાં મોહિત છે. તેઓ કદાપિ ભગવાનને પામતા નથી

તે જીવને પરિણામે અધોગતિજ છે. જેઓ પાપી મુઠ નિચ કર્મી છે તથા જેઓનું જ્ઞાન માયાને લીધે હરાઈ ગયું છે તેવા આસુરી સ્વભાવવાળા દુષ્ટ કદાપિ ભગવાનને ભજતા નથી. જગતને સ્ત્રીપુરૂષના યોગથી થયેલું માને છે. એવા વિષને વલોવનારને ફલ પણ વિષ જ મળે છે.

શ્રીકૃષ્ણપરમતત્ત્વનું વર્ણન અનેક પ્રકારે ઉપનિષદ્ ભાગવત વિગેરેમાં કરેલું છે. તેમાં કોઈ ઠેકાણે પરબ્રહ્મને રસરૂપ કહે છે તો કોઈ ઠેકાણે સર્વધર્મ વિશિષ્ટ કહે છે એમ અનેક રીતે પ્રસિદ્ધપુરૂષોત્તમ સત્યજ્ઞાનઅનંતાનંદ પરબ્રહ્મશ્રીકૃષ્ણ છે. તે સર્વ મનોરથ પૂર્ણ છે. તે સૌ શ્રીમદ્ભાગવતકારે અનેક નિરોધી ભક્તનાં દૃષ્ટાંતોથી સમજાવ્યું છે, અને તેથી સર્વોપરિ સમજ શ્રીમદ્વક્ત્ર-ભાગ્યાર્યજીએ ષોડશઞ્ચંથ તત્ત્વદીપનિજંધ સુખોદિનીજી આદી ગ્રંથોમાં વિવિધ પ્રકારે વિસ્તૃત કરી સ સિદ્ધાન્ત સમજાવ્યું છે પરમ ભાગ્યવાન હોય તે તેવા ગ્રંથોનું સેવન કરે, અને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનો કૃપા પ્રસાદ મેળવી, પ્રભુમાં સર્વ વિધ નિરોધ પામે. કોઈ પ્રકારે મન ચિત્ત બુદ્ધિ પ્રભુમાં રોકાય છે અને બીજી તમામ વિટંબણથી વિરક્ત થાય છે તે નિરોધ ને નિરોધલક્ષણ નામના ગ્રંથમાં શ્રીઆચાર્યજીએ બહુ રૂઢી રીતે વર્ણવ્યો છે તે નિરોધ જ પરમ ફલરૂપ છે.

બ્રહ્મવામન પુરાણમાં આજ્ઞા કરી છે કે:—

સ્ત્રિયો વા પુરુષો વાપિ મર્તૃભાવેન કેશવમ્

હૃદિ કૃત્વા ગતિયાન્તિ શ્રુતિનાંનાત્ર સંશયઃ

સ્ત્રી વા પુરૂષ મને જે પતિભાવે હૃદયમાં ધારણ કરે તો જરૂર તેઓને શ્રુતિઓની ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે તેમાં જરા પણ સંશય નથી.

(શ્રુતિઓની શું ગતિ થઈ ?)

પૂર્વે અક્ષરબ્રહ્મ ધામમાં વિચરનાર વેદની શ્રુતિઓને એવો મનોરથ થયો કે આપણે જેને પરબ્રહ્મ કહિએ છીએ તે પરબ્રહ્મના ધામીનાં દર્શન હજી થયાં નહિ. તેમ કરતાં કરતાં અક્ષરબ્રહ્મ ધામી પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણના દર્શનની લાલસા વધી પડી, અને પરમ ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ વિરહ વેદના થવા લાગો. તેવો ને તેવો વિરહ પરિકાષ્ટવાળો ગણો કાળ વ્યતિત કર્યો, છેવટે પરમતત્ત્વરૂપ પરબ્રહ્મ રૂપ થયેલાં શ્રુતિભક્તની સ્તુતિથી પ્રસન્ન થયેલા ભક્તવત્સલ ભગવાને આકાશવાણી દ્વારા આજ્ઞા કરી કે—

હે શ્રુતિઓ ! હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું માટે તમે તમારા મન ઈચ્છિત વર માગો ? તે વખતે શ્રુતિઓ વિનય કરવા લાગી કે હે ભગવન !

ચિરં શ્રૃત્વા તતસ્તુષ્ટ પરોક્ષં પ્રાહતત ગિરા ।

તુષ્ટોઽસ્મિ વ્રાતમોઃપ્રાજ્ઞ વરં યન્મદભિસ્પિત્ ॥

નાભિકમલોદ્ભૂત નારાયણાદિ સ્વરૂપોનાં તો અમે પારંગત થયેલાં છીએ—જાણીએ છીએ—તેઓ સત, રજ, તમ, વિગેરે ગુણોભય છે અને તેઓ સર્વે પ્રલયાન્તે તિરોભાવ થવાવાળાં રૂપો છે. માટે અમારી તે સ્વરૂપો મધ્યે પૂર્ણ બુદ્ધિ નથી. અને જેને અમે પૂર્ણબ્રહ્મ કહિએ છીએ, તે રૂપ નિર્ગુણ અને અક્ષર બ્રહ્મથી પર છે. તેમાં અમારી મન વાણી પહોંચી શકતી નથી. તેજ આપ પર પુરૂષ છો માટે હવે આપના સ્વરૂપનું દર્શન કરાવો.

તે વખતે કેટિકન્દર્પ લાવણ્ય પ્રભુએ પોતાના સ્વરૂપનું દર્શન કરાવ્યું. શ્રુતિઓએ એવા મદનાધિક સુંદર મનોહર શ્રીકૃષ્ણનું દર્શન કરતાંજ પરમાનંદ પામી વિનવવા લાગ્યાં કે હે ભગવાન !

કોટિ કન્દર્પ લાવણ્યે ત્વયિ દર્શનનાંસિનઃ ।

કામનિ ભાવ માસાદ્ય સ્મરત્યુન્ય સંશયઃ ॥

હે અંતરાત્મા ! કોટી કામદેવોની શોભા એકત્ર કરીએ તોપણ આપના મનોહર લાવણ્ય સ્વરૂપ આગળ રદ છે. એવું રૂપ માધુર્ય જોઈ અમોને 'કામનો જન્મ થયો છે માટે આપ અમારા સ્વામિ થઈ ચુક્યા છો; અને હવે અમારા સ્ત્રી લાવથી આપ સાથે રમણ કરીએ, તેવો અમારો મનોરથ આપ ભકતેચ્છા પૂરક હોવાથી સિદ્ધ કરો. હે અદ્યદ્દાની ! જો આપ વરદાન આપવા ઇચ્છા કરો છો તો, અમને આપની સાથે રમણ શિવાય અવર ચાહનાજ નથી.

એવાં શ્રુતિઓનાં રસભર્યાં વચન સાંભળી ભગવાને આજ્ઞા કરી કે હે શ્રુતિઓ !

દુર્લભો દુર્ઘટ શ્રૈવ યુસ્માકંતુ મનોરથઃ ।

મયાનુ મોદિતઃ સમ્યક્ સત્યં ભવિતુ મર્હતિ ॥

તમો જે મનોરથ કરો છો તે ઘણો દુર્લભ છે; અને સિદ્ધ થવો હકણુ છે. છતાં મેં સરાહના કરી છે તેથી તમારો મનોરથ સત્ય થશે. તથાપિ ક્યારે ?

કલ્પે સારસ્વતે પ્રાપ્તે વ્રજે ગોપ્યો ભવિષ્યથિ ।

વૃન્દાવને ભવિષ્યામિ, પ્રપન્ને રાસ મંડલે ॥

જાર ભાવે ન સુસ્નેહં સુદૃઢઃ સર્વતોઽધિકઃ ।

મયિ સંપ્રાપ્ય સર્વેમાહ, કૃતકૃત્યા ભવિષ્યથિ

હે પરમ પ્રેમ તપની કરનાર શ્રુતિઓ ! તમારો મનોરથ, જ્યારે સારસ્વત કલ્પ આવશે ત્યારે સિદ્ધ થશે તે વખતે તમો વ્રજમાં ગોપીઓ નામથી પ્રકટ થશો, અને ત્યાં રાસ મંડળની રસભરી સ્થનામાં તમારો મનોરથ પૂર્ણ, રસિક વિહારી સ્વરૂપે

થશે, અને જાનવાવની તમારી માસ પ્રત્યે પરમ ઉત્કૃષ્ટ પ્રીતિસર્વથી અધિક પ્રકટ થશે તે વડે તમે અને પામીને કૃતાર્થ થશે.

પ્રભુને મનોરથપૂર્ણ કરવો છે ત્યાં વિલંબ શું ? સારસ્વત-કલ્પ બ્રહ્માનો બારમો દિવસ થતાં આવીને ઉભો અને શ્રુતિઓ વ્રજમાં ગોપીઓ સ્વરૂપે જન્મ્યાં અને પરમદૈવત્વ-પરમતત્વ પરબ્રહ્મ શ્રુતિ વરદાયિ પૂર્ણપુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપે ભૂવ નિજધામ વ્રજમાં પ્રકટ થયા. તત્કાલ જ પોતાની સુખદ પ્રભા વડે દૈવી જીવોને રસપૂર્ણ નિત્યલીલાનું પરમસુખદ અદ્યદાન કૃપા દૃષ્ટિથી કરવા લાગ્યા. પરિણામમાં ગોપીજનોને સર્વાત્મભાવ પ્રકટ થયો અને હૃમેશાં વ્રજધિપ શ્રીકૃષ્ણની સર્વાત્મભાવે નિત્ય-લીલામાં સેવા કરવા લાગ્યાં ચિત્ત શ્રીકૃષ્ણમાં પરોવાઈ ગયું, યોગનેક્ષેપ ભગવાન પોતે વહેવા લાગ્યા. અર્થસિદ્ધ થયો. શ્રીગોકુલાધિશ હૃદયમાં ધરી લીધા. એથી બીજી મોટી ઇકામના શું છે ? અને અહો રાત્ર રોમેરોમ શ્રીકૃષ્ણ સ્મરવા લાગ્યાં. એથી બીજો મોક્ષ શું છે ?

આ મોક્ષ કોઈ અદ્ભુત છે સૌથી વિલક્ષણ છે. પરમપ્રેમ તપનું પરિણામ તે આ મોક્ષ છે, તે આ ગોપીજનોને મળ્યો. જીવનમુક્ત દશાનો ભોગ તત્કાલ કરવા લાગ્યાં. છેવટે પરમાનંદ સમુદ્રમાં અખંડ ડુબ્યાં.

જ્યાં પ્રભુ વિચારે ત્યાં સૌ સહેજ છે. (કેવી રીતે કોઈ રાજાને ગરીબનો મીલાપ કરવો સહેલો છે. પણ ગરીબને રાજાનો મીલાપ કરવો હોય તો દુર્ઘટ છે.)

આઘવૃન્દાવન વિહારી વ્રજનન્દકન્દે એ પ્રમાણે શ્રુતિઓનો મનોરથ સિદ્ધ કર્યો. કે જેના પરિણામમાં પોતાનું રમણસ્થાન આદિ અવિચ્છિન્ન વૃન્દાવન પ્રાપ્ત થયું.

કે જે લીલૈકસ્થાન વૃન્દાવનમાં નિત્ય વસંતાદિ ખટ રૂતું
સેદ્ધ છે પૂર્ણચન્દ્ર પોતાનાં સુખદ કિરણો નિરંતર અખંડ ફેલાવી
હો છે. દુઃખનું સ્વપ્ન કે સુખનો વિયોગ નથી. જન્મ, જરા,
દૃત્યુ, ક્રોધ, માત્સર્ય, લેદ, અહંકાર કંઈજ નથી કેવળ પરમાનંદ
મમૃતરસ, સુખદ પ્રેમ, સહજ ભક્ત્યાધિનત્વ, નિષ્કામતા, વિશુદ્ધતા
સહજ પ્રભુ સેવા ભાવ પૂર્ણતા એ કૃષ્ણોદ્યાનમાં છે. અને અનેક
ગોલા સંપત્તિવાળા એ આદિ વૃન્દાવનમાં આપ રસિક રસમય
અખંડ બિરાજે છે.

પોતાના પરમાનંદને ઝીલી શકે તેવાંજ ભક્તો ત્યાં છે
તેમનાથી વિવિધાનંદ કરે છે તે સૌ વાતો શ્રીમદ્ભાગવત દશમ
સ્કંધમાં વર્ણવેલી છે. અને તેથી વિશેષ શ્રીસુખોદિનીભક્તાર
શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ જ્યાં જેવું સ્થાન, જેવો લીલા લેદ તે યથાર્થ
શ્રીકૃષ્ણ રસના રસિક સેવકોના જન્મ સાક્ષ્યાર્થ વિસ્તાર્યો છે.
પરમભાગ્ય હોય તેનેજ ઉચ્ચ ભાવનાનો ભોગ કરવા વખત
આવે છે. જેનું ભાગ્ય ખુલી ગયું હશે અને ચોરાશી લક્ષ કોટિ
પોતિના દુઃખગુણ ભોગનો અન્તિમ જન્મ હશે તેજ વેદ
પ્રતિપાદિત શુદ્ધાદ્વૈત સિદ્ધાન્ત પ્રકટ કરતા કલ્યાણકારી ભાવ
રસનો ભોગ કરશે.

પ્રેમની પરાકાષ્ઠા

જીવને શ્રીપ્રભુમાં પ્રેમની પરાકાષ્ઠા થતાં આ સર્વવિસ્તાર-
વાળું વિશ્વ પ્રેમમૂર્તિ શ્રીકૃષ્ણમય દેખાય છે. પ્રેમની છેલ્લી
અવસ્થા એવીજ રસમય છે.

શુદ્ધપુષ્પ ભક્તો પર પ્રભુ જ્યારે કૃપા કરે છે, ત્યારે પરમ
કર્મનિય મહનાધિક સુન્દર પ્રભુ. તેમને બ્રહ્માનંદમાંથી ઉદ્ધારે છે
આપ્નોતિ પરમ્ તે પછી ભક્તને લીલોપયોગી અલૌકિક
દેહ મળે છે. તનુનયન મેતાવતા ત્યાર પછી અપ્રાકૃત લીલા

ચોઅ આનંદમય શ્રીકૃષ્ણમય થયેલાં ભગવદીયોનાં દ્વાદશ અંગો સાથે પ્રભુલીલા કરે છે.

ભક્તોને અલૌકિક અંગની પ્રાપ્તિ થતાં પ્રભુ સાથે સંભા-
વણુ, આશ્લેષ, કીડા, વિગેરે અનેક મનોરથ રસ ભોગવવાની
ઈચ્છા થાય છે. અને તે ઈચ્છા થતાં તરત જ મન વાણી એકત્ર
થઈ ભગવદ્ રસમય થઈ જાય છે. અને સર્વત્ર ઈન્દ્રિયો પ્રભુથી
રતિ કરી રહે છે, તે વખતે પરમ રસિક ભક્તોને બાહ્યાભ્યંતર
પ્રેમ પ્રેમ તે પ્રેમનીજ એળડલાવમય જ્યોતિ જલહલી રહે છે;
વળી રસિકપુરન્દર પ્રાણેશને મળવા માટે જુવિયુંગાયતે ત્વામ
પશ્યતામ એમ પ્રભુના દર્શન શિવાય એક પણ તે યુગ સમાન જાય
છે પ્રાણુ ખ્યારા વિના જરા પણ ચેન પડતું નથી. ભગવદ્ રસ એજ
ભક્તનું જીવન, અંગ, ને સંપત્તિ છે વિયોગરસના અનુભવી ભક્તને
દગ, ભંગ, મનઃસંગ, સંકલ્પ, જાગરણુ, કૃશતા, રતિ, લજ્જા,
ત્યાગ, ઉન્માદ, મુર્છા, અને પુર્ણ પ્રેમાશક્તિ ભર્યું વ્યસન,
એ સિવાય અનેક વિપ્રયોગ રસના અનુભવો ભક્તમાં પ્રકટ
થઈ રહે છે. વળી વિરહ કલેશ સહન ન થવાથી હે પ્રભો !
હે રમણ ! કવાસી ! કવાસી ! હે મહાભુજ ! એ પ્રમાણે
ઉપરા ઉપરી પ્રાલાપ થયા કરે છે.

પ્રેમ રસિકડા શ્રીકૃષ્ણના વિરહથી થતી વિકલતા ને અસ્વા-
સ્થ્યતા તે સ્વાભાવિક અને અલૌકિક છે.

विकलत्वं तथाऽस्वास्थ्यं प्रकृतिः प्राकृतं नहि. सं.-नि.

उधृतौ परमकेशौ विरहानल संभवः

यदादेहादिनाशाय समर्थो जाय ते तदा । शु. मा.

શ્રીપ્રભુમાં મન ચિત્ત બુદ્ધિના નિરોધ પૂર્વક ભગવદ્ વિયોગ
સ્પુર્તિનો ભાગ જેને જડે છે તેઓ એકદમ પ્રસંશાપાત્ર છે.
પરમ ભાગ્યવાનનેજ ભગવાનના વિયોગનો રોગ થાય છે.

શ્રીગુરુસ્તુત્યાષ્ટકમ્.

સારંગ.

મન નિર્વેદ કરી હે મનમણિ ! જીવાન્ત જે નિજનો કીધો;
 નિઃશાધન ભાવાર્તી હર ગુરુદેવ સતત ચરણે લીધો. ૧
 જાજ સર્વ વિધ રાખી મારી, મહોદ્ધાર ગુરુવર્ય તમે;
 જલિત ધિર ઉદાર અહયદા, તવ ચરણે મમ શિશ નમે. ૨
 હરખ વધારી હંસ સૂતા તટ, હવે માદ કરી મુખ દેને;
 રિઝી ખીઝી ફરી ઉપરથી, કૃપા વૃષ્ટિ કરતા રે'જો. ૩
 જાડસ થેલું જે કંઈ જોલું, તેમાં ઉલટા અર્થો થાય;
 જાણશે ના હૃદયેશ હૃદયમાં, જાણી અંગીકૃત સદાય. ૪
 પેખ્યુ પરમાનન્દ રૂપ તવ, હે ચંદ્રાનન ! હે પ્રાણેશ !
 ઠળી સર્વ સંતાપ નાથ એક વધ્યો તવ વિરહાવેશ. ૫
 જાવણ્ય કેટિ કન્ઠર્પ હર્પ હર, મધુરાકૃત દેખે નહિ એન;
 હીનેષ વિરહ વન્દિ ઉર ધિકે, દર્શ તૃયાળાં દુઃખીયાં નેન. ૬
 નાથ કરૂણાળુ દગામ દેખ્યું, ઉભય દિશ દુર્ધટ થઈ છેક;
 પ્રણયદા હે અન્તરાત્મ ! સૌ વિધ અવલંબન આપ છો એક. ૭
 નાગર નગધર વલ્લભ વિઠુંલ, ગુરુરાજ સરખા લેખ્યા;
 મનમોહન રસભાવ રસાન્ધિ, વ્યાસ હૃદય રસદા દેખ્યા. ૮

॥ શ્રીવલ્લભ. ॥

માલકોપ-રાગેશુ.

નથી તાપ સંતાપ નાથ જ્યાં આપ વિચારી ચિત ચોર્યું;
 રોગ ભવોભવ તણો પ્રભાળી, મહારસમાં જે ઉર જોળ્યું. ૧

તમે કરો ઇશ્વરના ધર્મે, ત્યાં નથી ભેતાં અધિકારી;
 મમ કામલતાશ્રય પ્રભાંગના વૃત, હે મદહર ! હે મોરારી ! ૨
 દાસી ભાવે પાવ અચળ રસ, એ રસમાં રાખો બીજી;
 સતત આપ પ્રિયા પદરજ પામે, તેને શું પરવા બીજી. ૩
 ગોપીજન જે વિરહ વિદગ્ધિ, તેને નિજ અમૃત પાચું;
 વિયોગિણી હે નાથ દર્શાતુર, અન્તર્યામી ઘટે આયુ. ૪
 દયાનિધાન ચિરકાલ સહું દુઃખ, આપ વિયોગે હે સ્વામિ !
 જીવ અપરાધ ક્ષમા કરી બહાણા, દર્શન દો અન્તર્યામી. ૫
 દેખ્યું દૈવત એક આપમાં, જગત નિચોવી સૌ ભેચું;
 લલિત ધીર ઉદાર રસિકવર, તવ ચરણે મહેં ચિત પ્રોચું. ૬
 વારિજ વદન કાન્તિ કંઈપ્રામય, ભક્તાર્તીહર હે ભગવંત !
 હાખી દોષ દીનેશ દયાળુ, કરો નિકટ લૈ નિત નિશ્ચિંત. ૭
 વાકપતિ શ્રીવલ્લભ વિઠ્ઠલ, શ્રીગિરિધર શ્રીચમુનાજી;
 લાઠિલેશ રસદાની વ્યાસને, રસ આપી કરશે રાજી. ૮

માલકોષ.

અંદ્રાનનને ચિતમાં રાખી, સખત કટાક્ષે જેહ લખે;
 દુતિકાર્ય વચમાં પડી કરવું, છોડી તું થઈ તેહ પખે. ૧
 લાઠિલી તું તેની થઈને, નિજ ગૃહમાં પુરે તેથી;
 લલિત ધિર ઉદાર નિકટણી, તું મુજને કહે છે એથી. ૨
 ચુકેલી અતિ ચુક કરીને, વિપ્રયોગ શિતલ કહે છે;
 નિજ કાર્ય સાધી લૈ સધળું, અપર તણું અંતર દહે છે. ૩
 લાલી અધર સુધાસવ પોતે, વિવિધ હાસ્ય પરિરંભ મદ્યું;
 લલના અત્યુદારની સંગે, ઉદારપણના ઉરે ઢગ્યું. ૪

ચક્રીત કરે છે સ્વભાવ તારો, એકલપેટી અહો વયસ્ય !
કમળપતિ પ્રિયા પદરજ લલતિ, ઠરેણુહૃદયિ તું થજે અવશ્ય. ૫
લાલ લટક પગ પટક લાસ્યગતિ, અખેા દર્શના અધિર બન્યાં;
શિલ સદ્રિચી ધન્યા ધિરદા, પાસે અંકિત રૂપ ગયાં. ૬
વા'લી તું પણ સહાયક બનજે, લાયકાત મુજ ના જોતી;
લાડસથેલો વ્યાસનો રસદા, લાગ મળે દેજે ગોતી. ૭

કાનરો.

રતિ રસધીર નાયક મનમોહન, ભજતાં દુષ્કૃત સર્વે ભય;
તિરોભાવ તૃષ્ણા સર્વે થઈ, મહા ભવસિન્ધુ સહજ તરાય. ૧
લાગી પ્રેમ રસિકડી ચટકી, કૃષ્ણ કથા જે હૃદય સુહાય;
લટકા ચટકા વિવિધ વિષયના, જ્યાંથી ઉઠ્યા ત્યાંજ સમાય. ૨
મધુરોત્તમ મહસુદન મહાનાધિક, સર્વ ભાવથી સદા વરાય;
નટવર નાગર નન્દલાલનો, પુરણ પરમાનંદ પમાય. ૩
મુન્દર પરમાનંદને પામી, અવિચળ ઉરસાગર ધલકાય;
ખલક વિષેની મોહક ખુબીયો, તે સૌ નટવરરૂપ જણાય. ૪
લાવણ્યકોટી કન્દર્પ કંબનન, જેની છાતી માંચ છપાય;
લલિત કૃપાલ ઉદાર અહયદા, વ્યાસ વહે તેનો થઈ ભાય. ૫
પ્રોધ રોધની પરવા રસિકરસ લેતા જનને જરા નથી;
રસામૃતાળિધિ પાન મહ્યું કે, ગર્ત નિર પિપાસ જતી. ૬
સદા ગયંદ અસવાર કદી, ગર્ધવ પીઠે નવ પાય ધરે;
દયાનિધિ વસુદેવ મળે પછી, કોણુ મુઠ જઈ અવર વરે. ૭
વા'લો વૃન્દાવિપિન વિહારી, જેની નજરે નૃત્ય કરે;
લાલ કોણુ એથી વર ખીજો, વ્યાસ વહે ત્યાં ચિત્ત ઠરે. ૮

સારંગ.

રૂતિ રસઘેલો નન્દ લાડિલો, ભૂવના ભકત કરી ટોળે;
 નટરૂપ સૂર સુતાતટ રમતાં, યાદ કરી નિજ રસ યોળે. ૧
 છોડી કુંજ મંદાર કુંદની, રસિક ભકતરસ લોગ કરે;
 હરે અહયદા કહો કોણથી ? જેને નિજરૂપ બળે વરે. ૨
 દાસી નિજ પ્રિયા પદરજની, અખંડ અતિ કરૂણથી કરે;
 સમર્થ સ્વતાંત્ર મહનાધિક સુન્દર, ભરે ટોળે પુન અખુટ ભરે. ૩
 વદન ચંદ્ર કરૂણામય કિરણે. કંઈ કુમુદિની નથી ખીલી ?
 રસિક રમણિ રમણેશ કૃપાવિણ, ખરે જીવન કળી થઈ દીલી. ૪
 જીવન સફળ સદ્રિચી કરી જો, તુવ રસ દેવા મનથી મુઝાય;
 વર વિનોદી વનમાલ મુકુટધર, તેને કહેજો મુજ કથાય. ૫
 નગધર તુવ વિરહાગ્નિ મધ્યે, ધિકે ધગ ધગ મુજ બહાલી;
 દાની પણ દેખાડી દર્શ દર્ષ, કરો અચળ ભર્તા વાળી. ૬
 સર્વેશ્વર સર્વાન્તર્યામી, પાસે યાદ જરા કરતાં;
 જીવન સફળ વ્યાસનું થાશે, વ્રજપતિ નિજ બળથી વરતાં. ૭

સારંગ.

છોડી ના દો નાથ, મને નિજ બળથી તારો;
 ટાળી દેતાં ધર્મ ઐશ્વર્ય, નિંદાય તમારો. ૧
 લાજ શરણની રાખી શાસ્ત્ર પુરાણ પુકારે;
 લલિત ધીર ઉદાર કૃપણના થશે મમવારે. ૨
 કામણગારા કૃષ્ણ મને શું કામણ કીધું;
 લીલા અગમ અપાર સુણી તે ક્ષણ દીલ દીધું. ૩

હાસી જાણી હવે પ્રાણ પંકજ મુખ દરસો;
 સદા રાખી લઈ પાસ, અધર અમૃતરસ વરસો. ૪
 યુષ્ઠિ ગુણ કે રૂપ કળા કૌશલ્ય ન મુજમાં;
 ટાળો સૌ સંતાપ બની ગઈ રસધર તુજમાં. ૫
 લાડિલેશ રસરાજ મઝા હું લુંટીશ તારી;
 મહન મોહન મહસુદન રહીશ નવ તમથી વારી. ૬
 નેહ કર્યો શું કાજ હૃદયમાં આપ પ્રવેશી;
 ભુજ ભર ભેટી હવે કરું મુજ રસ આવેશી. ૭
 લીધુ તન મન જેમ તેમ હું લઈશ તમારું;
 ગરવીલા ગોવિંદ તમે સર્વસ્વ અમારું. ૮
 થાદ કરીને ખાસ વ્યાસની દાદ ધરો દીલ;
 કેલી કળા રસજ્ઞ ! વિચારી કરશે ના ઢોલ. ૯

ધોળ ૩.

(રાગ ઉપરનો)

ગોવિંદ હરે ! મહીનું દાન ન હોયે, જાવાદો મને ?
 પાતળીયા પ્રીતમ ! વાર થઈને રાતલડી પડશે વને. ટેક.
 લટકાળા ઝાઝું શું કહિયે, અંતરમાં પ્રેમ ભરી રહિયે;
 હાસલડાંતું તન નવ દહિયે,.....ગોવિંદ હરે ! ૧
 સરખી સાહેલી ગઈ આગે, કહેશે સામુને અણમાગે;
 મહારો એ નિત્ય જુવે લાગે,.....ગોવિંદ હરે ! ૨
 નિતનો ઝગડો આ નહિ સારો, કાલાપણ કંઈક હવે તારો,
 શંકર્ષણ વિરા વિચારો,.....ગોવિંદ હરે ! ૩

ક્રમળાપતિ તમને કેા કહેશે, આવાં અળવિતરા ને રહેશે;
 રતિની ગતિ ત ઉલટી વહેશે,.....ગોવિંદ હરે ! ૪
 વ્યાજે આવી ગઈ છું પુરી, સુકો લત જે પકડી મધુરી;
 સ્મરને નહિ તો થાશે યુરી,.....ગોવિંદ હરે ! ૫
 જીવણ તમે તો આજુ કીધું, પણ ના મહીડું મેં તો દીધું;
 અડપી ભેરઈ કરીને પીધું,.....ગોવિંદ હરે ! ૬

હવે ક્યારે દીખાવે છે ?

ગઝલ.

તને ઘટમાં ગમે રહેવું, અહો ગોવિંદ શ્રીકૃષ્ણ !
 છતાં મમ નેત્ર જે ખ્યાસાં, પુરે ના તે તણી તૃષ્ણા. ૧
 ભિતર પેશી કલેબમાં, કીધું પોલાણ તહેં મોટું;
 વળી ત્યાં વિહ્ અંગારા, ધિકાવે તે ઘણું ખોટું. ૨
 કટાક્ષો કરી ઘા વાળી, છતાં એ છેક ભાવે છે;
 કહોની વ્યાસના સ્વામી, હવે ક્યારે દિખાવે છે. ૩

ધોળ ૧.

(રાગ ધન્ય કી ચમુના એ)

મોહન નંદલાલ ! મારગડે જાતાં ના ગાલો ચિરને;
 તીકમજી અમતો, વાતલહો જઈ કરશું હલધર વિરને. ટેકો
 લાગે ના લજબ્યા કેા વાતે, પરધર પેસો દિનને રાતે;
 લટકે હુંટો જોખન જાતે.....મોહન. ૧

મઘરૂંઘી કા'ઢીશ કંસ કહી, ઢંગે રહે જો વિવેક લહી;
હાવે ના હાંખુ બળીને રહી,.....મોહન નંદલાલ ! ૨
શંકર સતબ્યા ત્રયરૂપ ધરી, મારી પુતનાસ્તન પાન કરી;
કરશે શુ' સતવી અમને હરિ,.....મોહન નંદલાલ ! ૩
રતિની રસના પરના કરીસો, મમ હૃદયઃહાર રૂડા દીસો;
નિજજન તવ નામતણો નિશો,.....મોહન નંદલાલ ! ૪
મારાં ભાગ્ય પુરણુ તેથી મળીયા, વ્યાસતણા વિભુ છો બળીયા.
અંતરના તાપ બધા ટળીયા.....મોહન નંદલાલ ! ૫

ધોળ ૨.

(રાગ ઉપરનો.)

રઢીયાળા લાલ ! રાતલહી કયાં રમીયા કહિ દો સાચુ ?
તિલકો અંગે કોણુ ત્રિયાનાં લાવ્યા, અવર ન ચાચુ. ટેકઠ
લાખેલી લાલના કે દીધી, જેની અંજ સુધા સરવે લીધી;
લલના પરણી છોડી દીધી,.....રઢીયાળાલાલ ! ૧
શા કારણુને શુ' દોષ પડયા, જેથી ઉલટેરા પંથ ચડયા;
મણિ મહારા ચૈ શુ' મુજથી વઢયા,.....રઢીયાળાલાલ ! ૨
લટકાળી કોણુ દીઠી રૂડો, જેના રૂપે હું ચૈ ભુંડી; ૩
દાઝુ છું દાઝ ઉઠી કુંડી,.....રઢીયાળાલાલ !
અમણુ છું સઘળું શામળીયા, પરભાતે હું ભવને વળીયા;
છો વ્યાસતણા સ્વામિ બળીયા.....રઢીયાળાલાલ ! ૪

સારંગ.

- છોગાળા છે છેલ છખીલા રસે છકેલા;
ટાળી ટળે ના ટેવ, હોરી ચોરીમાં ધસેલા. ૧
- લાડસ થેલા લાલ, યશોદા પ્રાણુ નવેલા;
લલિત ધીર ઉદાર, સધન વન વાસ વસેલા. ૨
- પ્રાણુનાથ પરબ્રહ્મ, સનાતન અન્તર્યામી;
નટવર નાગર નિત્ય ગાઉ ચરણે શિરનામી. ૩
- જીવ સાધન નવજીવો, સદા નિજબળથી તારો;
વસી હૃદયમાં વાસ, ભક્તદુઃખ સર્વ નિવારો. ૪
- નગધર હે નન્દ નન્દ ! છે તુવ દર્શન નિકાં;
વ્યાસ વર્યો છે ખાસ, ગણી સૌ સાધન ક્રિકાં. ૫
- ગણુદેવીના ગુણી, તમો પણુ ગણુજે તેવું;
પ્રેમભક્તિમાં પડી, અવર દીલ દેવું ન લેવું. ૬
- વહે વ્યાસ ભાષલાલ રાધિકા વર મુખ રાખો;
અનન્ય ભાવ શ્રીકૃષ્ણ ઉપર જગ વારી નાખો. ૭

તંબકલાલ જમનાદાસ.

પદ.

- તંબે કરીનેરે, તત્ત તપાસી લીધાં;
ખહુ નથી ખકવુંરે, તન મન સોંપી દીધાં. ૧
- કહેતી પહેલાંરે, કયા દેવને પરણું;
લાયક મળીયોરે, એક મુખે શું વરણું. ૨

લગની લાગીરે, વાંકી ચિતવન સાલે;
 જરાક જાણુરે, કાજળ ટપકું ગાલે. ૩
 મનમથ પ્રકટયોરે, નખ શીખ કાયા કંપે;
 ના હા કહેતાંરે, અલખેલો લે અંકે. ૪
 દારણ દુઃખડુરે, મેહ તણું ત્યાં વામી;
 સરવે સમજેરે, પરમ પદારથ પામી. ૫
 જાત કઠોરજરે, પ્રેમ મરમ શું જાણે;
 ત્રાતા જગનેરે, વિરલા રસીયા માણે. ૬
 કલેશ કાપીરે, સકલ અવિદ્યા ટાળે;
 રીઝે નવ રસીયોરે, પ્રેમ વિના કો કાળે ૭
 આ નવ કરવુરે, આ કરવું જીવ કહે છે;
 વ્યાધિ મુકીરે, કયાં હરિમાં ચિત દે છે ૮
 કેવળ વાતોરે, કરીને વડા થવું છે;
 જાણે જોઈનેરે, વિષ્ણુ તરવે કરવું છે. ૯
 આખર વેળારે, ખહુ પસ્તાવો પડશે;
 વ્યાસ પતિનુરે, અવિચળ સુખ નવ જડશે. ૧૦

સિતઋતુ વર્ણન.

ગઝલ-હરિગીત-સારંગ.

આવી અલિ આ સિતઋતુ, ના નાથશ્રી આબ્યા હજી;
 શો વાંક બહાલીડી હશે ! ના સમજવા માડું ગજી. ૧
 વિરહ જ્વાળા દહયમાં, આતપ ઉપર ખીજી બળે;
 સીજી જઉં સૌ અંગથી, ના આશ ઉગરવા મળે. ૨

કેટિ વિંજણે કે પુંહારે, તાપ નવ નનનો ટળે;
 તમ તૈલે જળ પડી જયમ, તર્તે ભડકે થે બળે. ૩
 મોઝરો મલિયાગિરિ, ચંદન ચિતલતા નવ કરે;
 નિજ નાથનું સુખ સાંભળી, ઉલટી અતિ અગ્નિ ઝરે. ૪
 ભળી અટારી કે તીળારી, કયાંય ના ચિતડું ઠરે;
 શીતલ કિરણ જે ચંદ્રનાં, તે આંચ શાં અંગે વરે. ૫
 સય કુરબક બય માલા, કૃષ્ણધર સમી લાગે મને;
 રહેવાય ના શાણી સખી, આ ત્રાસની શું કહું તને. ૬
 કેઈ કહે લૂ વાય છે, પણ મર્મ નવ જાણે કશો;
 વિરહિણી વનિતા તણો, નિશ્વાસ ચારે ગમ વશ્યો. ૭
 રનાનાશ્રમો સુકી ગયાં, મુજ તાપના બળથી બધાં;
 જળ સિન્ધુમાં શેણે વધ્યાં, મમ આંસુડાં તેમાં જતાં. ૮
 સૌ વેલડીને વૃક્ષ તે, જોતાં મને કૃશ થઈ ગયાં;
 અતિ પ્રેમના ઉદ્ગારથી, શ્રીકૃષ્ણમય રાધા થયાં. ૯
 વિહર કાતર કૃષ્ણવરની, પ્રેમીલી ઝાંખી થઈ;
 મરમી વિના શું મર્મ જાણે, વાત કહેવે કયાં જઈ. ૧૦
 વિરલા વિલુ વિરહે ઝુરે, તે મર્મ વિન્હીનો લહે;
 વિષયાંધ મોહી અઘોરી કર્મઠ, શુષ્ક જ્ઞાની શું કહે. ૧૧
 ભક્ત કેટિ જગતથી છે, જુજવી જોતાં ખરે;
 જેમજ સુનારી સાંજુસી, ક્ષણ ગરમ થૈ ક્ષણમાં ઠરે. ૧૨
 આ સિતઝતુની ભાવના, શુભ વ્યાસ ભઈલાલે ભણી;
 ગોવિંદ સુત શુર કૃપાથી, જે અંતરે રહિતી બની. ૧૩

ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે !

ગઝલ સોરઠી મનહર પ્રેમાટક.

સૌથી વડો તું ચકવર્તી, ના, ઇન્દ્ર તુવ સમસર કરે;
ભૂવ સ્વર્ગ આદિ લોકમાં, ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે ! ૧.

પ્રેમને વશ થઈ વડા, વિદ્વાન કંઈ વંઢી ગયા;
કંઈક ભેગીને જતિ, સન્યાસથી છુટા થયા;
પંડિતમાં પણ પેલ તે, ભેનારને ભેતાં જડે;
સમજી અનિતી આચરે, ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે ! ૨.

પત્નિતણા શુભ પ્રેમથી, લટુ બની સ્વામિ રહે;
શુચિ પ્રેમને વશ જનકી, વનવાસની વ્યાધિ સહે;
રોળઈ ગયો રાવણ અને, કીર્તી જગત કીલકી રહી;
જયરામ સીતા પ્રેમકી, ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે ! ૩.

દમયંતિ તારા દ્રૌપદી, શુભ પ્રેમનાં વેચાણ છે;
વનવાસ પાંડવ વેઠીયું તે પ્રેમનું પરિમાણ છે;
ગોવિન્દવિષ્ણુ ગોપી જુરે, ધિકે વિરહ સંતાપથી;
સૌ દેવના દીસો જુરે, ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે ! ૪.

નિર્ગુણ કે સગુણ હું કેવારૂપે શોધુ તને;
હારી ગયો હૈયાથકી, ના કામ કારજ કંઈ ગમે;
ઢાંકયું ધિકે અંતર અને, ભડકે બળયાની વેદના,
કહેવાયના કેા સાંભળે, ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે ! ૫.

સ્વતંત્ર તું સર્વાત્મ છે, હું છવ શરણાંગત સદા;
નિઃસાધનીનો નાથ તું, ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે ! ૬.

તારી કૃપાથી માધુરી, તુવ મૂર્તિને પામીશ હું;
 ના સાધનો ક્ષીકાં ગમે, નિજ દાસનો છે ઇશ તું;
 પ્રેમ લક્ષણ ભક્તિને, તુજરૂપમાં આસક્તિ એ;
 માગુ અવિચળ એટલું, ઓ પ્રેમ ત્હારી છત છે ! ૭
 હાથ ઉચેરો કરી કે, આંખનો અણસાર દઈ;
 બોલાવી લે ? બોલાવી લે ?? બહુ બહુ થઈ બહુ બહુ થઈ;
 બાતું જશે ને જગ હસે, એ ન્યાયના કર તું હવે;
 ગોવિન્દ સુત ગુરૂની કૃપાવિણ, વ્યાસ લઈલો શું કવે. ૮

વૃન્દાવન વિહારિણી શ્રીરાધિકાજનો રસવિલાસ.

(રાગ શ્રીનાથજી તે છેલ બિરાજતારે-એ.)

ઓરા આવોની ચલુણા રમો સાથમાંરે;
 જીતો આપતો અમોને લેલો બાથમાંરે. ઓરા ૧ .
 ઓલી તીર ઉભા શું તમાસો દેખાતારે;
 પાણી હોય તો રમતની કરો એકતારે. ઓરા ૨
 રંગ બામશે રસિક રસ વાધશેરે;
 સખી સખાને તે જોતાં મઝા લાધશેરે. ઓરા ૩
 બુવોને પુષ્પથી ભરેલ વિશેક વાટિકારે;
 ગુલબાસને ગુલાબ પારિભતિકારે. ઓરા ૪
 કંઠેર કંકંટિ કંઠંબ પાહર કેતકીરે;
 ખીલી કુંદ કળી દેવી મધુર મ્હેકતીરે. ઓરા ૫

કુમુદ કમલ મધુ માલતી વેલડીઆ !
 કુલી મંદ વાયુ સંગ કરે કેલડીરે. ઓરા ૬
 જોની મધ્યમાં અસોક મ્હાલે મોહમાંરે;
 લીધા છે મયૂર હંસ મેના ગોહમાંરે. ઓરા ૭
 કુસુમ કુંડમાં કમલ કેલ બહુ કરેરે;
 નંદનો કુમાર નિરખવા પ્રુલ્યાં કરેરે. ઓરા ૮
 નિકટ આવીઆ કુમાર રતિ આહથીરે;
 ગતિ ગુહ આપ જાણી છે ઉત્સાહથીરે. ઓરા ૯
 રમત સરવ મતે પુલ ગેહની ઠરીરે;
 વિંછે પુષ્પ કોમળાંગ સરખી સુંદરીરે. ઓરા ૧૦
 પુષ્પ વિણતાં પીડાય એક પદ્મણિરે;
 કટી પાતળી સ્તનભારથી લયે ઘણીરે. ઓરા ૧૧
 નિતંબ ઘાઢથી નિતંબિની એક તેમછેરે;
 લટકદાર ધીમી ગતિ કરે એમ છેરે. ઓરા ૧૨
 એક રયામા મધ્ય દશા રૂપની મણિરે;
 વિંછે કંજ કુમુદ મધ્યની જાણી કણિરે. ઓરા ૧૩
 લલિત કામ પ્રિયતાની કથા શું કહુંરે;
 ઉદર ઉપર ઉંડી નાલિ ગુહા શી લહુંરે. ઓરા ૧૪
 નિલા હિરા ચંદ્ર લગાને ચંદ્રાવલીરે;
 રામા ભામા હામા રૂપાને રસિકા મળીરે. ઓરા ૧૫
 પુષ્પ વિણતાં સલુણી શ્રમિત સૌ થતીરે;
 વયુરવાય નિજ અંચલે કર ના વતીરે; ઓરા ૧૬

- તેમાં રાધિકાની ગતિ મંદ થઈ ઘણીરે;
કનૈયા કૃષ્ણની દૃષ્ટિ ગઈ તેના બાણીરે. ઓરા ૧૭
- શ્રમ ખિંદુ સુભગ મુખ પરે આવીયાંરે;
વિધુ વદન બાણે મોતીડાં સોહાવીયાંરે. ઓરા ૧૮
- હંસ ગમની હેમ વરણિ હરિણુ લોચનીરે;
સહજ છે શ્રીંગાર પિય રતિ રોચનીરે. ઓરા ૧૯
- શિરથી સચિકણુ ગોફણુ વિથરી પડયોરે;
બાણે ચંદ્રવદન ઢાંકવા અહિ ચડયોરે. ઓરા ૨૦
- સુભટ શું કવચ ઉરજ ઉપર તાણીયુંરે;
મદન રાજ જીતવાએ ક્યાંથી આણીયુંરે. ઓરા ૨૧
- ગુહાશી ગંભિર નાભિ કટી પાતળીરે;
હરિ દેખતાં આ કોધથી બતો બળીરે. ઓરા ૨૨
- ગજવર ગતિથી ચરણ ચાંપતી દીસેરે;
મંદ હસન દશન ઢાડમ કલીશા લસેરે. ઓરા ૨૩
- કારી ઝપકારી જુકૂટિમાં કામણુ વરયુંરે;
ચાંપને ચઢાવા બાણે ધનુષ ના કરયુંરે. ઓરા ૨૪
- કાજરવારી કટાક્ષમાં કંઈ કંઈ ભર્યુંરે;
ચપલ મિન અલિ સુતજી પોઢણુ કર્યુંરે. ઓરા ૨૫
- શુકના સરીખી નાસિકા સોહામણિરે;
વેશર મોતીની લટક બાય ના બાણીરે. ઓરા ૨૬
- અધર અમૃત કાજ લટે ઉંધા મસ્તકેરો
તપસી સમુ તપ તે કરે એકી ટકેરે. ઓરા ૨૭

અગાધરૂપ છખી કહેતાં પાર ના લહુંરે;
 પુષ્પ વિણતાં શ્રમિત થઈ તે કહુંરે. ઓરા ૨૮
 વિવિધ પુલ વિણ્યાં તે સરવ ટેળે કર્યારે;
 અભિરામ ગુંથે ગેંદ જોતાં મન ઠર્યારે. ઓરા ૨૯
 રમત ગેંદ ખેલવા તણી શરૂ કરીરે;
 રસ જામતાં રસિકની મનસા ઠરીરે. ઓરા ૩૦
 તડાતડી ઝડાઝડી ગેંદ જાય છેરે;
 મહન મહિપતિની હાર તદા થાય છેરે. ઓરા ૩૧
 તાળી પાડતી મનાવે હાર સહ મળીરે;
 ભેટી પૂર્ણકામ કૃષ્ણને ચરણે લખીરે. ઓરા ૩૨
 લીલા લલિત ગોકુલ ચંદ્રની દૃઢયે લખીરે;
 ગોવિંદસુત ગુરૂકૃપાથી વ્યાસે કથીરે. ઓરા ૩૩

પ્રેમ-ભક્તિ.

રાગ-પરદેશી સૈયા નેહા લગાય-એ.

પ્રેમભક્તિ મને ભાવીરે, સૌ તત્ત્વો શોધી.
 ગોવિન્દ ગુણે મન ઘેરીયું, તન ઘેર્યું હરિસેવ;
 મોહન મૂર્તિ મન વશી, પડી નિરખવા ટેવરે ! સૌ. ૧
 ગોવર્ધન ધર લાડીલો, સંગ રાધિકા રાણી;
 જોતાં યુગલ સ્વરૂપને, ચઢે પ્રેમનું પાણીરે, સા. ૨
 રંગીલી જોડી વિના, ઠરે ન મનડું છેક;
 અવર અવતાર ભલાભલી, વ્યાસપતિ છે એકરે. સૌ. ૩
 છેલા ચિકનીયા પ્રેમીને, દેખ્યા વિણ નહિ ચેન,
 ઘરમાં બાહર જહિં તહિં, ઉભાં બળે મેનરે. સૌ. ૪

જ્ઞાન અને વૈરાગ્યનું, ફલ છે ઇશ્વર પ્રેમ;
 વ્યાપે જો રંગ રંગ વિષે, છુટે સદ્ગો નેમરે. સૌ. ૫
 પ્રભુપર રૂઢી પ્રતીડી, કરતા પ્રેમીજન;
 ઢાંક્યું અંતર ધિકતું, વિરહે છુરે હરહનરે. સૌ. ૬
 નિર્ગુણ બ્રહ્મ તે ધામ છે, પ્રેમી પ્રભુનું ખાસ;
 સમજણવાળા સમજશે, વચનવદે જે વ્યાસરે. સૌ. ૭
 લટકાણાની લગનથી, મળતો મોટો ભોગ;
 વ્યાધિ સૌ બવનીટળી, ટળ્યો વિષમ સંભોગરે. સૌ. ૮
 ભેયું જગત તપાસીને, જડે ન જોતાં સાર;
 દીકું અવિચળ એક સુખ, સેવન નંદકુમારે, સૌ. ૯
 પ્રેમ ભક્તિની પરિસીમા, આંકી નવ અંકાય;
 પ્રેમ પરિભળ આગળે, ઉપમા દઇ ન બાયરે. સૌ. ૧૦
 અવળાનું સવળું કરે, સુંદર શ્યામ સુભન;
 પ્રેમથકી સમરણ કર્યે, પામે પદ નિર્વાણરે. સૌ. ૧૧
 જોબન સુરખી જોઇને, ન્યાલ થયો બકનાર;
 પ્રેમ ભક્તિમાં નવ પડે, માયિક ગંડુ ગમારે. સૌ. ૧૨
 હુંયે હેત વધી પડયે, ધીરો અંચળ થાય;
 પ્રેમ ભક્તિની પરિસીમા, વ્યાસ વદી નવ બાયરે. સૌ. ૧૩
 પ્રેમ ચિજ કોઇ અજબ છે, જાણે અંદ્ર ચક્રાર;
 મેઘ ઘટાની વાદળી, પરખે પ્રેમી મોરરે. સૌ. ૧૪
 પ્રેમી સારસ જોડલાં, રનેહ સાથ વસનાર;
 મીન જળ જુદાં પડે, પ્રાણ તરત તજનારરે. સૌ. ૧૫
 કૃષ્ણ કૃપા થાતાં ઘણી, જો જન છકી બહુ બાય;
 દયા દીનતા દુર થતાં, પળમાં ગોથું ખાયરે. સૌ. ૧૬

જન મતિ છે હરિ હાથમાં, ગમતું કરે ગોવિંદ;
 રાજે હરિ તેની રહે, માન મુકાબ્યું ઇન્દ્ર. સૌ. ૧૭
 નિઃસાધન પ્રેમી તણા, અંતર દુઃખના જાણુ;
 આરત હર સર્વાત્મ સ્વતંત્ર, અવગુણ ઉર નવ આણુ. સૌ. ૧૮
 શરણાંગત વલ્લભવર વિઠલ, ગોવિંદ સુત ગુરુદેવ;
 પૂર્ણ કૃપા થાતાં પડી, પ્રેમ ભકિતની ટેવ. સૌ. ૧૯
 વિલાસને વૈભવ મહી, જીવન જેણે ગાળ્યું;
 સુખડું સૌ પરલોકનું, હાથે કરીને ટાળ્યું. સૌ. ૨૦
 અચળ જીવન અવનિમાં, માનવની નવ હોય;
 ખીલ્યાં પુષ્પ જીવો સૌ, કરમઘં પડતાં લોચ. સૌ. ૨૧
 પ્રેમ લક્ષણા ભકિતને, કૃષ્ણ વ્યસન આસક્તિ;
 વ્યાસ ચડાવે છે અચળ, પરમાનંદની મસ્તિ. સૌ. ૨૨
 સ્વર્ગ મુકિતનો સ્વાદકે, યજ્ઞ સમાધિ ત્યાગ;
 જરા ગમે ના જ્યાં મળ્યો, પ્રેમ ભકિતનો લાગ. સૌ. ૨૩
 વ્યાપક બ્રહ્મ અનુપમાં, ચિત ચોટે નહિ લેશ;
 રાસ રસિક વેણુ ધરે, મનડું માન્યું ખેશ. સૌ. ૨૪
 વૃંદાવનની કુંજમાં, રાજે યુગલ ક્રીડાર;
 પ્રેમી યુગલના શરણનું, વ્યાસ હૃદયમાં જોર. સૌ. ૨૫
 કોટિ જન્મ વૈરાગ્યને, ધ્યાન સમાધિ સાધે;
 ત્યારે ક્ષિણ પાપો થઈ, ભકિત પગથીયું લાઘે. સૌ. ૨૬
 પ્રેમ સમાધિ પલકમાં, પ્રજાળાવે પ્રાયશ્ચિત;
 ભકત કૃપા થાતાં શીખે, પ્રેમ ભકિતની રીત. સૌ. ૨૭
 જાર પ્રીત જગદીશથી, કરતા વિરલા જન;
 સુતાં ભગતાં વ્યાસજી, લાગી રહે લગન. સૌ. ૨૮

॥ શ્રીવલ્લભઃ ॥

॥ શ્રીકૃષ્ણાયનમઃ ॥

દેખકઃ:-ભાઈલાલ છગનલાલ વ્યાસ માતરવાલા.

॥ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા-નવમોધ્યાયઃ ॥

કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયૂતા.

- રાગ નરસંધનો -

શુદ્ધ અતિ વિજ્ઞાન ભરેલું, શુભ તને જે આપ્યું જ્ઞાન;
તે જાણું તો અશુભ સર્વે, નાશ પામી થાશે કલ્યાણ. ૧
આ વર વિદ્યા અતિ ગુપ્ત શૃંગિ, ધર્મ પ્રમાણ પ્રત્યક્ષ તું દેખ;
સુંદર સુખ કરી આપે તુજને, તે અવ્યયપદ પામી પેખ. ૨

અસજ્જન ને ધર્મહિન જન, તે મુજને માને નહિ જાણુ;
 મૃત્યુ સંસારે પડતા અનુદિન, પામે નહિ મુજપદ નિર્વાણુ. ૩
 હું અવ્યકતપ્રકી આ સર્વે, વિશ્વતણા જાણો વિસ્તાર;
 સર્વ જૂત મારાથી અજગા, નિશ્ચય માનો નહિ લગાર. ૪
 નથી જૂત મુજમાં આ સર્વે, જો મુજ ઐશ્વરી યોગ થકી;
 ધર્તાને પાલક પણ હું છું, નથી જીવમાં મુજ જોમ ગતિ. ૫
 રહે ગગનમાં જ્યમ નિત વાયુ, તેમ અખિલ જડ જીવ સહાય;
 સર્વ જૂત મારામાં પારથ, જોતાં તુજને સ્પષ્ટ જણાય. ૬
 લોક ચતુર્દશ પ્રલયકાલમાં, મુજ પ્રકૃતિને પામે છેક;
 પુનઃકલ્પ આરંભે સર્જી, જાણુ પ્રાર્થ તે હું છું એક. ૭
 આદર આપી મુજ પ્રકૃતિને, સરજી છું ફરી ફરી પ્રદાંડ;
 પૂરવ કર્મથી પાછા પરવશ, સરવે પડતા પાંડુ નંદ. ૮
 ઉદાસીવત્ રહુ પણ મુજને, ફલાસક્તિની ગંધ નથી;
 કોઈ કર્મો બંધન નથી કરતાં, હે ધનંજય ! કહુ કચ્છી. ૯
 મારા પ્રમુખપણે જગરચતી, મુજ પ્રકૃતિ અર્જુન જાણું;
 એ હેતુથી આ સચરાચર, ફરી ફરી જન્મે તે માન. ૧૦
 મુજ પ્રભાવ નહિ જાણે જે જન, જગમાં મનુષા દેહ ધરી;
 તે મુરખ મુજને નિંદે છે, અતિ અજ્ઞાને ભરી કરી. ૧૧
 બ્યર્થ જ્ઞાનથી ફેકટ આશા, બાંધી કર્મો તે કરનાર;
 મહા મોહિ હિંસક આસુરી, દુષ્ટ સ્વભાવાધિન થનાર. ૧૨
 દેવી પ્રકૃતિવાન મહાત્મા, અનન્ય ભાવથી ભજે મને;
 વિશ્વ જૂતાદિ માફ જાણે, એ પણ સાથે કહુ તને. ૧૩
 દૃઢ વ્રત ધારી પૂર્ણ પ્રેમથી, કોઈ કરે કીર્તન હમેશ;
 કોઈ નમ્ર થૈ ભજતા મુજને, અચળ ભાવ ભક્તિ આવેશ. ૧૪

બળે જ્ઞાન યજ્ઞે કેા ઐક્યે, તેથી પ્રથક ભજનાર અનેક;
 વિશ્વરૂપે કેાઈ ભજતા મુજને, સૌનો જીવેા ભક્તિ વિવેક. ૧૫
 હું જ કેતુ, હું યજ્ઞ, હું ઇન્દ્રા, અન્ન ઔષધી, હું છું ભણુ;
 હું જ મંત્રને હું જ ઘ્રતાદિ, હોમ હવન હું પાર્થ પ્રમાણુ. ૧૬
 વિશ્વ માતા હું પિતા પિતામહ, પોષણુ પણુ હું છું કરનાર;
 પવીત્ર રોય હાંકાર હું આપે, તુર્યવેદ હું છું નિરધાર. ૧૭
 હું જ ગતિ ભર્તાને હું પ્રભુ, હું જ સાક્ષી હું શરણુ સુદહ;
 પ્રભવ પ્રલય આધાર ખજનો, ખીજ હું, અવિનાશી; અવિગત. ૧૮
 તાપ અને વૃષ્ટિનો કર્તા, કદી અવૃષ્ટિ હું જ કરું;
 હું જીવન હું મૃત્યુને સ્થુલ, હું જ સુક્ષ્મ અદર્શ કરું. ૧૯
 વિઘ્ન વેદત્રય સોમ પીનારો, હું જ શુદ્ધ છું યજ્ઞ પતિ;
 પુણ્ય કરાવી સુરેન્દ્ર હોકે, દિવ્ય ભોગની હઉં ગતિ. ૨૦
 સ્વર્ગપુરીનું મુખ ભોગતાં, પુણ્ય ખુટે સકામી તણું;
 તરત મૃત્યુ હોકે હું પાડુ, કર્મ જડે ફલ એજ લણું. ૨૧
 અનન્ય ભકતો મને એકને, બળે સેવે ઉભરાતે દીલ;
 સૌ વ્યવહાર ચલાવું તેનો, જરા કરું નહિ તેમાં દીલ. ૨૨
 બળે અન્ય દેવોને જે જન, શક્તિ પ્રેમ પ્રમાણુ સદા;
 તે સૌ મુજને બળે ખરાપણુ, વિધિથી તે ઉલટાજ જતા. ૨૩
 સર્વ યજ્ઞનો હું છું ભોકતા, સર્વેશ્વર હું છું દૃઢ ધાર;
 મુજને તત્વથી તેમ ન ધારે, તે જન ફરી આવે સંસાર. ૨૪
 પિતૃ ભકત પિત્રુને પામે, દેવયજ્ઞ દેવોના થાય;
 જૂતોને ભજનારા જૂતને, મારા ભકતો મને પમાય. ૨૫
 પુલ ક્ષણ પાણી કે પાંદડાં, મુજને અર્પે પ્રેમ થકી;
 શુદ્ધ ભાવનું સર્વ સમર્પ્યું, ગૃહણુ કરું છું પાર્થ નકી. ૨૬

ઠરું ખાઉ કે હોતું તે સૌ, આપી દે મુજને અર્જુન;
 મન ચિત્તનું તપ મને અર્પતાં, શ્રદ્ધા ભક્તિના કર તુન. ૨૭
 શુભ અશુભ ક્ષેત્રી છુટી, પૂર્વ ઉપાય મળીશ મને;
 સર્વયોગથી થઈ વ્યવસ્થિત, મુક્ત થઈશ તે કહું તને. ૨૮
 સર્વ પ્રાણી પદાર્થે હું છું, નથી મુજને કો પ્રિય અપ્રિય;
 ભજતા પ્રેમથી હું તેમાં, તે મુજમાં સુણ અર્જુન હિય. ૨૯
 હોય દુરાચરણી પણ કેવળ, ભક્ત થઈ મુજને ભજનાર;
 સાધુ તે જાણે સુ રીતે, યોગ્યપણે નિશ્ચય કરનાર. ૩૦
 સદા શાન્તિને પામે તે જન, ધર્મ પ્રીત પણ તરત થતી;
 હે કુન્તાસૂત ! નિશ્ચય જાણતું, મારા ભક્તનો નાશ નથી. ૩૧
 મ્હેન્ટ, શુદ્ધ, કે, વૈશ્ય, સ્ત્રીયો પણ, જે મારો આશ્રય કરનાર;
 પરમ લોકને પામે નિશ્ચય, મારા છે મુજને ભજનાર. ૩૨
 તો પછી દ્વિજ ક્ષત્રિય તે પરગતિ, પામે તેમાં શું અચરજ;
 અનિત્ય અને સુખ રહિત લોક, પામેલો તું મુજને ભજ. ૩૩
 મારાંમાં મન રાખી નિશ્ચીન, મારો છે તું મુજને નમ;
 મારાથી પર નથી તત્ત્વ કંઈ, તેમ થતાં દૃઢ, પડશે ગમ. ૩૪
 કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ સાંભળી, કોણ તર્યો નહિ આ જગમાંય;
 ગોવિન્દસુતગુરૂ પૂર્ણ કૃપાથી, વ્યાસ વહે નહિ જડશે કયાંય. ૩૫

ઈતિ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા સુપનિષત્સુ બ્રહ્મવિદ્યાયાં યોગ
 શાન્તે શ્રીકૃષ્ણાર્જુન સંવાદે રાજવિદ્યા-રાજગુહ્ય યોગો નામ
 નવમોઽધ્યાયઃ કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયુત સમ્પૂર્ણમ્.

॥ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા-દ્વાદશોધ્યાયઃ ॥

કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંચૂતા.

— રાગ નરસંધના —

(અર્જુનનો પ્રશ્ન.)

જે ભક્ત નિત એકરૂપ થૈ, આપ વ્યક્તને ભજનારા;
કો' અવ્યક્ત અક્ષર ભજે તેમાં, શ્રેષ્ઠ ભક્તિ કો' કરનારા ? ૧

શ્રીકૃષ્ણ ઉવાચ.

પરમ શ્રદ્ધાથી નિત્યચુક્ત જે, દૃઢમનથી હું વ્યક્તભજે;
સર્વ યોગમાં શ્રેષ્ઠ યોગીએ, ભજતાં ઉત્તમ પદને સજે. ૨
અવિકારી રૂપાદિ વિનાનું, ચિત્તમાં ન આવે પણ છે નીત;
અક્ષર અવ્યક્ત સર્વત્ર રહ્યું જે, કોઈ ભજે એનાશ રહિત. ૩
તે પણ સૌ ઈન્દ્રિ જીતીને, સમ યુષ્ઠિ સૌમાં રાખે;
સૌના હિતમાં રાજી થાતા, તે પણ આવે મુજ પાસે. ૪
છતાં અવ્યક્ત આસકતજનોને, કલેશ ધુરંધર થાય છે;
દેહધારી જીવેને દુઃખથી, ગતિ અવ્યક્ત પમાય છે. ૫
જેઓ કર્મ સૌ અર્પી મુજને, માફ ચિન્તન કરતા છે;
મને સેવીને માફ ધ્યાન, જે પૂર્ણ પ્રીતિથી ધરતા છે. ૬
હેપાર્થ ! એવો જે મારો, તેજ ભક્તને તારૂં છું;
મૃત્યુ સંસાર સાગરમાં પડતાં, તત્ક્ષણ હું સંભાળુ છું. ૭
માટે મન અર્પણ કર મુજમાં, યુદ્ધિ પણ તું મુજમાં સ્થાપ;
એ પછી તું મુજમાં રહેશે, સંશય જશે આપો આપ. ૮
મારામાં દૃઢ મન કરવાને, હે ધનંજય ! શક્તિ ન હોય;
મને પામવા ઇચ્છા રાખી, યોગાભ્યાસ કર કહું છું તોય. ૯

અભ્યાસે અસમર્થ હોઉતો, સૌ કર્મો મુજ માટે કર ?
 મુજર્થ સૌ કર્મો કરવાથી, મુજને પામી જઇશ નિઃકર.૧૦
 એ પણ કરવા બલ નથી તો, થઇજા મારામાં તદ્દલીન;
 સર્વ કર્મ ફલ ઇચ્છા ત્યાગી, મન નિયમિત કરીદે નિશ્ચિન.૧૧
 અભ્યાસ થકી છે જ્ઞાનજ મોટું, જ્ઞાન થકી વર ધ્યાન રહે;
 કર્મ ફલ ત્યાગી તેથી ઉત્તમ, પ્રભુને અર્પી શાન્ત રહે.૧૨
 પ્રાણી માત્રપર દ્રેષ વિના થઇ સૌ પર સૌહૃદતા દાખે;
 સ્વમાવાન સુખ દુઃખસમ નિર્મમ, અહંકાર ઉર નવ દાખે.૧૩
 નિત્ય સંતોષી યોગી મન વશ દબે, મયર્પિત બુદ્ધિવાળો છે;
 એવો ભક્ત આ જગમાં બાણો, સૌથી મુજને બહાલો છે.૧૪
 જેનાથી કો કલેશ કરે નહિ કૌનો કલેશ ના આપ કરે;
 હર્ષ ઝેર ભય કલેશ મુક્ત છે, તે જન મુજને પ્રિય ખરે.૧૫
 નિર્લેપ શૂચિ કર્તવ્ય કર્મકર, મુજવિષ્ણુ સર્વારંભ તબે;
 એવો ભક્ત મુજને છે પ્યારો. જે સર્વાંગે મને સજે.૧૬
 નથી હર્ષ કે શોક દ્રેષ કંઈ, શુભા શુભ ઇચ્છા ત્યાગી;
 ભકિતવાળો મુજને પ્રિય થઇ, મારા ચરણે રહે લાગી.૧૭
 સમંબુદ્ધિ શત્રુ મિત્રોમાં, માનાપમાન ગણે ન કદા;
 સ્તિતોષ્ણુ સુખ દુઃખમાં સમવર્તી, સંગ વિવશ્નુ ત રહે સદા.૧૮
 સ્તુતિ નિન્દા મૈાને પણ સમતા, સહજ સંતોષ વસે જેમાં;
 અચલિત મુજ ભકિત કરનારો, હું જઇને વસતો તેમાં.૧૯
 આ શિખવેલા જ્ઞાનામૃતનું, શ્રદ્ધાથી જન પાન કરે;
 કલ્યાણકારી મુજને ગણતાં, મુજ પ્રિય થઇ એ મને સ્મરે.૨૦
 કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ થકી શુભ, ભકિત યોગને વિસ્તાર્યો;
 દ્વાદશમો અધ્યાય વ્યાસ તહે, ગુરુ કૃપાથી વિચાર્યો.૨૧

॥ इति श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अष्टाध्यायः सम्पूर्णम् ॥

॥ ઓવહ્નમઃ ॥

॥ ઓગોપીજનવહ્નમાયનમઃ ॥

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા.

ગુર્જર કાવ્યરસ વદિત અષ્ટાદશોધ્યાય.

—: રાગ નરસિંહની લાવણીનો તથા-સારંગ. :-

શ્લોક.

અર્જુન ઉવાચ

સન્યાસસ્ય મહાબાહો
 ત્યાગમેષ્ઠમિ વેદિતુમ્—
 ત્યાગસ્ય ચ હૃષીકેશ
 પ્રથકેશિ નિષૂદન ॥૧॥

શ્રી ભગવાનુવાચ

કામ્યાનાં કર્મણાંન્યાસં
 સન્યાસં કવયો વિદુઃ ।
 સર્વં કર્મ ફલ ત્યાગં
 માતૃસ્ત્યાગં વિચરણ્ઠ ॥૨॥
 તાજ્યં દોષ વદત્યેકે
 કર્મ પ્રાપ્તમનીષિણઃ
 યજ્ઞ દાન તપઃ કર્મ
 ન તાજ્ય મિતિ ચાપરે ॥૩॥
 નિશ્ચયં શ્રુણુ મે તત્ર
 ત્યાગે ભરત સત્તમ ।

ભાષાન્તર.

અર્જુન ઉવાચ

હે હૃષીકેશ, કેશવ, મહાબાહો!
 ત્યાગ અને સંન્યાસનું તત્ત્વ;
 જુદું કરીને આપ જણાવો,
 કઈ શ્રવણ હું પૂર્ણાસકત. ૧

શ્રીભગવાન ઉવાચ

કામ્યા જન સકામ કર્મને,
 ત્યાગ અને સંન્યાસ કહે;
 કરે કર્મફલ ત્યાગ તે ત્યાગી,
 એમ હરિના ભક્ત લહે. ૨
 દોષિત સર્વે કર્મો બાળી,
 તજવા પ્રિયંતો કહે છે;
 યજ્ઞ દાન તપ આદિકાર્યો,
 ના તજવાં બીજા લહે છે. ૩
 હે ભરતોત્તમા ત્યાગ વિષેનો,
 આશ નિશ્ચય તે સાંભળ;

ત્યાગોદિ પુરુષ વ્યાઘ્ર
ત્રિવિધઃ સંપ્રકીર્તિતઃ ॥૪॥

યજ્ઞ દાન તપઃ કર્મ
ન ત્યાજ્યં કાર્યં મેવતત્ ।
યજ્ઞોદાનં તપશ્ચૈવ
પાવનાનિ મનીષિણામ્ ॥૫॥

एतान्यपि तु कर्माणि
संगत्यत्तवा फलानि च
कर्तव्यानीति मे पार्थ
निश्चितं मतमुत्तमम् ॥६॥

नियतस्य तु सन्यासः
कर्मणो नोपपद्यते ।
मोहात्तस्य परित्याग-
स्तामसः परिकीर्तितः ॥७॥

दुःख मित्येव यत्કર્મ
કાયક્રેશભયાત્યજેત્ ।
સ કૃત્વા રાજસં ત્યાગં
નૈવ ત્યાગ્યઃ લભેત્ ॥૮॥

कार्यं मित्येव यत्कर्म
नियतं क्रियतेऽर्जुन ।
संगं त्यक्त्वा फलं चैव
स त्यागः सत्त्विकमतः ॥९॥

અહોવિર ! એ ત્યાગ વિષયના,
કહેવાયા છે ત્રયવિધ વળ. ૪

યજ્ઞ દાન તપ એ કર્મેના,
ત્યાગ કદી કરવો જ નહિ;
એ ત્રણ છે પાવન કરનારાં,
વિદ્વાનો તે કરે સહિ. ૫

सकामपशुने विषया सक्रित,
तञ्च ये त्रय कर्मां કરવાં;
એ મારો ઉત્તમ મત પારથ,
દેહ કરતો કારજ સરવાં ૬

વિહિત કર્મ કર્તવ્ય સદા છે,
તેનો ત્યાગ કદી ન કરાય;
છતાં મોહવશ થઈ તજે તો,
તામસ, ત્યાગી તે કહેવાય. ૭

दुःख देहने थाय ते लयथी,
विहित कर्मनो त्याग करे;
કર્મ તાણું ફળ ના મેળવતાં,
રાજસ, ત્યાગી થાય ખરે. ૮

શાશ્વિય કર્મ તે યોગ્ય બાણીને,
ફલાસક્તિ ત્યાગી કરતા;
અહો પાર્થ ! એના ત્યાગીને,
ધિમંતો સાત્વિક ગણતા. ૯

ન દ્રેષ્ય કુશલં કર્મ
કુશલે નાનુષજ્જતે ।
ત્યાગી સત્ત્વ સમવિષ્ઠો
મેઘાવી છિન્ન સંશયઃ ॥૧૦॥

નહિ દેહમૃતા શક્યં
ત્યક્તું કર્માણ્ય શેષતઃ ।
યસ્તુ કર્મ ફલત્યાગી
સ ત્યાગીત્યભિધીયતે ॥૧૧॥

અનિષ્ઠ મિષ્ટં મિશ્રં ચ
ત્રિવિધં કર્મણઃ ફલમ્ ।
ભવત્ય ત્યાગિનાં પ્રેત્ય
ન તુ સન્યાસિનાં ક્વચિત્ ॥૧૨॥

પંચતાનિ મહાબાહો
કારણાનિ નિબોધ મે ।
સાંખ્યે કૃતાન્તે પ્રોક્તાનિ
સિદ્ધયે સર્વકર્મણામ્ ॥૧૩॥

આણંદઃ તથા કર્તા
કરણં ચ પ્રથગ્વિધમ્
વિવિધાશ્ચ પ્રથક્વેષ્ટા
દૈવં ચૈવાત્ર પંચમમ્ ॥૧૪॥

શરીર નાન્મનાનિયંત્ર
કર્મ પ્રારમ્ભતે નરઃ ।

સુખદ કાર્યમાં હર્ષ નથીને,
હઃખરૂપ કર્મે દ્રેષ નથી;
બુધ્ધિમાનને સંશય ત્યાગી,
તે પણ 'સાત્વિક' કહું કથી. ૧

દેહધારીથી સર્વ કર્મનો,
ત્યાગ થવો તે શક્ય નથી;
કર્મફલ તજનારો તેથી,
ત્યાગી છે એમ કહું કથી. ૧

સાફ 'ખોટું' મિશ્ર કર્મ ફળ,
અત્યાગીને મુવે મળે;
કર્મફળ તજનારની સન્મુખ,
ફળ કદા નવ સામું વળે. ૧

સર્વ કર્મ સિદ્ધ્યર્થ મહાબાહો
સાંખ્યે સાર કહ્યો છે જોહ;
તેમાં કારણ પાંચ કથ્યાં છે,
મારી પાસે સાંભળ તેહ. ૧

પ્રાણ, દેહ, હું કર્તા, ને વળી
વિવિધ ચેષ્ટાળી ઇન્દ્રિય જોહ
પ્રેરક સૌનો દૈવ પાંચમો,
બાણી લેતું પારથ તેહ. ૧

મન વાણીને દેહ થકી,
સાફ વા નબળું કાર્ય કરે;

ન્યાય્યં વા વિપરિતં વા
પંચૈ તે તસ્ય હેતવઃ ॥૧૫॥

તત્રૈવં સતિ કર્તાર-
માત્માનં કેવલં તુ યઃ ।
પશ્યત્ય કૃત બુદ્ધિત્વાન્
ન સ પશ્યતિ દુર્મતિઃ ॥૧૬॥

યસ્ય નાહંકૃતો ભાવો
બુદ્ધિર્ધસ્ય ન લિપ્યતે
હત્વાપિ સ ઇમાંલ્લોકાન્
ન હંતિ ન નિવધ્યતે ॥૧૭॥

જ્ઞાનં જ્ઞેયં પરિજ્ઞાતા
ત્રિવિધા કર્મ ચોદના ।
કરણં કર્મ કર્તેતિ
ત્રિવિધઃ કર્મસંગ્રહઃ ॥૧૮॥

જ્ઞાનં કર્મ ચ કર્તા ચ
ત્રિધૈષ્ણ ગુણ ભેદતઃ ।
પ્રોચ્યતે ગુણ સાંખ્યાને
યથાવચ્છૃણુ તાન્યપિ ॥૧૯॥

સર્વભૂતેષુ યે નૈકં
ભાવમવ્યયમીક્ષતે ।
અવિભક્તં વિભક્તેષુ
તજ્જ્ઞાનંનિદ્ધિ સાત્વિકમ્ ॥૨૦॥

અહો પાર્થ, તેનાં કારણો,
સ્પષ્ટ જાણજે પાંચ ખરે. ૧૫

વસ્તુ પાંચ કારણ રૂપે છતાં,
મુઠ, આત્માને ના જાણે;
કર્તા શુદ્ધાત્માને માની,
દુર્મતીને આગળ જાણે. ૧૬

નથી વિચાર હું કર્તા જેને,
વળી જેનું મન નવ લેપાય;
એવો નર આલોક હણે પણ.
હણાય કે ના તે બંધાય. ૧૭

જ્ઞાતા જ્ઞાનને જ્ઞેય એ ત્રણે,
કર્મ તણા પ્રેરક છે એહ;
ઇન્દ્રિય કાર્યના કર્તા એ ત્રણ,
કર્મ તણા સંગ્રહ છે તેહ. ૧૮

ગુણના ભેદે સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં,
જ્ઞાન કર્મ કર્તા લે છે;
તે પણ સાંભળ મારી પાસે,
જે કંઈ વાત બરાબર તે. ૧૯

એક અવિનાશી સર્વ ભૂતમાં,
જે જન જોવે જ્ઞાન થકી;
પ્રથક પ્રાણીમાં પ્રથક ભાવ નહિ,
સાત્વિક ભાવી તેજ નહી. ૨૦

પ્રયત્નસ્યેન તુ યજ્ઞજ્ઞાનં
નાના ભાવાન્પૃથગ્વિધાન્ ।
વેત્તિ સર્વેષુ ભૂતેષુ
તજ્ઞજ્ઞાનં વિદ્ધિ ॥૨૧॥

યત્તુકૃત્-લક્ષ્મી સ્મન્
કાર્યે સત્કર્મહૃતકર્મ
અતત્ત્વાર્થ વદલપં ચ
ત તામસ મુદાહૃતમ્ ॥૨૨॥

નિયતં સંગ રહિત-
મરાગદ્વેષતઃ કૃતમ્ ।
અફલ પ્રેક્ષુના કર્મ
યત્તત્સાત્વિક મુચ્યતે ॥૨૩॥

યતુ કામેષ્વુના કર્મ
સાહંકારેણ વા પુનઃ ।
ક્રિયતે બહુલાયા સં
તદ્રાજસ મુદાહૃતમ્ ॥૨૪॥

અનુ બંધં ક્ષયં હિંસા
મન પેક્ષ્ય ચ પૌરુષમ્ ।
મોહાદારમ્બ્યતે કર્મ
યત્ત તામસ મુચ્યતે ॥૨૫॥

યુક્ત સંગોઽનહં વાદી
ધૃત્ત્વાહ સમન્વિતઃ ।

જે જ્ઞાનથી સર્વ પ્રાણીમાં.
આત્મા જુદા રૂપ જણાય;
જુદા રૂપે આત્મા બાણે,
તે રાજસ જ્ઞાની વખણાય. ૨૧

એક કાર્યમાં માની સર્વસ્વ,
વણ હેતુ આસકત ધણા;
તત્ત્વ શુન્યને અલ્પ માત્ર છે,
એ શુણ્ય તામસ જ્ઞાન તણા. ૨૨

ફલ ઇચ્છાવણુ વિહિત કર્મને,
રાગ દ્વેષ તણુ જે કરતા;
અનાસકિતથી કર્મો કર્તા,
તે સાત્વિકતા ને ધરતા. ૨૩

વિષયેચ્છુ, અહંકારી, હાથે,
બહુ શ્રમથી જે કર્મ કરાય;
હે પાર્થ ! તું સત્ય માનીલે,
તેને રાજસ કર્મ ગણાય. ૨૪

હિંસા, જય, નિજબળ નહિ જોતાં,
મોહથી કર્મારંભ કરે;
તામસ કર્મ તેવણું કહિએ;
ભવિષ્ય વિચાર ન થાય ખરે. ૨૫

અનાસકત, નિર્ભય, ઉત્સાહે,
ધૈર્ય, બળે જે કરતો કર્મ;

સિદ્ધ્ય સિદ્ધ્યોર્નિર્વિકાઃ
કર્તા સાત્વિક મુચ્યતે ॥૨૬॥

રાગી કર્મફલ પ્રેપ્સુ-
લ્લુંબો હિંસાત્મકોઽશુચિઃ ।
હર્ષ ઓકાન્વિતઃ કર્તા
રાજસઃ પરિકીર્તિતઃ ॥૨૭॥

અયુક્તઃ પ્રાકૃતઃ સ્તબ્ધઃ
શઠો નૈષ્કૃતિકોઽલસઃ ।
વિશાદી દીર્ઘસૂત્રી ચ
કર્તા તામસ ઉચ્યતે ॥૨૮॥

બુદ્ધેર્મેદં ધૃતેશ્ચૈવ
ગુણતઃ સ્ત્રિવિધ શૃણુ ।
પ્રોચ્યામાન મનોષેણ
યક્ત્વેન ધનંજયઃ ॥૨૯॥

પ્રવૃત્તિં ચ નિવૃત્તિં ચ
કાર્યાકાર્યે ભયાભયે ।
બંધં મોક્ષં ચ યા વેત્તિ
બુદ્ધિઃસા પાર્થ સાત્વિકી ॥૩૦॥

યયા ધર્મમધર્મં ચ
કાર્યં ચાકાર્યમેવ ચ ।
અયથાવત્પ્રજાનાતિ
બુદ્ધિઃ સા પાર્થ રાજસી ॥૩૧॥

સિદ્ધિ અસિદ્ધિમાં સમતા છે,
તે કહેવાયે સાત્વિક પર્મ. ૨૬

કર્મ ક્ષેપ્સુ, દોષી, ધાતકી,
અશુચિ, ને આસક્તિવાન;
હર્ષ શોકમાં સુખ દુઃખ માને,
રાજસ, કર્મ કર્તા તે બાધુ. ૨૭

અસ્થિર, અશિક્ષિત, શઠ, ધમંડી,
શોકી, ને આળસ, કરનાર;
વિચારવમળ પડી કાર્યનો ઠેલક,
તે જન છે તામસ, નિરધાર. ૨૮

શુભૃથી, મતિ, ધૈર્ય, ના ભેદો,
ત્રિવિધ પ્રકાર કીધા છે તેહ;
અશેષ પ્રથક કરી કહું પારથ,
હૃદય ધરીને સાંભળ એહ. ૨૯

શુ પ્રવૃત્તિ, નિવૃત્તિ, ભયામય,
યોગ્ય કર્મને અયોગ્ય શુ ?
બંધ મોક્ષ યથાવિધ બાણે;
તે બુદ્ધિ સાત્વિક કથું. ૩૦

ધર્મ અધર્મ આ કરવું ન કરવું,
જે બુદ્ધિથી નહિ બાણે;
એવા જન તેની હે અર્જુન !
બુદ્ધિ રાજસ, પરમાણે. ૩૧

અધર્મ ધર્મ મિતિ યા
મન્યતે તમસા વૃતા ।
સર્વાર્થાન્વિ પરિતાંશ્ચ
બુદ્ધિઃસા પાર્થ તામસી ॥૩૨॥

ધૃત્યા યયા ધારયતે
મનઃ પ્રાણેન્દ્રિય ક્રિયાઃ
યોગે ના વ્યભિચારિણ્યા
ધૃતિ સા પાર્થ સાત્વિકી ॥૩૩॥

યવાતુ ધર્મ કામર્થાન્
ધૃત્યા ધારયતેઽર્જુન ।
પ્રસંગે ન ફલાકાંક્ષી
ધૃતિઃ સા પાર્થ રાજસી ॥૩૪॥

યયા સ્વપ્નં ભયં શોકં
વિષાદં મદમેવ ચ ।
ન વિમુંચતિ દુર્મેધા
ધૃતિઃ સા પાર્થ તામસી ॥૩૫॥

સુખં ત્વિદાનોં ત્રિવિધં
ઋણુ મે ભતર્ષભ ।
અભ્યાસાદ્રમતે યત્ર
દુઃસ્વાં તં ચ નિગચ્છતિ ॥૩૬॥

યત્તદગ્રેવિષમિવ
પરિણામેઽમૃતોપમમ્ ।

અજ્ઞાને હંકારેલ બુદ્ધિ,
ગણે અધર્મ ને ધર્મ કરી;
સકલ અર્થ ઉલટા કરી જાણે,
તામસ બુદ્ધિ તેજ ખરી. ૩૨

જે ધારણા નિજ પ્રાણેન્દ્રિયથી,
અવ્યભિચારી યોગાનુકુળ;
તે ધીરજ હે પાર્થ માનવી,
સદૈવ સાત્વિકી સમૂળ. ૩૩

ધર્મ અર્થ ને કામ પ્રસંગે,
જે ફલ ઇચ્છામાં આસકત;
રાજસ ધારણુ તે છે નિશ્ચય,
જાણીલે મમ અર્જુન ભકત. ૩૪

દુર્બુદ્ધિ, ભય, શોક, ખેદ, મદ,
જે ધારણાથી તને નહિ;
હે પાર્થ! તે ધૈર્ય તામસી,
જાણી લે જે આપ સહિ. ૩૫

ભરત શ્રેષ્ઠ સુણુ? સુખત્રયવિધિ છે,
ખરા અભ્યાસે જો તું માણ;
જરૂર તું સાચા અધ્યાસે,
સકલ દુઃખની કરશે હાણ. ૩૬

પ્રથમ વિષ સમું જે લાગે;
તે અંતે અમૃત થાયે;

તત્સુખં સાત્ત્વિકં પ્રોક્ત-
માત્મ બુદ્ધિ પ્રસાદજમ્ ॥૩૭॥

વિષયેન્દ્રિય સંયોગા-
દ્યત્તદગ્રેઽમૃતોપમમ્ ।
પરિણામે વિષમિવ
તત્સુખં રાજસં સ્મૃતમ્ ॥૩૮॥

યદગ્રે ચાનુબંધે ચ
સુખં મોહનમાત્મનઃ ।
નિદ્રાલસ્ય પ્રમાદાત્થં
તત્તામસ મુદાહૃતમ્ ॥૩૯॥

ન તદસ્તિ પૃથિવ્યાં વા
દિવિ દેવેષુ વા પુનઃ ।
સત્ત્વં પ્રકૃતિ જૈર્મુક્તમ્
યદેભિઃ સ્યાત્ ત્રિભિર્ગુણૈઃ ॥૪૦॥

બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વિશાં
શુદ્રાણાં ચ પરં તપ ।
કમાણિ પ્રવિભક્તાનિ
સ્વભાવ પ્રભવૈર્ગુણૈઃ ॥૪૧॥

શમો દમસ્તયઃ શૌચં
ક્ષાંતિ રાર્જવ મેવ ચ ।
જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમાસ્તિક્યં
બ્રહ્મ કર્મ સ્વભાવજમ્ ॥૪૨॥

આત્મજ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થયેલું,
સાત્ત્વિક સુખ તે કહેવાયે. ૩૭

પ્રથમ અમૃત સમુજે સુખ તે,
ઇન્દ્રિય સંયોગી વિષયતલું;
પરિણામે વિષ સરખું લાગે,
તેને રાજસ સુખ ગણું. ૩૮

જે સુખ આરંભેને અંતે,
મનને મોહિત કરી રહું;
પ્રમાદ, આળસ, નિંદાથી પ્રકટયું,
તે સુખને તામસ કહું. ૩૯

જે જે પ્રકટ થયા પ્રકૃતિથી,
તે ત્રણ ગુણથી મુક્ત ન કોય;
દેવલોક, આકાશકે પૃથ્વી,
કયાંથી જડે જ્યા મૂળનવ હોય ૪૦

હે પરંતપ ! બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય,
વૈશ્ય, શુદ્રનાં જુજવાં કર્મ;
સૌ સૌના સ્વભાવ ગુણોના,
લિપ્ત લિપ્ત પડતા છે ધર્મ. ૪૧

મનનિશ્ચલ, ઇન્દ્રિય દમન, તપ,
શુદ્ધ, ક્ષમા, ને સરલપણું;
જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, આસ્તિકતા, એસૌ,
બ્રાહ્મણ કર્મ, સ્વભાવ ગણું. ૪૨

શૌર્ય તેજો પ્રિદાસ્યં
યુદ્ધે ચાપ્ય પલાયનમ્ ।
દાનમીશ્વર ભાવશ્ચ
ક્ષાત્રકર્મ સ્વભાવજઃ ॥૪૩॥

કૃષિ ગોરક્ષાવાણિજ્યં
વૈશ્ય કર્મ સ્વભાવજઃ ।
પરિચર્યાત્મકં કર્મ
શૂદ્રસ્યાપિ સ્વભાવજઃ ॥૪૪॥

સ્વે સ્વે કર્મણ્ય ભિરતઃ
સંસિદ્ધિ લભતે નરઃ ।
સ્વકર્મ નિરતઃ સિદ્ધિ
યઃ પ્રાપ્નૈતિ તચ્છૃણુ ॥૪૫॥

યતઃ પ્રવૃત્તિર્મૂતાનાં
યેન સર્વમિદં તતમ્ ।
સ્વકર્મણા તમભ્યર્ચ્ય
સિદ્ધિ વિંદતિ માનવઃ ॥૪૬॥

શ્રેયાન્ સ્વધર્મો વિગણઃ
પરધર્માત્સ્વનુષ્ટિતાત્ ।
સ્વભાવ નિયતં કર્મ
કુર્વન્નાપ્રોતિ કિલ્વિષમ્ ॥૪૭॥

સહજં કર્મ કૌંતેય
સદોષ મપિ ન ત્યજેત્ ।

શૌર્ય, તેજ, ઔદાર્ય, નિયુક્ત, ધૃતિ,
દાની પણ, ને ભગવદ્ ધર્મ;
સહજ સ્વભાવિકતાથી પ્રકટે,
ક્ષત્રિયોને એ સૌ કર્મ. ૪૩

ગોરક્ષા, વહેપાર, કૃષિપણ,
સહજ કર્મ એ વૈશ્યતાણું;
સેવા ધર્મ સ્વાભાવિક ઉત્તરે,
તેમાં બણે શુદ્ર પણું. ૪૪

પોતપોતાના કર્મે પ્રવૃત્ત,
તે સૌને સિદ્ધિ મળતી;
કેમ કરી સુણ, સિદ્ધિ પામે,
સમજનિજ કર્મતાણા બળથી. ૪૫

જેમાંથી સૌ જીવે જન્મ્યા,
જેણે આ સૌ વ્યાપી રહ્યું;
તે પ્રભુની સેવાના કર્મે,
સૌ સિદ્ધિને પામી ગયું. ૪૬

અન્ય ધર્મની રહેલઈ છોડા,
થોડા ગુણ પણુ શ્રેષ્ઠ સ્વધર્મ;
કદા પાપ નવ લાગે તેને,
સ્વભાવ નિયત આચરતાં કર્મ. ૪૭

સ્વભાવ જનિત દોષિત કર્મ હો,
કુંતા સુત તે તજવું નહિ;

સર્વારંભા હિ દોષેણ
ધુમેનાગ્નિ રેણાદ્યુત્તમઃ ॥૪૮॥

અસક્ત બુદ્ધિઃ સર્વત્ર
જિતાત્મા વિગતસ્પૃહઃ ।
નૈવ ક્ષયઃ સિદ્ધિં પરમાં
સંન્યાસેનાધિ ગચ્છતિ ॥૪૯॥

સિદ્ધિ પ્રાપ્તો યથા બ્રહ્મ
તથાપ્રોતિ નિબોધમે ।
સમાસે નૈવ કૌંતૈય
નિષ્ઠા જ્ઞાનસ્ય યાપરા ॥૫૦॥

બુદ્ધ્યા વિશુદ્ધ્યા યુક્તો
ધૃત્યાત્માનં નિયમ્ય ચ ।
શદ્ધાદીન્વિષયાં સ્ત્યક્ત્વા
રાગ દ્વેષૌ વ્યુદસ્ય ચ ॥૫૧॥

વિવિક્ત સેવો લઘ્વાશી
ચતવાકાય માનસઃ ।
ધ્યાન યોગ પરોનિત્યં
વૈરાગ્યં સમુ પ્રાશ્રિતઃ ॥૫૨॥

અહંકારં બલં દર્પ
કામં ક્રોધં પરિગ્રહમ્ ।
વિમુચ્ય નિર્મમઃ શાંતો
બ્રહ્મ ભૂયાય કલ્પતે ॥૫૩॥

અગ્નિ જ્યમ ધુમથી વિંટલ્યો છે,
સદોષ તેમ સૌ કર્મ સહિ. ૪૮

અસંગ બુદ્ધિ આ સર્વેમાં,
નિસ્પૃહતા મન નિગ્રહી જેહ;
તજે કર્મ ફલ તે સંન્યાસી,
નિઃકામ સિદ્ધિ ને પામેતેહ. ૪૯

સકલ સિદ્ધિ ને પામે તદવત્,
બ્રહ્મપદ પણ પામે છે;
સાંભળ જ્ઞાન પરાકાષ્ઠાને,
તેથી સૌ દુઃખ વામે છે. ૫૦

અનાસક્ત જ્ઞાતા ભાક્ષેચ્છુઃ,
દૈર્ઘ્યે ઉર વશ કરી પછી.
શબ્દાદિ સૌ વિષય તણ દર્પ,
રાગદ્વેષ પણ તજે નકી. ૫૧

મિતાહારી, એકાન્ત નિવાસી,
મન, વાણી, કાયા, છતનાર;
યોગ ધ્યાન પરાયણ થઈને,
ત્યાગ તણે આશ્રય કરનાર. ૫૨

હું માફ બળ દર્પ ક્રોધ મદ,
સૌ સંગ્રહ તણ નિર્મલ થાય;
ત્યારે બ્રહ્મથી ઐક્ય ભાવ થઈ,
પ્રભુ ભજવાને યોગ્ય ગણાય. ૫૩

બ્રહ્મભૂતઃ પ્રસન્નાત્મા
ન શોચતિ ન કાશ્ચતિ ।
સમઃ સર્વેષુ ભૂતેષુ
મદ્ભક્તિ લભતે પરામ્ ॥૫૪॥

મત્તત્ત્યા મમભિજાનાતિ
યાનાન્ય શ્વાસ્મિ તત્ત્વતઃ ।
તતો માં તત્ત્વતો જ્ઞાત્વા
[વિશેતે તદનંતરમ્ ॥૫૫॥

સર્વં ક્ષમાંયમિ સદા
વાણો મદ્ય પાશ્રયઃ ।
મત્પ્રસાદા દવાપ્નોતિ
જ્ઞાન્મર્ત પદમવ્યયમ્ ॥૫૬॥

ચેતસા સર્વં ક્ષમાંયી
મયિ સન્યસ્ય મત્પરઃ ।
દ્વિયાગ મુપાશ્રિત્ય
મત્તત્તઃ સતતં ભવઃ ॥૫૭॥

મચ્ચિત્ત સર્વદુર્ગાણિ
મત્પ્રસાદાચરિષ્યસિ ।
અથ ચેત્ત્વમહં કારાન
ન શ્રોષ્યતિ વિનંદ્યસિ ॥૫૮॥

યદહંકાર માશ્રિત્ય
ન યોત્સ્ય ઇતિ મન્યસે ।

આત્મા ધ્યાને પ્રસન્ન રહિને,
તણ શોકેચ્છા બ્રહ્મતા થાય,
સમ દષ્ટિ સૌ લોકે પામતાં,
મારી ઉત્તમ ભક્તિ પમાય. ૫૪

ભક્તિ ભાવે, જેટલે હું જેવો;
તેવો તત્ત્વથી તે બાણે;
બાણી મુજને મુજમાં પેશી,
મારા મુખને તે માણે. ૫૫

સર્વ કાર્ય હમેશાં કરતાં,
જેને મુજ શરણ બની રહે છે;
મારી કૃપાથી હમેશ માટે,
અવિનાશી પદ તે લહે છે. ૫૬

મનથી સૌ કર્મ મહાર્પણ કરીને,
મુજ પરાશ્રય થઈ બા ખાસ;
બુદ્ધિ યોગનો આશ્રય લઈ,
મમ ચિન્તન કરથે મુજ હાસ. ૫૭

મારી કૃપાએ મમ ચિન્તનથી,
સકલ વિધને તું તરશે;
મેં કહું ગર્વ કરી નહિ મુણશે,
તો તું નાશ થઈ ખરશે. ૫૮

ગર્વાશ્રય કરીને તું માને,
હું નહિ યુદ્ધ કરું પોતે;

મિથ્યૈષ વ્યવસાય સ્તે
પ્રકૃતિસ્ત્વાં નિયોક્ષતિ ॥૬૨॥

સ્વભાવજેન કૌંતૈય
નિબધઃ સ્વેન કર્મણા ।
કર્તુ નેચ્છમિ યન્માહાત્
કરિષ્યસ્ય વશોઽપિતત્ ॥૬૦॥

ઈશ્વરઃ સર્વં ભૂતાનાં
દૃદેશેઽર્જુન તિષ્ઠતિ ।
બ્રામ યન્સર્વં ભૂતાનિ
દ્વાલ્લતાને માયયા ॥૬૧॥

તમેવ શરણં ગચ્છ
સર્વં ભાવેન ભારત ।
તત્પસાત્પરાં શાંતિં
સ્થાનં પ્રાપ્યસિ શાશ્વતમ્ ॥૬૨

इति ते ज्ञान माख्यातं
शुद्धोद्गुह्यतरं मया ।
विमृशै तदशेषेण
यथेच्छसि तथा कुरु ॥६३॥

સર્વં ગુહ્યતમં ભૂયઃ
શૃણુ મે પરમં વચઃ ।
ઈષ્ટોઽસિ મે દૃઢ મિતિ
તતો વક્ષ્યામિ તે હિતમ્ ॥૬૪॥

તે નિશ્ચય મિથ્યા તુજ યાશે,
જઈશ યુદ્ધમા તું જો તે. ૫૬

સ્વભાવ જનિત કર્મે આધેરો,
મોહથી કરવા ના ઇચ્છે;
જરૂર પ્રકૃતિને વશ થૈ તું,
હે કુન્તિસુત ! તું કરશે. ૬૦

સર્વ પ્રાણીના હૃદય પ્રદેશે,
હે અર્જુન ! રહે છે ઇશ્વર;
અમિત કરી સા ભૂત ન ચાવે,
નિજ માયાના ચરખા પર. ૬૧

હે ભારત ! તું સર્વ ભાવથી,
એવા પ્રભુને શરણે જા ?
એની કૃપ થી ઉત્તમ શાંતિ,
ને અક્ષય સ્થળ પામી જા. ૬૨

શુભ થકી પણ શુભ જ્ઞાન મેં,
ઉપર પ્રમાણે જે દીધું;
વિચાર કરી ઇચ્છામાં આવે,
તે કરજે માની શીધું. ૬૩

સર્વ શુભથી શુભ ફરીથી,
સાંભળ પરમ વચન મુજસાર;
તું મુજને અતિપ્રિય છું તેથી,
સ્પષ્ટ કહું તુજને હિતકાર. ૬૪

મન્યના ભવ મદ્ગત્તો
મધ્યાજી માં નમસ્કુરુ ।
મામેવૈષ્યસિ સત્યં તે
પ્રતિજાને પ્રિયોઽસિમે ॥૬૫॥

સર્વ ધર્માન્પરિત્યજ્ય
મામેકં શરણં વ્રજ !
અહંત્વાં સર્વ પાપેભ્યો
મોક્ષયિષ્યામિ માશુચઃ ॥૬૬॥

ઇદં તે ના તપસ્કાય
ના મક્તાય કદાચન ।
ન ચાશુશ્રૂષવે વાચ્યં
ન ચ માં યોઽભ્ય સૂયતિ ॥૬૭॥

ય ઇદં પરમં ગુહ્યં
મદ્ગત્તેષ્વ મિધાસ્યતિ ।
મર્ત્તિ મયિ પરાં કૃત્વા
મામે વૈષ્યત્ય સંશય ॥૬૮॥

ન ચ તસ્માન્મનુષ્યેષુ
કશ્ચિન્મે પ્રિયકૃત્તમઃ ।
મવિતા ન ચ મે તસ્મા-
દન્યઃ પિયતરો ભૂવિ ॥૬૯॥

અધ્યેષ્યતે ચ ય ઇમં
ધર્મ્યં સંવાદ માવયોઃ ।

મન મુજમાં કરી ભક્ત થા મારો,
પુજન નમન મુજને કર તું;
મારો પ્રિય તું મનેજ પામીશ,
સત્ય પ્રતિજ્ઞાથી કહુ હું. ૬૫

હવે સર્વ ધર્મોને ત્યાગી,
મને એકને શરણે થા;
સર્વ પાપથી છોડીશ તુજને,
શોક જરા તું કરતો ના. ૬૬

અતિ ગુહ્ય આ જ્ઞાન કદાપિ,
અધર્મી નિંદકને ના કહિશ;
મુજ સેવા તપહિણુ ઉદાસી,
આરત હિણુને જરા ન દઈશ. ૬૭

ગુપ્ત જ્ઞાન આ મુજ ભક્તને,
જો સમજાવી તું કહશે;
નિઃસંશય મુજ પરાભક્તિ કરી,
મુજ સન્મુખ સુખ તે લેશે. ૬૮

સકલ તરોમાં તેના કરતાં,
અધિક સેવા પ્રિય મને ન કોઈ;
વળી ભૂમંડળમાં તેનાથી,
બહુ પ્રિયમુજને કોનહિહોય. ૬૯

હું ને તું નો ધર્મ્યવાદ આ,
જે જન સદ્ભાવે ભણશે;

જ્ઞાન યજ્ઞેન તેનાહ—
 મિષ્ટઃસ્યામિતિ મે મતિઃ ॥૭૦॥
 શ્રદ્ધાવાન ન સુયશ્વ
 ન ચ તસ્માન્મનુષ્યેષુ
 કશ્ચિન્મ ॥૭૧॥
 કશ્ચિદેતચ્છ્રુતં પાર્થ
 ત્વયૈ કાગ્રેણ ચેતસા ।
 કશ્ચિદ જ્ઞાન સંમોહઃ
 પ્રણવસ્તે ધનંજય ॥૭૨॥

— અર્જુનોવાચ —

નષ્ટો મોહઃ સ્મૃતિર્લંબ્યા
 ત્વત્પ્રસાદાન્મયાચ્યુત ।
 સ્થિતોઽસ્મિ ગતસંદેહઃ
 કરિષ્યે વચનં તવ ॥૭૩॥

સંજય ઉવાચ

ઇત્યહં યાસુદેવસ્ય પાર્થસ્ય
 ચ મહાત્મનઃ ।

સંવાદમિમમ શ્રૌષમદ્રુતં
 રોમહર્ષણમ્ ॥૭૪॥

વ્યાસપ્રસાદાચ્છ્રુત્વાને
 તદ્ગુહ્યમહં પરમ્ ।

યોર્ગ યોગેશ્વરોત્કૃષ્ણા
 ત્સાક્ષાત્કથયતઃ સ્વયમ્ ॥૭૫॥

માનું તુષ્ટ કર્યો જ્ઞાન યજ્ઞકરી,
 તે પણ માફ પ્રિય થશે. ૭૦
 દ્વેષ રહિત ને શ્રદ્ધાળુ થઈ,
 ગીતા શાસ્ત્ર શ્રવણ કરશે;
 તે સૌ પાપોથી છુટી જઈ,
 પુણ્ય લોકમાં પરવળશે. ૭૧
 હે પાર્થ ! તહે એક ચિત્તથી,
 સુણ્યો ઉપદેશ યથાર્થ સહિ;
 અજ્ઞાન મોહ તુજ નાશ થયો કે,
 તે તું સ્પષ્ટ ધનંજય કહિ ? ૭૨

અર્જુન વચન.

હે અચ્યુત ! તવ કૃપા પ્રસાદે,
 જ્ઞાન મળ્યું ને મોહ ગયો;
 હું દેહ છું તવ વચને વર્તીશ,
 સદેહ સર્વે દૂર થયો. ૭૩

સંજય કહે છે.

સંજય કહે છે હે ધૃતરાષ્ટ્ર !
 અદ્ભૂત કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ;
 એવો રોમ હર્ષક મેં સુણીયો,
 ઉભય તણો જે ઉત્કટ સ્વાદ. ૭૪
 યોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ જ પોતે,
 પરમ ગુહ્ય રસ કહેતા જેહ;
 વ્યાસ ઝાન લગવાન કૃપાથી,
 એક ચિતે સાંભળીયો તેહ. ૭૫

રાજન્સંસ્મૃત્ય સંસ્મૃત્ય
સવાદમિમનઃકૃતમ્ ।
કેશવાર્જુનયોઃ પુણ્યં
દ્રષ્ટ્યામિ ચ મુહુર્મુહઃ ॥૭૬॥

તત્ત્વસંસ્મૃત્યસંસ્મૃત્ય
રૂપમત્યન્તરું હરેઃ ।
વિસમ્યેભિ મહાનરાજન
દ્રષ્ટ્યામિ ચ પુનઃ પુનઃ ॥૭૭॥

યત્રયોગેશ્વરઃ કૃષ્ણો
યત્ર પાર્થો ધનુર્ધરઃ ।
તત્ર શ્રીવિજયો ભૂતિ
હ્રુવાનીતિર્મતિર્મમ ॥૭૮॥

(કનૈયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?)
(ગજલ)

અમારે એકથી લગની,
બીજેથી નાંખી છે ઘોઈ;
નથી દીલદાર મારોરે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?
અમે એ સ્વામિના સત્રે,
વિધી સર્વાંગને પ્રાપ્ત;
અમારું ના હવે થાયે,
કનૈયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

કૃષ્ણાર્જુન સંવાદ પુણ્યદા,
હે ધૃતરાષ્ટ્ર ! આ અદ્ભૂત;
વારંવાર સંભાળી હરખું,
ધ્યાન કરું એ રૂપ અનુપ. ૭૬

અતિ અદ્ભૂત રૂપ સ્મરું તવ,
વિસ્મય મોટો મુજને થાય;
રહિ રહિને આનંદ હું પામું,
સઉ ઇચ્છા પુરણ થે જાય. ૭૭

જ્યાં યોગેશ્વર કૃષ્ણ બિરાજે,
ધનુર્ધારી જ્યાં અર્જુન છે;
ત્યાં ઐશ્વર્ય સંપત્તિને જય,
અચળ નીતી ત્યાં મુજ મત છે. ૭૮

સંવત એ ગણીસેં ત્યાશીનો,
અક્ષય તૃતીયાનો શુભયોગ;
વ્યાસ બ્રુજ્યો માતરનો વાંશી,
ભક્તિરસનો પામ્યો ભોગ. ૭૯

અગાધ રસ અમૃત ઉદ્ધિમાં,
અધિકાર તેટલું સૌ પીતા;
વ્યાસ કવે ગુરૂકૃપા પ્રસાદે,
સંપુરણ ભગવદ્ગીતા. ૮૦
ઇશ્વરપર એકતાન થઈને,
ભુલી જાણે સૌ નિજ જાન;

મનોહર વાંસળીવાળા,
બટાઉને જતાં રોકયો;
ઘવાણાં કોણ રાખેરે,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

ખરે રસ છેક છલકેછે,
મઝા ભેળન તણી બાયે;
નથી કો' હુંટનાઈં રે,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

અમે મસ્તાન થઈ ફરીયે,
બધે બલવિરના બળથી;
નથી કો' ટોકનાઈં રે,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

નથી કો જ્ઞાનની પોથી,
અમારે બાણવી ભેવી;
પ્રેમ ભક્તિ બતાવે ના,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

મને તો પ્રેમ વિષ્ણુ ભક્તિ,
લસેછે હુખીને હુલી;
કરે ના કામ પાકુરે,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

કરોડો કોસનું અંતર,
ચોગી સન્ધાસી સાધુને;

શ્રીપ્રભુ પશુ પ્રભુતાને ભુલી,
વ્યાસ ધરે નિજ જનનું ધ્યાન. ૮૧

શુદ્ધ પ્રેમનું સુખ સર્વોત્તમ,
અમર હોક પશુ ના બાણે;
કૃષ્ણ કૃપા રસ હરિયે હુખ્યાં,
તે ગોપીજન સુખ માણે. ૮૨

કૃષ્ણ કૃપા આગળ સૌ વૈભવ,
હોક ચતુર્દશના ફિકા;
ગોવિંદ સુત શુરૂં પા દ્રષ્ટિથી,
વ્યાસ કવિ રસમય ટીકા. ૮૩

પ્રેમને ના ચુખે ખીબા,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

રમીશું ને જમીશું રે !
ઓઢશું ખેરશું પ્રેમી;
જપુ ના બપમાં ખીબે,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

વ્યાસના સ્વામિની શોભા,
સમિપે વિશ્વને વાડે,
જડયું ના એ થકી સાડું,
કનેયા કૃષ્ણ વિષ્ણુ કોઈ ?

શ્રીમદ્વિહસુતાયનમઃ

॥ શ્રીગોપીજનચલ્લભાયનમઃ ॥

॥ શ્રીગુરુચરણકમલેશ્વોત્તમઃ ॥

શ્રીસામવેદીય છાન્દોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય પ્રથમઃ
સ્વંહઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સંયુતા.

પિતાવદે હરિભક્ત જન્મેતો, વિષ્વ તૃપ્ત સૌ થાય ખરે;
સર્વ ભૂતમાં એકજ આત્મા, નિજ ગુણ શોભા સકલ ભરે. ૧

(રાગ સારંગ તથા નરસર્ગ મહેતાની લાવણીનો)

ૐ શ્વેતકેતુર્હાડરુણેય આસ
તત્ હ પિતોવાચ શ્વેતકેતો વસ
બ્રહ્મચર્યં ન વૈ સૌમ્યાસ્મત્કુ-
લીનોઽનનુચ્ય બ્રહ્મબન્ધુરિવ
ભવતીતિ ॥૧॥

સ હ દ્વાદશવર્ષ ઉપેત્ય ચતુર્વિ-
શતિવર્ષઃ સવાન્વેદઽધીત્ય
મહામના અનુચાનમાની સ્તબ્ધ
પ્રયાયતઃ હ પિતોવાચ શ્વેત-
કેતો યન્નુ સોમ્યેદં મહામના
અનુચાનમાની સ્તબ્ધોઽસ્યુત
તમાદેશમ પ્રાક્ષ્યઃ ॥૨॥

આરૂઢિ કહે સુણુ શ્વેતકેતુ તું,
ભણુજે દ્વિજ આચાર યથાર્થ;
વિદ્યાહિન થૈ હું કુળમાં કેા,
જન્મિ જનમ કર્યો નથી વ્યર્થ. ૧

સુણી વરયો પ્રહ્લયર્યાશ્રમમાં,
શ્વેતકેતુ દ્વાદશ વર્ષે;
ચોવીશ વર્ષે ચાર વેદ ભણી,
માની થૈ આઠ્યો હર્ષે.

અનઅને અભિમાન ભરેલો,
માને અર્થ ભેદી હું એક;
સૌ જ્ઞાતા કરતાં છે હું માં,
પંડિતેના પૂર્ણ વિવેક.

પિતા કહે હે સૌમ્ય? તું તુજને,
વિદ્વનમાં વર ભણુ છે;
તો શું ત્હે ? તુજ ગુરૂદેવને,
ઉપદેષ પ્રુછ્યો ? તે માણુ છે ? ૨

યેનાશ્રુતઃશ્રુતં ભવત્યમતં મત-
મવિજ્ઞાતં વિજ્ઞાત મિતિકથં
નુ ભગવઃ સ આદેશો ભવ-
તીતિ ॥૩॥

જે ઉપદેશથી નહિ સુણ્યું તે,
સુણ્યા ખરેખર સ્પષ્ટાએ;
નહિ તર્કેલું તર્કયું થઈને,
નિશ્ચયલું નહિં તે નિશ્ચાએ,

વેદતણે તે લેદ ન બાણે,
આત્મ તત્વથી રહ્યા અબાણ;
કૃતાર્થ કેમ કરી તું થાશે,
એ ચિન્તા કબે મુજ પ્રાણ.

હે ભગવન્ન ! તે આપ જણાવો,
એક બાણે સૌ દેશ જણાય;
એક જ્ઞાનથી સર્વ જ્ઞાન થયે,
જન્મદાનીને જઈ મણાય. ૩

યથા સોમ્યૈકેન્ મૃતપિણ્ડેન
સર્વં મૃન્મયં વિજ્ઞાતઃ સ્યાદ્વા-
ચાઽઽરમ્ભણં વિકારો નામ
ધેયં મૃત્તિકેત્યેવ સત્યમ્ ॥૪॥

કહે ઉદાલક. હે પ્રિય દર્શન !
માટી પિંડે જ્ઞાત થતાં;
મૃતિકા સત્ય રહે જ્ઞાતાને,
મૃતિકા કારણ નામ જતાં. ૪

યથા સોમ્યૈકેન્ લોહમણિના
સર્વં લોહમયં વિજ્ઞાતઃ સ્યા-
દ્વાચાઽઽરમ્ભણં વિકારો નામ
ધેયં લોહમેત્યેવ સત્યમ્ ॥૫॥

હે પ્રિય ! હેમપિંડ બાણેથી,
હિમ ઘાટ સૌ પરખાયે;
ઘાટ ગાળતાં ઘાટ નામ જૈ,
સત્ય સુવર્ણ લેખાયે. ૫

યથા સોમ્યૈકેન્ નરવનિકુન્ત-
નેન સર્વં કાષ્ઠર્ણયસં વિજ્ઞાતઃ

હે મુત ! લોહ શસ્ત્રે નખછેલા,
શસ્ત્ર લોહ કારણ લખાય;

સ્યાદ્વાચાઽઽરમ્ભણં વિકાતે
નામધેયં કૃષ્ણાય સમિત્યેવ
સત્યમેવ૫ સોમ્ય સ આદેશો
ભવતીતિ ॥૬॥

ન વૈ નુનં ભગવન્તસ્ત હદત
વેદર્થધ્યે તદવેદિહ્યન્કર્યં
મે ન લક્ષ્યતિતિ ભગવા૫ સ્ત્વે
વ મે તદ્વીત્વિતિ યથાસો-
મ્યેતિ હોવાચ ॥૭॥

इति श्रीसामवेदीय छान्दोग्यपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य प्रथमः

खंडः व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

॥ श्रीगोपीजनवल्लभायं नमः ॥

श्रीसामवेदीय छान्दोग्यપનિષત્ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય દ્વિતીયઃ

खंडः व्यासविरचित काव्यरसिकावली टीकासहिताः

સદેવ સોમ્યેદમગ્ર આસીદકે-
મેવાદ્વિતીયમ્ । તદ્દૈક આહુર
સ હેદમગ્ર આસીદેક મેવા-
દ્વિતીયં તસ્માદ્ સતઃ ॥૮॥

કુતસ્તુલુ સોમ્યૈવ૫ સ્યા-
દિતિ હોવાચ કથ સતઃ
સજ્ઞાતેતિ સત્ત્વેવ સોમ્યેદ-
મગ્ર આસીદકેમવાદિતીયમ્ ॥૨

શસ્ત્ર નષ્ટ થૈ જાતાં તત્ક્ષણ,
સ્પષ્ટ સત્ય તે લોક ગવાય.
હે સૌમ્ય ! ઉપદેશ રીત આ,
તુજ ગુરૂ નિશ્ચય ના બાણે;
બાણ હોત તો મનેજ કહેતા,
એમ આરૂણિ મુખ આણે. ૬
હે ભગવન્ ! આપજ વસ્તુ કહો,
સુત મુખથી જાણ્યો વાણી;
પિતા વડે સુત તેમ થવાહો,
અતિ ઉત્સાહ ઉરે આણી ૭.

હે પ્રિય કર્શન ! આજગ પૂર્વે,
એક કહે છે સત્ય હતું;
કાંઈ વડે છે શુન્ય હતું તે,
વિધમાન આ વિશ્વ થયું. ૧

અસત્ થકી સત્ વસ્તુ ન હોયે,
હે મુત ! નિશ્ચય વાત પ્રમાણ;
પૂર્વે સત્ને દેખીતું સત્,
સત્ય બ્રહ્મ કારજ સત્ બાણ. ૨

તદૈક્ષત વાસ્યાં પ્રજાયેયૌતિ
તત્તેજોઽસૃજત તસ્માદ્યત્રકવ
શોચતિ સ્વેદતે વા રુષસ્ત-
જસ એવ તદધ્યાપો જાયન્તે ॥૩

તાઆપ ઇક્ષન્ત વદ્વ્યઃ સ્યામ
પ્રજાયેમહીતી તા અન્નમસૃજન્ત
તસ્માદ્યત્ર ક ચ વર્ષતિ તદેવ
ભૂયિષ્મન્નં ભવત્યેવ એવ
તદધ્યન્નાયં જાયતે ॥૪॥

હું બહુરૂપ ધરું ત્યમ ઇક્ષિ,
આકાશ વાયુ તેજ રચું;
તેજ થકી જલ એ વિધ જન્મું
શ્રમિત જન પ્રસ્વેદ સમું. ૩

સત્યાંશી જલથી આ પૃથ્વિ,
અને અન્ન તે ઉદય થયું;
જ્યાં વૃષ્ટિ છે ત્યાં અધિક અન્ન,
ભક્ષણ કરવા યોગ્ય કહ્યું. ૪

इति श्रीछांदोग्योपनिषत्सु अष्टमप्रपाठ्यत्वे यद्वितियः खंडः
व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

॥ श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ॥

શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યોપનિષદઃ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય તૃતીયઃ

સ્વંદઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્ય રસિકાવલી ટીકાસાધેતાઃ

(કવ્યું અચેતન કાર્ય પ્રદાનું, એવ આવેશી હવે કવાય;

કાવ્ય રસિકાવલી ટીકાથી, સર્વે વાતો સ્પષ્ટ જણાય.)

તેષાં સ્વલ્પેષાં ભૂતાનાં ત્રીણ્યેવ એવાવેશી ભૂતાનાં ત્રણ ખીજ,

બાજાનિ ભવન્ત્યાજ્ઞજ જરાયુજ અંડજ ને ઉદભિજ;

જીવજાગ્રિજ્જમિતિ ॥૧॥ પક્ષી પેટ ગતિ કર અંડજ;

વૃક્ષ ઉદભિજ, જરાયુજ જન. ૧

સેયં દેવતૈક્ષતં હતામેમા-

સ્તિતો દેવતા અનેન જીવે-

તે દેવે સંકલ્પ કર્યો હું,
આ ત્રય દેવોની મધ્યે;

નાડડત્મનાડનુપ્રવિશ્ય નામ
રૂપે વ્યાકરવાણીતિ ॥૨॥

તાસાં ત્રિવૃતં ત્રિવૃતમે કૈકાં
કરવાણીતિ સેયં દેવતેમા-
સ્તિત્ત્વો દેવતા અનેનૈવ જીવે-
નાડડત્મનાડનુપ્રવિશ્ય નામ
રૂપે વ્યાકરોત્ ॥૩॥

તાસાં ત્રિવૃતંત્રિવૃતમેકૈકામ-
કરોચથા તુ खलु सोम्येमा-
સ્તિત્ત્વો દેવતાસ્ત્રિવૃત્રિવૃદેકૈકા
ભવતિ તન્મે વિજાનીહીતિ ॥૪

આપ બળે જીવ સાથે પેશી,
૩૫ નામ કંઈ ૨૫૦ટે. ૨

ત્રેવડા ત્રેવડી ત્રણે કંઈ કહિ,
ત્રણેમાં જીવ સાથે પેડા;
૩૫ નામ વિસ્તાર કરીને,
સફળ કરી છે નિજ ઇચ્છા. ૩

તે દેવો ત્રિવૃતના ત્રિવૃત્,
ત્રેવડીયા કેવી રીતે;
ઉઠાહરણ આપી સમજાવું,
હે સુત ? હું પૂરણ પ્રોતે. ૪

इति श्रीसामवेदीय छान्दोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य
तृतीयःखंडः व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યપનિષત્અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય
ચતુર્થઃખંડઃપ્રારંભ્યતે.

ચતુર્થ ખંડ પ્રારંભ.

યદગ્ને રોહિતઃ રૂપં તેજસ્ત-
દ્રૂપં ચક્ષુર્લં તદપાં યત્કૃષ્ણં
તદન્નસ્યાપાગાદગ્નેરગ્નિત્વં
વાચાડડરમ્ભણં વિકારો
નામધેયં ત્રીણી રૂપાણીત્યેવ
સત્યમ્ ॥૧॥

અગ્નિમાં ત્રય૩૫ જે દીસે,
રકત, સ્વેત, ને શામ સદાય,
તે ૩પે જલ તેજ પૃથ્વીનાં,
ત્રણે મળી અગ્નિ કહેવાય;
તો હવે ગયું અગ્નિત્વ અગ્નિનું,
રહ્યું માત્ર વાણીમાં નામ,
અગ્નિ વસ્તુ ત્રણથી નથી ભુદી,
ત્રણે ૩૫ છે સત્ય પ્રમાણ. ૧

યદાદિત્યસ્ય રોહિતઃ રૂપં
સ્તેજસ્તદ્રૂપં યચ્છુક્લં તદપાં
યત્કૃષ્ણં તદન્નસ્યાપાગાદા-
દિત્યા દાદિત્યત્વં વાચારમ્ભણં
વિકારોનામધેયં । ત્રીણિ
રૂપાણીત્યેવ સત્યમ્ ॥૨॥

યચ્ચન્દ્રમસો રોહિતઃ રૂપં તેજ-
સ્તદ્રૂપં યચ્છુક્લં તદપાં યત્કૃષ્ણં
તદન્યસ્યાપાગાદાદિત્યા દા-
દિત્યત્વં વાચારમ્ભણં વિકા-
નામધેયં ત્રીણિરૂપાણીત્યેવં
સત્યમ્ ॥૩॥

યદ્વિદ્યુતો રોહિતઃ રૂપં તેજ-
સ્તદ્રૂપં યચ્છુક્લં તદપાં યત્કૃ-
ષ્ણં તદન્નસ્યાપાગાદ્વિદ્યુતો
વિદ્યુત્ત્વં વાચાઽઽમ્ભણં વિ-
કારોનામધેયં ત્રીણિરૂપાણી
ત્યેવ સત્યમ્ ॥૪॥

અરૂણ, સ્વેતને કૃષ્ણરૂપરવિ,
દીપ્તે છે પણ ત્રણ છે સત્ય;
રવિ ત્રણેથી ભિન્ન નથી તો,
રવિત્વ ગયું રહ્યું નામજ ક્રકા. ૨

ચંદ્ર વિષે અરૂણાઈ તેજની,
જલ સ્વેતઈ ને ભૂવ કાળાશ;
ગયું ચંદ્રથી ચંદ્ર પણ તેથી,
માત્ર રૂપ ત્રણ સત્ય પ્રકાશ. ૩

વિદ્યુતમાં રૂપ રકત સ્વેતસિત,
તેજ જલ ને ભૂવનાં સત્ય;
વિદ્યુતે વિદ્યુ પણ ના રહ્યું,
ત્રણેરૂપ મળી બની તે ગત્ય. ૪

સત્ય બ્રહ્મની સ્વેચ્છાનું આ સૌ કાર્ય હોવાથી સત્ય
છે, અને તે એકજ અદ્વિતીય છે. આ સૌ ભૂતો, ને ભૌતિક
પદાર્થો, સત્ય વસ્તુમાંથી પ્રકટ થયેલ છે. એ પ્રમાણે સત્ય
વસ્તુનું ક્રકત જ્ઞાન થયે, સર્વ વસ્તુ વિજ્ઞાત થાય છે. તેમ
અમારા પૂર્વજો કહેતા.)

ઇતદ્ સ્મ વૈ તદ્વિદ્વાઃ સ પૂર્વ કલ્પં ત્યમ નિશ્ચય કહેતા,
 આહુઃ પૂર્વે મહાશાલા મહા- મહા શ્રીમંત શ્રોત્રિય પૂર્વજ;
 શ્રોત્રિયા ન નોઽય કથના- નહિ તકર્યું નહિ સુણ્યું ના નિશ્ચયું,
 શ્રુતમમતમ વિજ્ઞાતમુદાહરિ- સત્ય જ્ઞાનથી કહે સર્વજ્ઞ. ૫
 ણ્યતીતિ હ્યેભ્યો વિદાઃક્રુઃ॥૬

ચકુરોઽસ્મિ મિવાભૂદિતિ તેજ- રકત રૂપ તે તેજ તણું ને,
 સસ્તદ્રૂપમિતિ તદ્વિદ્વાઃક્રુર્યદુ- સ્વેત રૂપ જલનું બાણે;
 શુક્લમિવામૂદિત્યપાઃ રૂપમિતિ કૃષ્ણરૂપ અજનું બાણીને,
 તદ્વિદ્વાઃક્રુર્યદુ કૃષ્ણામિવા ભૂ- પૂર્વજો સત્તને બાણે. ૬
 દિત્યપાઃ રૂપમિતિ તદ્વિદ્વા
 ઃક્રુઃ ॥૬॥

ચકુરોઽસ્મિ મિવાભૂદિત્યે તા જે કંઈ પ્રતિત થાય છે તેમાં,
 સામવેદેવતાનાઃ સ્વાસત્યે તેજ જલ પૃથિવ ત્રણે સમાય;
 તદ્વિદ્વાઃક્રુર્યથા તુ સ્વલુસોમ્યે બાણ હુંથી નરદેહ પાત્રી ત્રય,
 આસ્તિહો દેવતાઃ પુરુષં પ્રાપ્ય ત્રિવૃત્ત ત્રિવૃત્ત તે એકેક થાય. ૭
 ત્રિવૃત્તૈકૈકા ભવતિ તન્મે
 વિજાનો િતિ ॥૭॥

ઈતિ શ્રીશ્યામવેદીયહ્રીદોગ્યોપનિષતમહામપ્રપાઠકસ્ય ચતુર્થઃ
 સ્કંદઃ કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સમેતાઃ સમ્પૂર્ણમ્

શ્રીશામવેદી પ્રાણોપાસન અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય પञ्चमः खंडः
प्रारभ्यते.

- અન્નવિભાગ ત્રિવૃત્ -

અન્ન મશિતં ત્રેધા વિધીયતે
તસ્ય યઃ સ્થવિષ્ઠો ધાતુસ્ત-
ત્પુરીષં ભવતિ યો મધ્યમસ્ત-
ન્માસં યોઽણિષ્ટસ્તન્મયઃ ॥૧

ભક્ષેલા અન્નના ત્રણ ભાગો,
સ્થુલ, વિષ્ઠાને મધ્યમ, માંસ;
સુક્ષ્મૌંશ તેને મન બણે,
કે મન પુષ્ટિ કરતા ખાસ. ૧

જલ વિભાગ ત્રણ

આપઃ પીતા સ્ત્રેધા વિધીયન્તે
તાસાં યઃ સ્થવિષ્ઠો ધાતુસ્ત-
ન્મૂત્રં ભવતિ યો મધ્યમઃ સ્ત-
છોહિતં યોઽણિષ્ટઃ સપ્રાણઃ ॥૨

પીધેલા જળના ત્રણ ભાગો,
અતિ સ્થુલ ને મુત્ર લહો;
મધ્યમૌંશ તે લોહિ બણી દ્યો,
સુક્ષ્મૌંશ તે પ્રાણ કહો. ૨

- તેજના ત્રણ ભાગ -

તજોઽસિતં ત્રેધા વિધીયતે
તસ્ય યઃ સ્થાવિષ્ઠો ધાતુસ્ત-
દસ્થિં ભવતિ યોમધ્યમઃ સ
મજ્જા યોઽણિષ્ટઃ સા વાક્ ॥૩

ધી તૈલાદિ 'તેજ' ભક્ષ્યાનો,
સ્થુલ ભાગ અસ્થિ થાયે;
મધ્ય ભાગને મજ્જા બણે,
સુક્ષ્મ તે વાણી કહેવાયે. ૩

અન્નમયંદિ સોમ્ય મન આપો-
મયઃ પ્રાણ તેજોમયી વાગિ-
તિ ભૂય એવ મા ભગવાન્વિ-
પ્રાપયાત્વતિ તથા સોજેતિ
હોવાચ ॥૪॥

હેસુત ! મન તે અન્નમય છે,
જલમય પ્રાણ, તેજોમય વાક;
હે ભગવન ! વળી ઉપદેષી,
કરે કૃતારથ મુજને આપ. ૪

इति श्रीछांदोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य पञ्चमः खंडः काठ्य
रसिकावली टीका समेत सम्पूर्णम्

શ્રી સામવેદીયછાન્દોગ્યપનિષત્ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય

ષષ્ઠઃ સ્વંદઃ પ્રારમ્ભ્યતે.

દગ્ધઃ સોમ્ય મધ્ય માન ચ
યોઽણિમા સઙ્ઘર્વઃ સમુદી-
ષતિ તત્સર્પિર્ભવતિ ॥૧॥

एवमेव खलु सोम्यान्नस्या-
स्यमानस्य योऽणिमा स
ङ्घर्षः समुदीषति तन्मनो
भवति ॥२॥

अपाः सोम्य पीयमानानां
योऽणिमा स ङ्घर्षः समु-
दषिति स प्राणो भवति ॥३॥

तेजसः सोम्याश्च માનસ્ય
યોઽણિમા સ ઙ્ઘર્વઃ સમુ-
ષતિ સા વાગ્ભવતિ ॥૪॥

अन्नमयश्चि सोम्य मन
आपोमयः प्राणस्तेजोमयी
वागिति भूय एव मा भगवान्
विज्ञापयत्विति तथा सोम्येति
होवाच ॥५॥

હે સૌમ્ય ? મથેલા દહિ'નો,
સુક્ષ્મ ભાગ ઉપર ફરતો;
તે નવનીત નામે કહેવાતો,
એ તેજસ્વિ ધી કરતો. ૧

એમજ હે સુત ! આઘ્ય અન્નનો,
સુક્ષ્મ ભાગ ઉઘે ચઢીને;
તેનું મન, થઈ જાએ ઘટવત,
રહે તે 'મન' અવયવ મળીને; ૨

સુક્ષ્મ અંશ પીધેલા જળનો,
એકત્ર થઈ ઉર્ધ્વ જાયે;
હે સૌમ્ય ! તે ઉર્ધ્વ ગયેલો,
અંશ તે 'પ્રાણ'જ થાયે. ૩

લુકત તેજનો આરિક ભાગતે,
ચડી ઉઘે લેજો થાયે;
'વાણી' રૂપક લુકત તેજનું,
હે સુત ! જાણો બધાયે. ૪

હે પુત્ર ! અન્નનું કારજ 'મન'
જલનું કારજ પ્રાણ કહેા;
વાણી તેજમાં ડુબે તેથી,
તેજનું કારજ વાણી લહેા. ૫

इति श्रीछांदोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य षष्ठःस्वन्दः व्यास
विरचित बाण्य रसिकावली टीका संयुताः समाप्तम्

નીતોનનેદાપછાન્દોગ્ગમનિષ. અદ્વિતપાઠકસ્યસ, નર્તકઃ

(મન અન્નતું કાર્ય છે તેની સમજ !)

પાઠ ૧૧૮: સોમ્ય પુરુષઃ પંચદશાહાનિ માઽશ્વીઃ કામ્યમઃ
પિવાઽપોમયઃ પ્રાણો ન પિવતો નિચ્છેન્નત્ત્વમિતિ ॥૧॥

ભણેલા અન્નના સુક્ષ્મ ભાગથી, ખાસ વધે મનની શક્તિ;
શક્તિ સોળ વિભાગે બહેનઈ નરની સોળે કળા થતી.
હે પ્રિય ! સોળે કળા તું છે નર, પ્રત્યક્ષ બેવા બે ચ્હાએ;
લોજન પક્ષના કરીશ ? પશુ તું, જલ પીજે જીવ નહિ બાએ. ૧

સ હ પંચદશાહાનિ નાઽઽશ્વાય હૈ ન મુપસસાદ કિં બ્રવી
इत्युचः सौम्य यजूंषि सामानीति स होवाच न वै मा
प्रतिभ्रान्ति भो इति ॥२॥

મનની અન્ન મયતા અનુભવવા, પક્ષ અન્ન છોડી આબ્યો;
કહે પિતા શું કહું ? ત્યાં પ્રજ્ઞ્યો, ત્રયવેદ કહે : ? ત્યાં ના ક્ષાબ્યો. ૨

तं होवाच यथा सौम्य महतोऽभ्याहित स्यैकोऽङ्गारः
अप्राजितः पारशिः स्यात्तेन ततोऽपि न बहु दहेदवः
सौम्यत षोडशानां कलानामेका कलाऽतिशिष्टा स्यात्तयै
तर्हि वेदानुभवस्य शानाथ मे विनास्य सोति ॥३॥

પિતા કહે સુષુ પ્રખર અગ્નિનો, અણુ કણુ જ્યમ ના બહુ દહે;
કળા ઘટયાથી વેદ બુદ્ધ્યો તું, લોજન કર પછી મને કહે. ૩

स हाऽऽसाथ है न मुपससाद तं ह यत्किञ्च प्रपच्छ सर्वं
ह प्रतिपेदे ॥४॥

લોજન સ્વેતકેતુ કરી પોતે, પિતા સમિપે જ્યા આબ્યો;
પુછી ઋચા જનક જે જે તે, કહી પિતાને મન લાબ્યો. ૪

છપપણુ તણ સદૃષ્ય પામે, તેથી સુતેલો લોક કહે,
કારણ તે નિદ્રાના સમયે, નિજને પામેલોજ રહે. ૧

સ યથા શકુનિઃ સૂત્રેણ પ્રવદ્ધો દિશં દિશં પતિત્વાઽન્ય-
ત્રાઽઽયતનમલબ્ધ્વા તત્ત્વલોપશ્રયત એવમેવ સ્વલુ સોમ્ય
તન્મનો દિશં દિશં પતિત્વાઽન્યત્રાઽઽતત્ત્વમલબ્ધ્વા પ્રાણ-
મેવોપશ્રયતે પ્રાણબન્ધનઃ ઇ સોમ્ય મન ઈતિ ॥૨॥

પક્ષી ઘાતક સૂત્રે બંધાઈ, જેમ પ્રતિ દિશ ઉડતું તે,
અન્યાશ્રય પામે નહિ કદીયે, સૂત્રાશ્રય કરી રહેતું એ;
તેમજ સર્વ દિશાનુંભવ કરી, મન, પ્રાણાશ્રય કરતું છેક,
ના વિશ્રામ મળે મનને કંઈ, તવ પ્રાણાશ્રય કરતું એક. ૨

અ ત્વાત્પ્રાસે મે સોમ્ય વિજાનિહિતિ યત્રેત ર્ણાઽન્નિશ્ચિ-
ષતિ નામાઽપ એવ દદશિતં નયન્તે તદયથા ગોનાયોઽ
અનાયઃ રૂપનાય ઈત્યેયં તદપ આચક્ષતેઽશનાયેતિ તત્ત્વજ્ઞ
મુત્પતિતઃ સોમ્ય વિજાનન્તિ નેદમમૂલં ભાવગતીતિ ॥૩॥

(અન્નાદિ કાર્ય જગત્ ને, તેનું મૂળ સત છે. તે બધુવાનો કોયડો.)

સુજ પાસેથી બુખ તરસને, સૌમ્ય બધુ સારી રીતે,
તે પક્ષી ત્હારા અંતરમાં, ધરજે તું પૂરણ પ્રીતે;
જન જ્યારે ખાવાને ઇચ્છે, બુખ નામ વાળો તે થાય,
સદયા અન્નનો કંઈ ભાગ, પીધેલું પાણી ખેંચી બધું
આયહાંકી ગોનાય બાય ત્યમ, જલને પણ અશનાય કરી
અશન કરેલું અન્ન ખેંચવા, બાણે ત્યાં અશનાય
શરીર રસાદિથી ઉપન્યું તે, કાર્ય બધુવા જે
સત્તૂનું કાર્ય તે છે સત્ સર્વે, કારણ રહિત ન

તસ્ય ક મૂલઃ સ્યાદન્યગ્રામાદેવમેવ સ્વહ સોમ્યા ન
 નેનાપા : લમાન્ ચ્છાઃસોમ્ય શુક્રેન તેજો મૂલમન્વિચ્છ
 તેજસા સોમ્ય શુક્રેન સન્મૂલાઃસોમ્ય શુક્રેન તેજો મૂલમન્વિચ્છ
 સર્વાઃ પ્રજાઃ સદાયતનાઃ સત્પતિઃ ॥૪॥

(શરીરનું મૂળ શું હશે ?)

અન્ન દેહનું મૂળ બાણી છે, નર ખાયે તે વિર્ય બને,
 શ્રોષિત, નારી જમે તે યાચે, (રજ-વિર્ય, સંયોગી દેહ બને.)
 અન્ન શુંગથી આપ મૂળ બાણી, સૌમ્ય કરી છે પુરુષ સ્થાન. ૪
 અથ યજ્ઞતત્ત્વઃ પિયાસતિનામ તેજ એવ તત્ત્વીતં નયતે
 તથા ગોનાયોઽશ્વનાય પુરુષનાય इत्येवं तत्तेज आचष्ट
 હ ન્યોતે તજ્ઞેતદેવ શુક્ર ત્વાતતઃ સોમ્ય વિજાનિ નેદમ-
 મૂલં માવેત્યતિ ॥૫॥

(જલનું મૂળ.)

જન પિયાસિત યાય જહા તવ, તેજ ધીધા જલને લઈ બાય,
 એ ઉદન્ય જલ મૂળ કહેવાયે, સૌમ્ય બાણુ તે અમૂળ ન થાય. ૫
 તસ્યક મૂલઃ સ્યાદન્યગ્રાદ્યોઽદ્ધિઃ સોમ્ય શુક્રેન તેજોમૂલ-
 મન્વિચ્છ તેજસા સોમ્ય શુક્રેન સન્મૂલાઃસોમ્ય શુક્રેન તેજોમૂલ-
 સોમ્યેમાઃ સર્વાઃ પ્રજાઃ સદાયતનાઃ સત્પતિઃ યથાનુસ્વહ
 સોમ્યે માસ્તિશ્ચો દેવતાઃ પુરુષપ્રાપ્ય ત્રિવૃત્રિવૃદેકૈકાભવતિ
 દુક્તં પુરસ્તાદેવ ભવત્યસ્ય સોમ્ય પુરુષસ્ય પ્રયતોવાઙ્મનસિ
 ઘ્યતે મનઃ પ્રાણે પ્રાણજસિ તેજઃ પરસ્યાં દેવતાયામ ॥૬॥

- તેજનું મૂળ -

જલમૂળ તેજ જડેછ, તજ કાર્યથી સત શોધાય,
 જે આ જગ સર્વે, સત્યાશ્રયિ સત્પ્રતિષ્ઠ સદાય;

જેમ અજ્ઞ, જલ, તેજ, દેવત્રય, વધુ પ્રવેશી ત્રય વિધ થાય,
 કે જે અજ્ઞથી મન, જલથી પ્રાણને, તેજ થકી વાણી પ્રકટાય.
 હે સૈમ્ય ! મરતાની વાણી, છેવટે મનમાં લીન થાય,
 મન પ્રાણેલીન, પ્રાણ તેજમાં, તેજ સમાતું પરદેવતાય ૬
 સ ય ષ્ણાઽણિ મૈતદાત્મ્ય મિદશ્ચ સર્વે તત્સત્યશ્ચ આત્મા
 તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ઇતિ ભૂય એવમા ભગવાન વિજ્ઞાપય-
 ત્વિતિ તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥૭॥

જાણુ સુદર્શન પરદેવતા તું છે, જાણુ પરદેવ તો તેનો થાઉં,
 અલક્ષ્ત રહું તો અન્તે પાછો, અન્ય શરીર ધરીને આઉં;
 તે અણિમા અખંડ જગતભૂગ, સત્ય બ્રહ્મને જગદ્ગત સત્ય,
 હે શ્વેતકેતુ ! તે તું છે, એજ અમારો સુંદર મન. ૭

ઈતિ શ્રીસામવેદીય છાન્દોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય
 અષ્ટમઃસ્કંદઃ વ્યાસ વિરચિત કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સમ્પૂર્ણમ્

શ્રી સામવેદ, છાન્દોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમ પ્રપાઠકસ્ય નવમઃસ્કંદઃ

વ્યાસવિરચિત કાવ્ય સાવાલે ટીકાસંયુતા.

યથા સોમ્ય મધુ મધુકૃતો નિસ્તિન્તિ નાનાં યયાનાં

વૃક્ષાણાં રસાન્સમવહારમેકતાં રસંગમયન્તિ ॥૧॥

વિવિધ ફલિત વૃક્ષોનો રસ લઈ, જ્યમ મધમાખી મધ કરે;
 સર્વ રસની કરી એકતા, મધામૃતથી પુડો ભરે. ૧

તે યથા તત્ર ન વિવેકં લભન્તેઽમુષ્યાહં વૃક્ષસ્ય રસોઽસ્મિ
 રૈવમવ સ્વલુ સોમ્યેમાઃ સર્વાઃ પ્રજાઃ સતિ સંપદ્યામહ તિ ॥૨॥

તે એકતા પામેલો મધરસ, ન જાણે હું અમુકનો રસ;
 'તેમજ' સત્ત્વને પ્રાપ્ત છીએ 'હે' હતા, તે નવ જાણે પ્રજા અવશ. ૨

ત રૂઢ વ્યાઘ્રો વા સિઁહો વા વ્રકો વરાહો વા કીટો વા
પતંગો વા દશ્શો વા મન્નકો વા યદ્યજ્ઞવન્તિ તદા ભવન્તિ॥૩॥
પૂર્વે આલોકે તે પ્રાણી, વ્યાઘ્રસિંહ વરાહ વૃક હોય;
કીટ, પતંગ, ડાંસ વા મન્નકર, સત્થી પુનઃ પ્રકટે તે જોય. ઠ
સ ય एषોऽणिमैतદाम्य મિદઃ સર્વં તત્સત્યઃ સ આત્મા
તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ઇતિ ભૂય एव मा भगवान्विज्ञाप त्वां
તથા સોઁયેતિ હોવાચ ॥૪॥

સત્ની ઇચ્છાવાળુ સતજગ, આત્માવાળુ તે સત છે;
હે શ્વેતકેતુ ! સતનો તું, તેતુજ આત્મા અવિગત છે. ૪
ઈતિ શ્રીસામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષત્ત્રયમષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય નવમઃસ્કંદઃ
વ્યાસધિરશ્ચિત્ત કાઠ્યરસિકાવલી ટીકાસંયુતાઃ સમ્પૂર્ણમ્

શ્રીસામવેદીયછાંદોગ્યપનિષત્ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય દશમઃસ્કંદઃ
इमाः सोम्य नद्यः पुरस्तात्प्राच्यः स्यन्दन्ते पश्चात्पृथीच्यस्ताः
समुद्रात्समुद्रमेवापियन्ति स समुद्र एव भवति ता यथा तत्र
न विदुरियमहमस्मियम मस्मांति ॥१॥

(સુતો ઉઠી અન્ય ગામ જઈ, કહે છે હું ધરથી આળ્યો;
પણહુંસત્થીઆળ્યોત્યમકહેવા, નિદ્રાકિ ઉઠ્યો કયમ ના ફાળ્યો?)

-ત્યાં કહે છે-

જેમ નદી પૂર્વેની પૂર્વે, પાશ્ચિમની પાશ્ચિમ વહે છે,
તે સૌ જલ અબિધથી ખેંચઈ, અબિધમાં આવી રહે છે;
તે સમયે તે નદી નવ જાણે, હું ગંગા આ સરયુ નિર,
તેમજ સૌ સત્થી આદે પણ, ખરૂં કહેવાની ધર ન ખીર. ૧

एव मेव खलु सोम्येमाः सर्वाः प्रजाः सत आगम्य न
विदुःसत आगच्छाम इति त इह व्याघ्रो वा सिंहो
वा वृको वा वराहो वा कीटो वा पतङ्गो वा दक्ष्णो
वा मशको वा गच्छन्ति तदाभवन्ति ॥२॥

સર્વ પ્રજા સત્થી આવી પહોં, સત્થી આવ્યાં નવ જાણે;
પૂર્વે વ્યાઘ્ર સિંહાદી જે જીવ, તેજ પુનઃ થોડાં માણે. ૨
સ ય ણ્ણોઽણિ મૈતદાત્મ્ય મિદઃ સર્વે તત્સત્યસ આત્મા
તત્માસે શ્વેતકેતો इति भूय एव मा भगवान् विनापयत्विति
तथा सोम्येति होवाच ॥૩॥

મુશ્મ તત્વ છે જે તેનું આ, આત્માવાળું સૌ જગ મુત;
તું પહોં શ્વેતકેતુ તે સત્ છે, અને આ સર્વે સત્ સંયૂત. ૩
इति श्रीसामवेदीयछान्दोग्योपनिषत् अष्टमप्रपाठकस्य एका शतवटः
व्यासविरचित काव्यरसिकावली टीका सम्पूर्णम्

श्रीसामवेदीयछान्दोग्योपनिष. अष्टमप्रपाठकस्य एका शतवटः

काव्यरसिकावलि टीकासंज्ञाः

(જીવે તજેલું આ સૌ મરે છે. જીવ મરતો નથી તેની સમજ-)

કરે ધાવ કે મહાતરૂ મૂળે, તદપિ નિર્જીવ થાય નહિ,
તરૂ મધ્યકે ટોચે ધા કરે, સજીવ રહિ રસ દ્રવે સહિ;
જીવાત્માથી અનુવ્યાસ તરૂ, જૂ રસ જલ પી પુષ્ટ થયું,
રસે ગૃહાથી હર્ષ પામતું, અત્યાનંદે સ્થિર રહ્યું. ૧

તરૂની શાખા તજે રસ ભારે, વિષ્ણુ રસ પીતાં હાળાં સુકાય;
રસે પ્રભુ તરૂ નવપહોવિત, તેમ જીવ છે અમર સહાય. ૨

અવે તજ્યું તે સર્વ મરે છે, અવ અમર અવિશ્લિષ્ઠ સદા;
 તે અવાત્માવાળું સૌ જન, સૌમ્ય, અસત્ય ન થાય કદા. ૩
 इति श्रीसामवेदीयछान्दोग्योपनिषत् अष्टमप्रपाठकस्य द्वादशःखंडः
 व्यास विरचित काव्य रसिकावली टीका सम्पूर्णम्

શ્રીસામવેદીય છાન્દોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય દ્વાદશઃઃખંડઃ
 વ્યાસવિરચિત કાવ્યરસિકાવલી ટીકાસંયૂતાઃ

(સ્વેતકેતુ બહારના વિષયમાં આસક્ત હોવાથી ગુરુજ્ઞાનમાં
 શ્રદ્ધા કરવા પિતા ચરણ કહે છે શ્રદ્ધાવડેજ બ્રહ્મ વિષયનો
 નિશ્ચય થાય છે.)

પિતા કહે આ વટ વૃક્ષનું, એક ફલ મુજ પાસે લાવ,
 લાવ્યો ફલ સુત, તદા ભાંગ્ય કહ્યું; તત્ક્ષણ ભાંગ્યું સૌમ્યે સાવ;
 શું દેખે છે ? સુત તું એમાં; અણી ખીજને જોઈ પિતા,
 અણું એકજ ખીજ લે ભાંગ્ય તું ? તવ ભાંગ્યું સુતેજ તદા,
 હવે શું દેખે છે ત્યાં કહે, ત્યાં સુત કહે કે'ના દેખું;
 પિતા વહેહે સૌમ્ય ! એ અણુથી, આ સર્વેનું છે લેખુ. ૧

જે સુક્ષ્મના નજરે દેખું, તેમાંથી આ વડ મોટો;
 શ્રદ્ધા કરીને જો જાણે તો, સંશય જાશે સૌ ખોટો. ૨

તે અણિમાંથી આ વિશ્વાત્મા, છે સત્યાત્મા, હે સુત ! જાણ;
 તે સર્વાત્માનો તું પોતે, શ્રદ્ધાથી સર્વાત્મા માણુ. ૩

इति श्रीछान्दोग्योपनिषत् अष्टम प्रपाठकस्य द्वादशःखंडः काव्य
 रसिकावली टीका समेत सम्पूर्णम्

स्वङः व्यासविरचित काव्य रसिकावली टीका संयूता.

लवण मेत दुदकेऽवधायाय मा मज्जिमसंख्ये इति स ह
तथा चकारतः होवाच यद्दोषा लवण मुदकेऽवधा अङ्गा
तदाहसति तद्धावमृश्य न विवेद ॥१॥

વલણ કાંકરો જલ ઘટ નાંખી, નિશા વિતાવી આગ્ય ઉપઃ,
કહ્યું તેમ કરીને પ્રાતઃ આગ્યો, પિતા હૃદય પામ્યું તવ તુષઃ
હે પુત્ર જે લુણ નિશાએ, નિરમાં નાંખ્યું તે તું લાવ ?
તદા શોધ્યું પણ ના લાધ્યું, મળી ગયેલું જલમાં સાવ. ૧

यथा विलीन मेवांगस्यान्ता दाचामेति कथमिति लवण
मित्यभिप्रास्यै तदथ मोपसीदथा इति तद्ध तथा चकार
तच्छब्दत्संवर्तते तद्वाचाचात्र वावकिल मत्सोम्य न निभा-
लयसेऽत्रैव किञ्चि ॥२॥

જલમાં વિલય થવાથી હે સુત ! લુણ સ્પર્શના ના દેખાય,
કિન્તુ એક યત્ન કર હે અંગ ! અચવન કર જીલે પેખાય;
ભર્યા ઘટેથી લઈ અંબુદ્ધી, આચમન કીધું સૌમ્ય જલા,
પુછ્યું પિતા કહે કેવું લાગે ? ખારું છે સુત કહે તલા;
ઘટ મધ્યેથી ને નિચેથી, પિતા કહે છે પાન કરે ?
આજા પાલક પાન કરીને, સ્નાન કચ્ચે છે ખરે ખરે;
અચવેલા શેષ જલને ત્યાગી, હે સુત ! મારી પાસે આવ ?
આવ્યો સુત તવ કહે પિતાજી, જલે લુણ ત્યમ અંગ ! અહું ભાવ;
નજરે જળમાં લુણ ના દેખે, ત્યમતુજમાં ના દેખે સત,
જીભવડે જળમાં લુણ જાણ્યું, ત્યમ યત્ને તું જાણીશ વ્યકત. ૨

સ ચ ઇષોઽણિનેતદાત્મ્ય મિદક્ષર્વં તત્સત્પશ્ય આત્મા
તત્ત્વમસિ શ્વેતોતો ઇતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્ વિજ્ઞાપય-
ત્વિતિ તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥૩॥

તેજ અણિમા વિષ્વ વ્યાપ્તને, તે સત્ સર્વાત્મા નિત છે;
તું તે સત્ને છું ત્યમ રે'જે તેથી જગમાં તવ જીવ છે. ૩
ઈતિ શ્રીશ્યામશેદીયછાંદોગ્યોપનિષત્અષ્ટમપ્રપાઠકસ્યત્રયોદશઃ
સ્કંદઃ કાવ્ય રસિકાવલી ટીકા સમેતાઃ સમ્પૂર્ણમ્

શ્રી સામવેદીયછાંદોગ્યોપનિષત્અષ્ટમપ્રપાઠકસ્ય ચતુર્દશઃ
સ્કંદઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્યરસિકાવલી ટીકાસંયુતાઃ

(હિ પિતા ? જગત્તું મૂળ સત જે રીતે પ્રતિત થાય તે બતાવો ?)
યથા સોમ્ય પુરુષ ગન્ધારેભ્યોઽભિનદ્દાક્ષ માનીયતં તતોઽ
તિજને વિસૃજેત્સ યથા તત્ર માત્ત્વા દર્શોઽધરાર્શો પ્રત્યર્શો
પ્રધ્યાયીતાભિનદ્દાક્ષો વિસૃષ્ઠઃ ॥૧॥

નયન બાંધી ગંધાર દેશથી, કેા નરને હાવ્યા મહાવન,
વળી હાથ બાંધી કેાઈ તરુકર, તે નરને મુકયો નિજન;
દિશા અમિત થયેલો તે નર, ચારે દિશા પોકાર કરે,
ગંધાર દેશથી કર ચખબાંધી, કેાણુ આ વનમાં હાવ્યું અરે ? ૧

તસ્ય યથાભિનહતં પ્રજુહ્ય પ્રયાદતાં દિર્શં ગન્ધાનેવોપ-
સંયદ્યેતૈવમેવેહાઽઽચાર્યવાનૃષો વેદ તસ્ય તાવદેવ ચિરં
યાવન્ન વિમોક્ષેઽથ સંપત્સ્ય ઇતિ ॥૨॥

કરુણાજી કેાઈ છોડી નયનકર, ગંધાર દિશાને દેખાડી,
નિશ્ચય કરી પડયુછ કરંતો, નિજ ગામે આવ્યો આવી;

તેમજ ગુરૂથી ગમ પામેલો, જગમૂળ સત્ને બાણે છે,
અવિદ્યાના બંધનથી છુટી, આત્મતત્ત્વ તે બાણે છે. ૨

સ ય एषोऽणिमैतदात्म्य मिदं सर्वं तत्सत्यश्च आत्मा
तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति भूय एव मा भगवान् विज्ञापय-
त्विति तथा सोम्येति होवाच ॥૩॥

એજ અણિમા આવિધ્યાત્મા, બાણી છે સુત ? સત્ય સદા;
તું તે સત્નો છું ત્યમ રે'જે, વિપરિત ગતિ નવ ઠરીશ કદા. ૩
ઈતિ શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યપનિષત્મહાપ્રપાઠકસ્ય ચતુર્વથાઃ
ચંદ્રઃ વ્યાસવિરચિત કાવ્યરસિકાવલી ટીકાસંપૂર્ણમ

શ્રીસામવેદીયછાન્દોગ્યો નિષત્ત્વઅષ્ટમપ્રપાઠકસ્યપંચદશઃસ્વંદઃ
વ્યાસવિરચિત કાવ્ય સિકાવલિ ટાંકાસંતાઃ

પુરુષઃસોમ્યોતો જ્ઞાનં જ્ઞાતયઃ પર્યુપાસતે જાનાસિ માં
જ નાસ મા મિતિ તસ્ય યાવન્ વાઙ્મનસિ સંપદ્યતે મનઃ
પ્રાણે પ્રાણ તૈજસિ તેજઃપરસ્યાં દેવતાયાં તાવજ્ઞાનાત ॥૧॥

હે સોમ્ય ? માંદાને ઘેરી, પાસે બેશી સૌ પુછે,
બાધ મને તું બાણે છે કે:-તેમ કહી આંસુ છુંછે;
મનમાં વાચા હવ પામીને, મન પ્રાણે, તેજે હવ પ્રાણ,
તેજ મળ્યું ના પર દેવતામાં, ત્યાંસુધી બોળખતો જન બાણ. ૧

અયં ચદાઽસ્ય વાઙ્મનસિ સંપદ્યતે મનઃ પ્રાણે પ્રતૈજાસ
તૈજઃપરસ્યાં તતાયામથ ન જાનાતિ ॥૨॥

વાણી મનમાં, મન પ્રાણમાં, પ્રાણ તેજે, પરદેવે તેજ,
મળી ગયું કે મૃતક પુતળું, બોળખતું નવ આ-હે-એજ. ૨

સ ય ણ્ણોડાળેમૈતદાત્મ્યનિશ્ચસ આત્મા તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો
 इति भूय एव मा भगवान् विनापयात्विति तथा सोऽनेति
 ॥૩॥

એજ અભિમા, આ વિશ્વાત્મા. બાણી લે સુત સત્ય સદા;
 તું તે સત્યનો છું ત્યમ રે'જે, વિપરિત ગતિ નવ કરીશ કદા. ૩
 इति श्रीसामवेदीयछान्दोग्योपनिषत्अष्टमप्रपाठकस्य पंचदशः
 खंडः व्यासविरचित काव्यरसिकावलि टीका संपूर्णम्.

શ્રી સામવેદીયછાન્દોગ્યોપનિષત્ અષ્ટમપ્રપાઠ સ્વપોદશઃ સ્વઃ
 व्यासविरचित काव्यरसिकावली टीकासंयूताः

પુરુષઃ સામ્યોત હસ્ત ગૃહોત માનયન્ત્ય પહાર્ષીત્સ્તે મકાર્ષી-
 ત્પરશુમરમે તપતેતિ સ યદિ તસ્ય કર્તા ભવતિ તત્ત એવાનૃત
 માત્માન કુરુતે સોઽનૃતાભિસન્ધોઽનૃતેનાઽઽત્માનમન્તર્ધાય
 પરશું તસં પ્રતિ ગૃહ્ણતિ સ દક્ષતેઽયમ્બુચ્યતે ॥૧॥

સુવા પછી કર્માતુ સારે, જે સુખ દુઃખની થાય ગતિ,
 સત્ય અસત્યની કરી પરિક્ષા, બંધ, મોક્ષ પ્રભુ હીયે નહી;
 શબ્દ અધિકારી પાસે લાવે, જેમ ચોરને તેમ અહીં,
 ચોરી અચોરી પ્રકટ કરવા, તપ્ત પરશુ પકડાવે સહી;
 મિથ્યા પ્રતિજ્ઞાવાળો છવ તો, હાડે છે પરશુ પકડી,
 અધોર નર્કના અગાધ અબધે નાંખે છે બાંધી ઝકડી. ૧

અથ યદિ તસ્યા કર્તા ભવતિ તત્ત એવ કુરુતે
 સ ત્યાભિસન્ધઃ સત્યેનાઽઽત્માનમન્તર્ધાય પરશું તસં પ્રતિ
 ગૃહ્ણતિ સ ન દક્ષતેઽયમ્બુચ્યતે ॥૨॥

અત્યાવૃત્ત સર્વાંગ કરીને, અત્ પ્રતિજ્ઞ પકડે પરશુ;
તેનવ કાઝે, પરમાનંદ પામે, ભવ ભટકણ ના રહે કશું,
અત્ પ્રતિજ્ઞ ને અસત્ પ્રતિજ્ઞક, ગતિ પામે જેવી જેવી;
ભેમ અત્ર જ્ઞાતા, અજ્ઞાતા, પામે ગતિ નિજ શુભ એવી. ૨

સ યથા તત્ર નાદોક્ષેતૈ તદાત્મ્યમિદઃસર્વં તત્સત્યઃસ આત્મા
જ્ઞાતૈવાસે શ્વેતકેતો ઇતિ ત્વાસ્ય વિજ્ઞાતાવિતિ વિજ્ઞાતાવિદિતાઃ
એજ અણિમા છે વિશ્વાત્મા, બાણી લે ? મુત સત્ય સદા;
અત્ય તથો તું છે લ્યમ રે'જે, વિપરિત ગતિ નવ કરીશ કદા. ૩
ઈતિ મીસામબેદીયછાન્દોગ્યોગેષત્તમષ્ટમપાઠકસ્ય બોદશઃ
શંકઃ વ્યાસવિરચિત્ કાઠ્યરસિકાવલી ટીકા સમ્પૂર્ણમ્

અરે આ પીડ કેણુ નિવેરે ?

ધન્યાશ્રી.

કરડયું કટાક્ષ તેની, વેદના વેદાયના;
મહનથી પીડાતી હુંને, અંગ સંગ ચ્હાયના. કરડયું.
વાંકલડું ઝાંખી મને, પ્રેહ વલ્લિમાં નાખી;
મલ્યાને મારણહાર, ધિકાવી ધરાયના. કરડયું. ૧
રસની ભરેલી ઝાંખ, રતનાળી કરી ઝાંખ;
મારી મને વણુ વાંક, છેકરે ! કયાયના. કરડયું. ૨
ભુરકીની ભરેલ બુકુટ, મધ્ય છુપાં ખંજરવાં,
રાખો રમણેશ જો તો, કરશે કારી ધાયના ? કરડયું. ૩
પ્રેમથી પીડાતી તેને, દુશ્મન દૂરિજન;
કહેવું જે તે કહિ લે છે, હુંથી કહ્યું બાયના. કરડયું. ૪

કાળજી ઠેરાણું તેની, કથા કોની આગે કહું;
 વિરહ અંગાર ધિકે, વિષ્ણુ રાજ તે જોલાયના કરડયું. ૪
 મોહન પ્રભુથી પરિરંભણ, વિના આ પીડ,
 ભગાવીન ભાગે, વળી વ્યાસથી ભગાયના. કરડયું ૫

સખી પ્રતિ સખીની ઉક્તિ.

ગરબી.

મધુવૃત મારગમાં મુજને મળ્યારે; રસિકડી કીધી મીઠી વાત.
 મીઠડી મુકી અધુરી ચાલીયારે; શીષા મધુવનમાં સુસવાટ. ૧
 પાછળ ઢોડી પશુ થાકી પડીરે, કોધી ગલીયે આડી આંટ;
 નજરે તજર ન પડતી એકનીરે, અધુરી સુણવા તન તપીજાત. ૨
 મીઠા રસમાં જાન લુલી બધુરે, ફેંકી ફેડયું ચિપ્પું માટ,
 મહિડુ માટી સાથે મળી મધુરે, સામે આવે સખીઓ સાત. ૩
 તેણે હિતની વાતો બહુ કહીરે, સાંભળ સાહેલી સાજાત ?
 મુજને એક સખી કહે તે સમેરે, અલિ ક્યમ ઉઘાડુ ઉરગાત ? ૪
 જરા કંઈ સાવધ થાની મુંઢરીરે, હમણાં પઠશે કાળી રાત.
 માટે ચાલ અમારી સાથમારે, ભય છે અળખા કેરી જાત. ૫
 કહેની કરહ અયુ શું તુજનેરે; આવડી અળસાતી અકળાત.
 કાળો મણિધર તો ના ઠક્કી મયોરે; કહે કંઈ ઠોકરથી થે ઘાત. ૬
 કારણ કાંઈ ન જહતું કારમુરે, કહિશું કોને જઈને વાત;
 એવે લટકે લલિતા બેલતીરે, જુવો સૌ માથે મહિનું માટ. ૭
 પુટયું ઠોકર ખાતાં તે પડીરે, અખમથી ગભરાયે ખરેખાત;
 સાખો સાસુડીનો ઘરે વણોરે, અમે સૌ જાણું. ઘરની વાત. ૮
 મુકી ઠર ચાલો અલબેલડીરે, કહિશું સાસુને મળી સાત;
 જરાનહિં લઠશે જાણ્ય જસોમતીરે, એવું બોલી સરવે સાથ. ૯

તો પણ ઉત્તર મેં ના આપીયોરે, તપાસી મુજ તન મારી થાપ;
 તેથી દરદ બધું બાણી મઠરે, પીડતો વિરહતણો સંતાપ.૧૦
 માંહો માંદા કહે સૌ મુંઢરીરે; મદન મળી છુટો પડીયો આપ;
 મધુવન બાગે મોહન એ હશેરે, લાવી દૂર કરીયે પરીતાપ.૧૧
 કાંતો મુકી ચાલો એકલીરે; બેઠી છે જયતિ પતિ બપ;
 હસતાં હંસા કહે છે તે સમેરે, આવ્યો અલબેલો ત્યાં આપ.૧૨
 અંગે અંગ જરા અડકાડતારે, શુદ્ધિ આવી છે મુસવાટ;
 પાણી મળતાં મ્હાલે માછલીરે, પતંગીયું જેમ દીપકની સાથ.૧૩
 ભચરડી લેટયા બેઉ ભુજ લેરવીરે, તણ્યો વિરહ તણ્યો ઉત્પાત;
 આનંદ અવધિ કવિ કુળ શું કવેરે; જયતી વ્યાસ પ્રભધીપબપ.૧૪
 પછીથી સર્વે મુખ પામ્યાં ઘણુંરે, મળી નિજ નિજ ગૃહચાહ્યાંસાથ;
 ભવની ભાવટ સૌ ભાગી મઠરે, કીધાં દર્શન તેં સાક્ષાત.૧૫

પ્રીતમ કે નયન મિલવેકી પીડ !

(રાગ પરદેશી સૈયાનો.)

દીલ દેકે દીલદા ! દીલ ચુરા દુઃખદે રહા ? (૨) ટેક.
 હોહ બાન એ હોયસો, મુખો મુખે નિશ્ચન;
 ટેકી મત યા બાનકી, નિશ્ચે લેજો પ્રાન. દીલ. ૧
 અજબ અનોખી રીતસે, લગે નેનકો બાન;
 દુશ્મનકો હંડે નહીં, પ્રેમીકો લે પ્રાન. દીલ. ૨
 નેન બાનકે ઘાવકો, લખે ન લહિયા કાય;
 બનત મારે સોઈકે, બહે લાગી હોય. દીલ. ૩
 રસિક રસીલે સાંવરે, મિલ હો મુશગ મુવેશ;
 નિજ વ્યાસ તિહારી અશમે, વારત જગ રાકેશ. દીલ. ૪

મિલે દિન વ્હે ગયે કેતે ?

ગઝલ—નહીં કુછ એન પરતાહે, મિના દેખે મરત તેરી;
ગીતો તુમ ચાહ કરેછ. મિલે દિન વ્હે ગયે કેતે ?
નમેરે ક્યોં બયે હોછ, બિરહકી કોનસોં કહિયે;
હાહ દીલમેં અટલ હી, મિલે દિન વ્હે ગયે કેતે ?
સમજમેં ખાત નહિ આતી. અવધ સખ હો ચુકી હેછ;
જનાર્દન હે ! જનાશ્રય હે ! મિલે દિન વ્હે ગયે કેતે ?
મદન મોહન મહેબુબછ, દુગન બરખા બહેતી હય;
નાથ હે ! નંદકે લાલા, મિલે દીન વ્હે ગયે કેતે ?
હાસ યહ વ્યાસકી ખતિયાં, હનુર દીલપેં ન ભેતેહો,
સખ કયા ભૈ હમે તકસિર, મિલે દીન વ્હે ગયે કેતે ?

ઝીકુબાણુ વહન કાર્નાત ?

અગેઅપલાકીસી ચિત્તવન, હામિનીસી સહા ચમકે,
પરમ આનંદ દેતી હય, લટક સર્વાંગમે રમકે-૧
ભુકૂટિ માર ધનુષાંસી, મકર કુંડલ રવિરાજે;
ઝુકૂટકી જો લટક ઝુકી, કલાધરસી શિરે છાજે-૨
કુન્ચિત કેશાવલી વિથુરા, વહન પેં આય ઝુકતી હેં;
લસેહેં પંકતિ અલિકી, નિશાકર ગાંધ રૂકતી હેં-૩
સુભગ શુક નાસિકા મધ્યે, સજલ મુકતા લસે કેસા;
ઉરધ મુખસોં તપે તપસી, અધર રસ આશસેં જેસા-૪
કપોલનકી ગાંત કેસી, કનક સંપૂટસી સોહે;
હસન દશનાવલી ચમકે, વજ્ર કણુપાંતસી જો હેં-૫
ઠિક યહ ઠોડીમેં ઠહરા, અલિસુત આયકે કહાંસે !
વહન સરસિજકી લપટોં, ચુસેન ચલે ચુલે જહાંસે-૫
ચિબુક કુપમેં પરા દીલસો, કહો કયા વ્યાસછ કરના !
નિકાસે નાથ તખ નિકસે નહિં તર વ્હાં ડુખી મરના-૭

શ્રીભગવાનશ્રયઃ

શામ-સારંગ.

સર્વ માર્ગેષુ નષ્ટેષુ કલૌચ સ્વલ ધર્મિણિ ॥

પાર્શ્વઃ પ્રચુરે લોકે કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૧॥

સર્વ માર્ગનો નષ્ટ થયેથી, કલિખલ ધર્મનો ધારી છે;
પાર્શ્વથી ભરપૂર લોકમાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૧

મ્હેચ્છા ક્રાંતેષુ દેશેષુ પાપૈક નિલયે ચ ॥

સત્પંચ વ્યગ્ર લોકેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૨॥

મ્હેચ્છાક્રાંત આદેશ થયેથી, પાપપુંજ અતિ ભારી છે;
આધુ પીડાથી વ્યગ્ર લોકમાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૨

ગંગાદિ તર્થ વર્યેષુ દુષ્ટૈરેવા વૃતાન્વિ ॥

તિરોતિથિ દેવેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૩॥

ગંગાદિક અતિ શ્રેષ્ઠ તીર્થમાં, મુર્ખજનો અધિકારી છે;
આધિ દૈવિક અંતર્ધ્યાનમાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૩

અહંકાર વિદેષુ સપ્ત પાપાનુવર્તિષુ ॥

લાભ પૂજાય યત્નેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૪॥

પાપાનુ વર્તનથી સન્ન જન પશુ, મૂઠ અને અહંકારી છે;
યત્ન શીલ સહુ લાભ પ્રજામાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૪

અપરિ જ્ઞાન નષ્ટેષુ મંત્રેષ્વ વ્રત યોગિષુ ॥

તિરોહિતાર્થ દેવેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૫॥

યોગી થયા વૃત ટેક વિનાના, મંત્ર શક્તિ પશુ હારી છે;
નાશ અર્થ ને ભાગ્યતણો ત્યાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૫

નાના વાદ વિનષ્ટેષુ સર્વ કર્મ વ્રતાદિષુ ॥

પાર્શ્વદૈક પ્રયત્નેષુ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૬॥

અનેક વાદથી ભ્રમિત કર્મમાં, વૃત્તિજનોની ભારી છે;
યત્ન એક પાખંડ તથા ત્યાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૬

અજ્ઞાપિલાદિ દાનાર્થનાં નાશકોનુભવે સ્થિતઃ ॥

સાપેક્ષસ્થિતિ માહાત્મ્યઃ કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૭॥

અજ્ઞામિલાદિકની મહિનતા, જેણે કૃપાથી સંહારી છે;
મહાત્મ્ય સર્વના પ્રકટ કરતાં, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૭

પ્રાકૃતાઃ સકલાદેવા ગણિતા નંદકં બૃહત્ ॥

પૂર્ણાનંદોદ્ધરિ સ્તસ્માત્કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૮॥

પ્રાકૃત સર્વે દેવ મંડળી, ગણ્યો આનંદ દેનારી છે;
પૂર્ણાનંદના હાતા પ્રભુ તેથી, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૮

વિવેક ધૈર્ય મત્ત્યાદિ રાતેસ્વ વિશેષતઃ ॥

પાપાસક્તસ્ય દીનસ્ય કૃષ્ણ એવ ગતિ મૈમ ॥૯॥

વિવેક ધૈર્યનો ધ્વંસ થયો છે, ભક્તિ પણ નહીં ધારી છે;
પાપાસક્ત અતિદીન જનો જોઈ, કૃષ્ણ તેજ ગતિ મારી છે. ૯

સર્વ સામર્થ્ય સહિતઃ સર્વત્રૈવાર્થિલાયકૃત્ ॥

સરણ્ય સમુદ્ધારં કૃષ્ણ વિજ્ઞાપયામ્યહં ॥૧૦॥

સર્વ સામર્થ્ય સહિત કયાણું, સર્વ અર્થ કરનારાને;
શરણાંગતના ઉદ્ધાર કરતા, જણાવું પ્રભુ મારાને. ૧૦

કૃષ્ણાશ્રયમિદં સ્તોત્રં યઃ પઠેત્કૃષ્ણ સન્નિધૌ ॥

તસ્યાશ્રયો ભવેત્કૃષ્ણ પતિશ્રી વલ્લભો બ્રવીત્ ॥૧૧॥

કૃષ્ણાશ્રય આસ્તોત્ર તથા જે, પાઠ કરે પ્રભુ પાસે જાય;
શ્રીમદ્ વલ્લભ એમ કહે છે. કૃષ્ણ તથા તેને આશ્રય થાય. ૧૧

શ્રીભગવત્તામમાલા-શરણાષ્ટપદી ?

— શાગ નરસિંહ મહેતાની લાવણીનો. — સારંગ

હે કેશવ ! હે કૃષ્ણ કૃપાળુ ! દીન બંધુ છો બહુ નામી;
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણુ પડ્યો છું શીરનામી ટેક. ૧

હે બલવંત ! બલદાઉ વિરા, વરદરાજ હે વનમાલી !
 સર્વેશ્વર કમલાવર કલિક, લલિત ત્રિભંગ મરદનકાલી;
 રાધાવલ્લભ તુલસીવલ્લભ, નંદ સુવન અક્ષર ધામી;
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણુ પડ્યો છું શીરનામી. ૨

અનંત અતિ ગંભિર અનુપમ, અધમોદ્ધારણુ મજાજીવન;
 અનાથ બંધુ કરણાસિંધુ, રસ સાગર હે ગોવર્ધન !
 પતિત પાવન ભક્ત નિભાવન, હરિ વિઠ્ઠલ ગરૂડાગ્રામી;
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણુ પડ્યો છું શીરનામી. ૩

ઋષિકેશ રાસેશ રસિકવર, મધુરોત્તમ શ્રોકમલનેન;
 લાવણ્યભિરામ રમણેશ, કેટિકંઠર્પ હર્પહર સિદ્ધિદેન;
 સર્વ શક્તિ સર્વાધિક સુંદર, જગદીશ જનાર્દન જગસ્વામિ;
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણુ પડ્યો છું શીરનામી ? ૪

મહનમોહન મહસુદન માધવા, મહાપ્રભુ મોરલીધર નાથ;
 પરમ હયાલ વિઠ્ઠલ પુરૂષોત્તમ, રમણુ પ્રેમક શ્રીરાધા સાથ;
 હામોદર ભગવંત ગદાધર, ગુણનિધાન ગોકુલગ્રામી;
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણુ પડ્યો છું શીરનામી ? ૫

ગોસ્વામિ શ્રોગિરિધર ગોવિંદ, ગોકુલનાથે કીધા ન્યાલ,
 શ્રીરઘુપતિ યદુપતિ ધનશામલ વ્યાસ વંદતો સાતેલાલ;
 શ્રીવલ્લભના વંશતણેરો, હું સેવક એ સુજ સ્વામિ,
 હયા વિચારી દર્શન આપો, શરણુ પડ્યો છું શીરનામી. ૬

કમલાપતિ રતિ નાયક શ્રીપતિ, નરપતિ સુરપતિ શ્રીમથુરેશ;
 શ્રીવિદુલેશ દ્વારકેશ શ્રીગોકુલ-નાથ ચંદ્રમા શ્રીમહનેશ;
 બાલકૃષ્ણ કલ્યાણ મુકુંદ, નવનીત પ્રિયે પુરણકામી;
 કયા વિચારી દર્શન આપો, શરણ પડ્યો છું શીરનામી ? ૭
 મધુરાકૃત શ્રીનટવર શામલ, ગિરિરાજ ગોવર્ધન નાથ ?
 ગોવિંદસુત ગુરુદેવકી નંદન, તત્સુત સોહે વલ્લભ સાથ;
 સર્વેશ્વર છો સર્વ સ્વતાંત્ર, દીન વ્યાસના છો સ્વામિ;
 કયા વિચારી દર્શન આપો, શરણ પડ્યો છું શીરનામી ? ૮

ગોરી-રાગ.

સખી પ્રતિઉક્તિ.

મોતી ઉર્ધ્વમુખે તપસી સમ, અધરામૃત અર્થે તપતું,
 તિમ્ર વૃત તેનું જોઈ ધીરજ, છુટી અંતર અધિર થતું. ૧
 લાવણ્યકોટી કન્દર્પ શું આનન, તે પર સુરલી નાદ કરે;
 લલિત લાસ્યકળા સિખંડ શિર, જોતાં મનનો માર મરે. ૨
 હરખ વધ્યો જે હંસ સુતા તટ, અદ્ભુત ગતિના વરણી બાય;
 રિઝ શ્રુતિપર લઈ રૂપ દ્રવ્ય, તરણિ બેઠા સુધર સુભાય. ૩
 જીવન ધન્ય સકલ મજ જનનું, રયામ સંગ બીજે રસરંગ;
 વહન મહન મોહનનું નિરખી, અનુહન ઉરમાં ભરે ઉમંગ. ૪
 નન્દસુનુ પ્રિયા પદ રજ લાભી, તેને પરવા શું બીજી ?
 ઠાસી ભાવે ઝીલી અચળ રસ, એ રસમાં રહે છે બીજી. ૫
 સદા કૃપા તવ ચિન્તન કરતાં, મુકતાધર શુભ સુખ આપે;
 મહાનુભાવ હે કલ્પલતા ! મુજ તુજથી પરમાનન્દ બ્યાપે. ૬
 હે સખી ? શણગાર સમય, લાડિલી વર જોયા જે તેહ;
 તાના હમ તત તાથેઈ કરતા, વ્યાસે અંતર પૂર્યા જોહ. ૭

શ્રીવૈશ્ણવસ્તુતિ—સારંગ.

મોહ લોભ મદ મત્સર નાશક, હે અલૌકિક કૃષ્ણાનન !
 તીલક તૈલંગકુળતણા આપ હે ! મમાચાર્ય હે લક્ષ્મણનંદ !
 લાજ સર્વ વિધ રાખો નિજની, મહોદ્ધાર રથામલ વરણે;
 લલિત ધીર ઉદાર હયાલ અહયદા હું છું તવ શરણે. ૧
 હરિ રસમત્ત કરી રસ પાતા, શ્રીભાગવત રસ લાવાળિધ;
 રિઝો છો એક દીનતા બળથી, અતિ કડ્ડણ હે અનુરાગી !
 જીવન ધન વૈશ્ણવમૂર્તી, રહુ અવલંબી તવ ચરણે;
 વરદરાજ હે વેદ પારંગત ! નિજનંદ છું તવ શરણે. ૨
 નયનાત્રે મધુરી દૃષ્ટિથી, નિજ જન અપાર અધ ટાળક;
 દાસી કૃષ્ણ પ્રિયાપદ રજની, કરવા મેધાના વાળક;
 સત્ય પ્રતિજ્ઞને જે જીવ સોંપ્યા, તે તે માન્યા ગિરિધરણે;
 જીવિતેશ હે ! વ્યાસ શિરોમણિ, કલત્રસહ છું તવ શરણે. ૩
 ભક્ત સ્તુતિ—યથાર્થ રાગ.

મોહાદારી મહાનુભાવમાં, ભોગવતા હેમમ બંધુ ?
 તિરોહિત તવ હૃદય થકી હું કેમ થયો સમજી સંધું. ૧
 લાઝું ના ચિત રૂક્ષ હું જેથી, ઉદાસ વધી તેથી તણ્યો;
 લલિત લાડિલે વળી વિચારી, એ બળથી સાંપ્રત બળ્યો. ૨
 હવે હરખ વધારી હૈયે રાખી હરિરસને પાળે;
 રિસ કરી કોઈ વાતે મુજ પર, જરા નહિ જુદા થાળે. ૩
 જીગરદાનીને વસવા લાયક, ઉર પ્રદેશ મારો કરજો;
 વર વિદુલ ગિરિધર પધરાવી, પછી ઘટે ત્યાં જઈ ફરજો. ૪
 નથી નમ્ર બુધ્ધિ અનુરાધ, કામ કળા કૌશલ્ય નથી;
 દામોદર તુવ કૃપા શરણુબલ, નિજ સુખ દેશે મને નકી. ૫
 સકલ મનોરથ સિદ્ધ થાવ ! વળી નાથ કૃપામૃત ને આપો ?
 જીવાન્ત વ્યાસ ભાઈલાલ વદે, એ પરમાનંદ મુજ ઉર સ્થાપો. ૬

ગોરી.

મોટી હોળી હૈયે લડલડ, સળગે પણ કયાં કહું કયા;
 તિરછાં કટાક્ષ બાણે વીંધી નાંખી તેની ભુદમ વ્યથા. ૧
 લાગ મળે તો લાડકડાને, બે ભુજમાં લીડી ખાંધું;
 લટકાવી મુજ હૃદય સદનમાં, સઘળા દાવ પછી સાધું. ૨
 હરિરસ છાડી તને મળે તો, તું પણ બનતું ત્યાં કરજે;
 રિસ વયસ્યા કેરી વાળી, મુજને ઠારીને ઠરજે. ૩
 જીત તણા ડંકા વગડાવા, સહાયક તું બનજે મારી;
 વખત તારી જે વારે આવે, તે ઘડીએ હું છું ત્હારી. ૪
 નન્દ નન્દન અલખેલો નવેલો, છેલ ચિકનીયો થઈ ફરે;
 દાસલડાં બાણી દીન ઉપર, મરજી પ્રમાણે સર્વ કરે. ૫
 સખી સયાણી સર્વે વાતો, સાનિધ્ય વિણ કયમ કરી શકું;
 જીઅર નિચોવા સામી આવે, મુગ્ધામાં તે સમે ખપું. ૬
 મહા રસઘેલી તું છે નવેલી, નવલલાલથી કરે કલોલ;
 હે સદ્રિચી ! મદઘેલા વરને, કહેતી રહેજે ઘટતા બોલ. ૭
 તારી પાસે રહે રાંકડો બધે ફાંકડો ફક્કડ થાય;
 જીણી વાતો કહેવા જઉં તો, વ્યાસ તણી વાણી બંધાય. ૮

ઓસ્વામિનીજીનું સુખદ સ્વરૂપ ?

॥ રાગ નરસર્ણની લાવણીનો ॥

રૂપગુણ નિધાન શ્રીરાધા, નિરખો નેનાં ભરી ભરી;
 રસીક જનોની અમૃત દૃષ્ટિ, આ છખી જોતાં ભય કરી. ૧
 મહા મુલની લીલી સાડી, ગોરા અંગ ઉપર રાજે;
 બાણે નિલમણિ સદન મધ્યમાં, જ્યોતિ અખંડ બની આજે, ૨
 વેળી મનહર ત્રયરસ બાણે, કેં કેતુ કયાં રાહુ બાણ;
 હુખીમળી આલી હેમગિરિસંગ, શરી મુખ આહુડીયો નિર્વાણ. ૩

સુંદર સેંચે સુકતાલર લટકત, કંપત ઉપમા આવ એક;
 જાણે તારામણ સર્વે મળી, રજનિસજને ઘેરી લેત. ૪
 રસિકણ નાશા ભાલ મધ્ય જાણે સિંદુરખિંદુસુધર બિરાજ;
 જાણે ધંતુર પ્રશુન આશુ ઓક, મહન છતીને ઇન્દુરાજ. ૫
 ઉધ જુસરી કરણ ચક્રદય, જૂવ સંકેત મૃગ નેનજ;
 જાણે તિલક લગામ લઈ કર, શશીરથ ખેઠા સારથી મેન. ૬
 પિક ભરેલું સુધર અચિકણ કપોલ ઉપમા શું કહિએ;
 જાણે શંખ, શશીથી કરી ભિરૂતા, અનુજ માન હરે સાહએ. ૭
 નાજુક નાકે વેશર મોતી, વરણન કરતાં આવે લાજ;
 જાણે શુક ઠાડમ ફલ ફેડયું, તેનું ખીજ એક ચાંચ બિરાજ. ૮
 રચના હંત સુધારસં સંયુત, અધર મધ્ય શું વ્યાસ કવે !
 અધ ખુલ્લી છીએ મુકતા પંકતિ, તેમ રૂપનિધી હંત શવે. ૯
 શ્રીજાખુભાન સુતા હડપચીએ, શામલ ખિંદુ રાજે એક;
 શાખીઆમ કનક સંપૂટ કરી, ઢાંકણ ઢાંકવું છાંડયું છેક. ૧૦
 કીર સરીખા કંઠે કંઠશળી, અનુપમ પણ ઉપમા હઈએ;
 જાણે હેમમૂર્તી ગંગાતટ નિકટ દીપ પંકતિ સજીએ. ૧૧
 કરિ શુંકશા કરને બાહું, લટકી ફેંદનાં જીલતાં જેહ;
 જાણે કલ્પ વૃક્ષ ડાળી ગૃહી, જીલત બાળ મયૂરશાં લેહ. ૧૨
 મહન માન હરણિ છાતીપર, શોભે શ્વેત છીપનો હાર;
 જાણે શંકર પરસિ સૂરસરી, ગિરિ થે ચાલે જૂવ દેધાર. ૧૩
 ચુનિગણ મધ્યે ચોકી નગ, ઉદય થયું તે ઉપમાદેત;
 જાણે ચંદ્ર અવનિ આવ્યો જોઈ, ઇન્દ્ર વધુ મિલ ઘેરી લેત. ૧૪
 અતુરા અંગે ચોક્કી ચાડ, તે રસ લહેરે જાય સખી;
 મન્મથ ભયથી શબ્દ જાણે, દ્વેરૂપ લઈને છુપ્યા નકી. ૧૫
 કટી કસી ખાંધ્યો લહેંધો કેશરી, અતિ વિનોદે ંહાલ ધરી;
 મનહરતા જોતાં લહેંધાની, જાણે હરખિ ધુમાય હરિ ૧૬

કુંદકલીસમ કટી મેખળા બાણે રૂપક દારે માર;
 પૃથુ નિલંબની મુખમા જોતાં રાસ રસિકો ખનતા નાચ. ૧૭
 યુગ ઝંગાની દહેકન લયકે, એવી લલિત મુખાચ મણી;
 બાણે મહન ઘડ મેંડ ટપીને, રસ ગતિ ગજવર બાણ નહી. ૧૮
 કમલાશા ચરણે નેવર ધુધરૂ તેની ઉપમાં, એક નવીન;
 મધુરનાદ મધુકર ત્યાં કરતા, આનંદરસમાં ખનતા લીન. ૧૯
 આ મુખજોતાં એક સહચરી-આવી કહે પ્રભુ તુજ મુખ કાજ;
 વૃન્દાવનમાં રાહ જુવે છે, ચાલ વાર નવ કરતું આજ. ૨૦
 સખી વચનને મુણી અયાણાં, શ્રીરાધા આલ્યાં રસ રંગ;
 ગોવિંદ સુત ગુરૂ દેવકી નંદન, પૂર્ણ કૃપાથી વ્યાસ ઉમંગ. ૨૧
 સારંગ.

મોટા મનની બાણીતી મ્હેં, તેથી તુજ પાસે આવી;
 તિખાં વણ અંતર સોહાગમદ, જોતાં જરીયે ના ફાવી. ૧
 લાલકડી તું લલિત લાલની, ખની ગઈ તે ખની રહો ?
 લટકીલી લવંગ લતા કુંજોમાં, લેટી લર્તા લેહ લહો. ૨
 હરિપ્રિયાનન પદમ પરાગ રસ, લેતાં તુજને યાદ કરો;
 રિઝીને ઉપરથી ખીઝી, રસ તુજમાં મુજ કાજ ભરો. ૩
 જીણી જીગરની સર્વે વાતો, ફાન માનાદિ તણી કરો;
 વરવિલાસ જે રાસ રમણ ત્યાં, તુવ ગલ જુજ દૈ રસિક ફરો. ૪
 નખસત ચારૂ ચતુરા તુજને, ભરી પયોધર કંજ બ્રહો;
 દાણી અધર કપોલ પીક છાપો, ઉદરગિરિપર પોલી રહો. ૫
 સરસ સમર સંગ્રામ ઝીતીને, સકલ ગાત્ર બેહાલ કરો;
 મહન માનહર તુવ રસ લેતાં, મમદગ્ન સાથે સુદલ કરો. ૬
 હે વલ્લભ ! વિઠ્ઠલ શ્રીગિરિધર ! ! હે ગોવિન્દ સુત ગુરૂ મુખ કન્દ !
 તારો વ્યાસ માતરનો વાશી, યાચે અનુદિન પરમાનન્દ. ૭

જોખન ?

(રાગ-પરદેશી સૈયાનો)

જરૂર જશે જ રંગ પતંગી જોખનું (૨)

જોખન રંગ અંખો થશે, તૃણા ન અંખી જાણુ;
 ભક્તિ વિષુ ત્રૈલુવનમાં, પામે ન પદ નિર્વાણ. જરૂર-૧
 રંગ પતંગી ખૂંખીયો, ખલકે ખૂંખ જણાય;
 સમજ્યા વિષુ અભિમાનને, ચક્રે ચઢે ઘણાય. જરૂર-૨
 જોખન ચંદ તન નભ વિષે, ચાર દિના ચમકાય;
 વસમિ કંઈ વ્યાધિ થતાં, ફિક્કો થઈ વિખરાય. જરૂર-૩
 જોખન કેરા જોસમાં, તજે ધર્મનું તત્ત્વ;
 મુરખ નિન્દાએ ચઢી, ખાળે ભક્તિ સત્ત્વ. જરૂર-૪
 જોખનમાં જીહ્વું વઢી, જગવે આઝા રંગ;
 ખોલેલું પળમાં ફરે, મળે ન માંહે ઢંગ. જરૂર-૫
 મરતી વેળા પાપીયો, મનથી બહુ પસ્તાય;
 કીધાં કર્મ નજરે તરે, મહામહા દુઃખીયો થાય. જરૂર-૬
 પકડે કાળ એક પલકમાં, ત્યાં નહિં જોખન જોર;
 હજુર હિસાબો માગતાં, તનના ઉતરે તોર. જરૂર-૭
 મનમાં ભરેલી વાસના, મરણ સમયમાં તેહ;
 સુક્ષ્મ શરીરની સાથમાં, ફરતી ચાલે એહ. જરૂર-૮
 અશુદ્ધ અંતર જ્યાં લગી, અવિનાશી ના ઓળખાય;
 નિર્મળ તકલે ન્યાળતાં, રૂપ સરસ દરશાય. જરૂર-૯
 અંજશો ના જોખને, સત્સંગે લ્યો લહાણુ;
 મનની ટળે મલિનતા, પામે પદ નિર્વાણ. જરૂર-૧૦
 કૃષ્ણ કૃપા વિષુ જગતમાં, જીવ્યું સરવે ફેક;
 અવર ઉપાધિ વ્યાજી, જાનમમાં જઈ ઝોક. જરૂર-૧૧

શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ?

ગજલ.

જ્યાં જોઉં ત્યાં જુદું દીસે, ના દેખપર દેખાય તે;
 મંલીર સિન્ધુને વિષે, મીઠી લહર વહી જાય છે;
 મુતિ વેદ શંકર શું કરે, મોહની રૂપે મોહાય તે;
 શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૧
 કાયદો કિસ્તાર ત્હારો, નિયમસર નિત ચાલતો;
 નભ ચંદ્ર રવિ આલીન ચે, ત્હારા હુકમને પાળતો;
 આકાશમાં અદ્ધર તપે, ના લોકમાં લેવાય તે;
 શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૨
 નાંખી નજર જોતાં અમો, ના નિર નભમાં કંઈ દીકું;
 ક્યાંથી ગગન ઢહડાવતું, જોતાં મધુર બહુ મીકું;
 કો રહતો કેવી રીતે, સઘળી ભૂમી ભીંજાય છે;
 શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૩
 કણ એક વાવી કોટી વિશ્વ, ના ખુબી જોજાય તે;
 જમકે ધ્રુજવે પૃથ્વી તે, પળમાં પુરા ચે જાય છે;
 અનંત કેટી જીવ ઝીણા, કોણ કવિથી કથાય તે;
 શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૪
 અજબ લીલા અજમ કીડા, અજબનો તું અજબ છે;
 પણ વ્યાસ ભર્ષલાના પરે, ત્હારો અહા ! શું અજબ છે;
 વિરહે જુગાડ્યાથી તપે, બહુ વાણીમાં વલખાય છે;
 શ્રીકૃષ્ણ શું કારીગરી, ત્હારી અજબ દેખાય છે ? ૫

ગ્રંથ સમાપ્ત.

પુસ્તક મળવાનું

ઠેકાણું.

- (૧) મુખ્યાલ ભાષણાલ જગનલાલ વ્યાસ
ડે. મહાદેવપોળ મું. માતર જી. ખેડા.
- (૨) હંસાઈ લલ્લુભાઈ જગનલાલ
ડે. રીચીરાઈ મું. અપનાદાદ.
- (૩) ચુનીલાલ કૃષ્ણરામ પડિત
ડે. મોટા મજિર ભુવંશર-મુંબઈ.
- (૪) પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય
મું. નડીયાદ જી. ખેડા.
- (૫) પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય
પુલસીદાસ લલ્લુભાઈ મું. ધંધુકા.
- (૬) શા. નગીનદાસ જસનાદાસ
ડે. પ્રપડ ખજાર-મું. નવસારી.
- (૭) શા. જગજીવનદાસ વરભુદાસ
ડે. ગાંધી કૃષ્ણાવા-૨ બોરસદ.

આ પુસ્તકના ૧થી ૮૦ સુધીના પેજ “સુરત સીટી”
પ્રી. પ્રેસમાં વજેસીંગ માનસીંગ ઠાકોરે છાપ્યા,
અને ૮૧થી૨૫૨ સુધીના પેજ, અપેલુ પત્રિકા,
અથાપદાર વીંગેરે શ્રી “શંકર” પ્રી. પ્રેસમાં
નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે
છાપ્યાં.

ડે. ચૌરાશ્રીજ યાંકી ખાસે-સુરત.

